

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

122056

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA MEVCUT OLAN
KATOLİK KİLİSELERİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

122056

~~122056~~

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr.İskender OYMAK

HAZIRLAYAN
Ediz ERŞEN

ELAZIĞ-2002

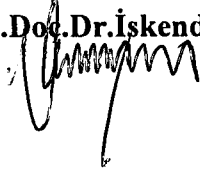
TC. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

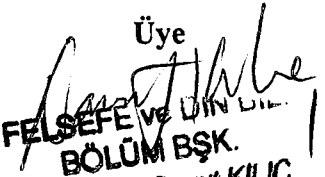
GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA MEVCUT OLAN
KATOLİK KİLİSELERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bu tez 19.09.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman
Yrd.Doç.Dr.İskender OYMAK

Üye
Yrd. Doç. Dr.
Adem TUTAR

Üye

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ
BÖLÜM BŞK.
Yrd.Doç.Dr.Davut KILIÇ

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahmet BURAN

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

Ediz ERŞEN

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Dinler Tarihi Bilim Dalı
2002, Sayfa: 124

Katoliklik, Hıristiyanlığın en büyük mezhebidir. Şüphe yok ki bu mezhebin yaklaşık sekiz asrı kaplayan varlığı İstanbul'da mevcuttur. Bilindiği gibi İstanbul kozmopolit bir kenttir. Bu kozmopolit yapı içinde Katolik cemaatinin İstanbul'da kiliseleri, şapelleri, hastaneleri ve vakıfları mevcuttur. Tezimizde, İstanbul'da günümüzde mevcut olan Katolik cemaatini, Kiliselerini, inanç ve ibadet ilkeleriyle birlikte takdim etmeye çalıştık.

ANAHTAR KELİMELER: İstanbul, Katolik Hıristiyanlar, Kilise.

SUMMARY
The Thesis of Master

Ediz ERŞEN

Firat University
Social Sciences Instutity
Falsification and Religion Sciences Branch
The History of Religions Science Branch

2002, Page: 124

Catholicism is the greatest creed of Christianity. Of course this creed has a community from centuries in Istanbul. As far as eight centuries. As known Istanbul is a cosmopolitan city. By this cosmopolity also Catholic community has churches, chappells, hospitals etc. In our thesis we have tried to introduce this all community with Catholic belief principles.

KEY WORDS: Istanbul, The Catholic Christians, The Church.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	IX
METOD VE KAYNAKLAR.....	X
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

KATOLİK KİLİSESİNİN İNANÇ İLKELERİ

A. KATOLİK KİLİSESİNİN TEMEL İLKELERİ	15
1. Katolik İncancının Temel İlkeleri.....	15
a. Tanrı İncancı.....	15
b. Tenleşme (Incarnatio).....	16
c. İsa ve Ünvanları	18
1) Tanrı Oğlu	18
2) İnsanoğlu	19
3) Rab.....	19
4) Mesih (Christus)	21
5) Tanrı Kelamı.....	23
6) Rabbin Kulu.....	24
7) İsa'nın Diğer Ünvanları.....	24
d. Teslis İncancı.....	25
1) Baba.....	25
2) Oğul	25
3) Kutsal Ruh	26
e. Meryem	29
f. Kurtuluş.....	32
1) Günahtan ve Ölümden Kurtuluş.....	35
2) Günahın Kefareti	36
3) Değişim Meydana Getiren Sevgi.....	37
g. On Emir	38

B. KİLİSE VE HİYERARŞİK YAPISI	39
1. Kelime ve Yapı Olarak Kilise	39
2. Kilisedeki Eşyalar	43
a. Haç	43
b. Haç Yolu.....	44
c. Sunak	44
d. Heykel ve Resimler	44
e. Paskalya Mumu ve Sıralar	45
3. Kilisenin Hiyerarşik Yapısı.....	46
a. Papazlık Misyonu	46
b. Episkoposlar Kurulu ve Papa	47
c. Episkoposun Öğretme Yükümlülüğü.....	49
d. Episkoposun Kutlulaştırma Yükümlülüğü	50
e. Episkoposların Yönetme Yükümlülüğü.....	50

II. BÖLÜM

KATOLİK HİRİSTİYANLARDA İBADET VE BAYRAMLAR

A. KATOLİK HİRİSTİYANLARDA İBADETLER.....	51
1. Komünyon (Missa) Ayini.....	51
2. Dualar	53
a. Katoliklere Göre Dua Çeşitleri	55
1) Sabah Duaları	55
2) Akşam Duaları.....	55
3) Gündüz İşe Başlamadan Önceki Dualar.....	55
4) Rabbin Duası	56
5) Meleğin Duası	56
6) Tespih Duası	56
7) Haç Yolu.....	57
3. Genel Manada Diğer Katolik İbadetleri	57
a. Haç Çıkarma	57
b. Namaz.....	57
c. Zekât	58

d. Hac	59
1) Kudüs	60
2) Roma	61
3) Efes	61
e. Kurban	61
B. KATOLİK HİRİSTİYAN BAYRAMLARI.....	62
1. Noel Devresi.....	62
a. Noel Perhizi	63
b. Noel Bayramı.....	63
2. Kutsal Aile Bayramı.....	64
3. Epifanya Bayramı.....	64
4. İsa'nın Vaftiz Edilmesi.....	65
5. Paskalya Devresi	65
a. Kül Çarşambası.....	65
b. Kutsal Hafta	66
1) Pazar Günü	67
2) Kutsal Perşembe Günü	67
3) Kutsal Cuma Günü	68
4) Kutsal Cumartesi	69
6. Paskalya Bayramı.....	70
7. İsa'nın Göklere Yükselmesi	70
8. Pentekost Bayramı.....	70
9. İsa'nın Krallığı Bayramı.....	71
10. Azizlerin Bayram Günleri	71
C. KATOLİKLERİN DİĞER MERASİMLERİ	73
1. Vaftiz	73
2. Pekiştirme Gizemi	74
3. Günah Çıkarma	74
4. Hastalar için Dua	75
5. Nikah (Evlilik) Ayini	75
6. Ruhban Takdis Merasimi	75

III. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK KİLİSELER

A. İSTANBUL'DA BULUNAN LATİN KATOLİK KİLİSELER.....	76
1. Saint Esprit Basilik Katedrali	76
a. Tarihçesi.....	76
b. Mimari Yapısı.....	77
2. Saint Antoine Kilisesi.....	79
a. Tarihçesi.....	80
b. Mimari Yapısı.....	81
3. Sainte Marie Draperis Kilisesi	83
a. Tarihçesi.....	83
b. Mimari Yapısı.....	85
4. St. Pierre Et Paul Kilisesi	86
a. Tarihçesi.....	87
b. Mimari Yapısı.....	88
5. Saint Louis Des Français Kilisesi.....	89
a. Tarihçesi.....	89
b. Mimari Yapısı.....	90
6. Notre Dame De L'assomption Kilisesi	91
a. Tarihçesi.....	92
b. Mimari Yapısı.....	93
7. Saint Etienne Kilisesi	96
a. Tarihçesi.....	96
b. Mimari Yapısı.....	97
8. Notre Dame Du Rosarie Kilisesi	99
a. Tarihçesi.....	99
b. Mimari Yapısı.....	100
9. Saint Pacifique Kilisesi	101
a. Tarihçesi.....	102
b. Mimari Yapısı.....	103
10. N. D. De Czestochowa Kilisesi	103
B. İSTANBUL'DA BULUNAN VICARIAT LATİN KATOLİK KİLİSELERİ	

VE ŞAPELLERİ	103
1. İstanbul'daki Vicariat Latin Katolik Kiliseleri.....	103
a. Notre Dame De Lourdes Kilisesi.....	103
b. Saint Georges Kilisesi	104
2. İstanbul'daki Latin Katolik Şapelleri	104
a. Hopital De La Paix Şapeli	104
b. Artigiana Şapeli	104
c. Saint Benoit Şapeli.....	104
d. Chapelle Des Soeurs Autrichiennes	104
e. Ma Maison Şapeli	104

IV. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK ERMENİ KİLİSELERİ, KATOLİKLERE AİT OKUL VE HAYIR KURUMLARI

A. İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK ERMENİ KİLİSELERİ	105
1. Cathedrale Sainte Marie (Sakızağacı Surp Asdvazazin = Meryem Ana) Kilisesi.....	105
2. Immaculee Conception (Samatya Anarat Hıçityun) Kilisesi.....	108
3. Saint Leon (Kadıköy Surp Levon) Kilisesi.....	111
4. Immaculee Conception Kilisesi	112
5. Saint Sauveur Kilisesi	112
6. Saint Gregorie L'illuminateur Kilisesi	112
7. Sainte Trinite Kilisesi.....	112
8. Saint Jean Baptiste Kilisesi	113
9. Saint Paul Kilisesi	113
10. Notre Dame De L'assomption Kilisesi	113
B. İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK OKULLARI	113
1. Notre Dame De Sion Lisesi.....	113
2. Saint Georges Lisesi.....	113
3. Saint Benoit Lisesi	113
4. Saint Joseph Lisesi	114
5. Saint Michel Lisesi.....	115

VIII

6. Péra İtalyan Kız Ortaokulu (Ecole Italienne).....	115
7. Sainte Pulchérie Koleji.....	116
8. Özel Evrim Lisesi.....	116
9. Katolik Ermeni Okulları.....	117
C. İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK HAYIR KURUMLARI	117
1. İstanbul'da Bulunan Katolik Huzurevleri	117
a. Ma Maison Çocuk Huzurevi.....	117
b. Artigiana Huzurevi	117
c. Caritas-Turquie Hayır Kuruluşu	117
d. Surp Agop Hastanesi ve Kimsesizler Evi.....	118
2. İstanbul'da Bulunan Katolik Hastaneleri	118
a. Saint Georges Hastanesi	118
b. İtalyan "Giovanni Alberto Agnelli" Hastanesi.....	118
c. Le Paix Hastanesi.....	118
d. Saint Benoit Dispanseri	118
SONUÇ.....	119
BİBLİYOGRAFYA	122

ÖNSÖZ

Hıristiyanlık, ilahi dinler içerisinde en çok müntesibi bulunan bir din olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Hıristiyanlığı incelediğimiz zaman çok farklı gruplar halinde bir bölünmüşlük arz ettiğini fark edebiliriz. İşte bu bölünmüşlük panoraması içinde karşımıza Hıristiyanlığın en büyük grubu olarak Katolik mezhebi çıkmaktadır. Biz bu çalışmamızda Katolik dünyasını, İstanbul örneğinde incelemeye gayret ettik.

Tezimizin giriş bölümünde Hıristiyanlığın versiyonlu bir tarihçesini ele alıp; İsa'nın hayatı, İnciller, reform, diğer mezhepler vb. alt başlıkları irdeledik. Birinci bölümde Katolik Kilisesi'nin temel ilkelerini detaylı bir şekilde anlatmaya çalıştık. İkinci bölümde Katolikler'deki ibadetler ve dini bayramları inceledik. Üçüncü bölümde günümüzde İstanbul'da bulunan Katolik Kiliseleri'ni, Latin Katolik kiliseleri, Vicariat Latin Katolik kilise ve şapelleri alt başlıklarıyla aktarmaya çalıştık. Bu aktarımda kiliselerin yerleri, cemaat durumları, tanıtımı, tarihçesi ve mimarisiyle ilgili bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise, günümüzde İstanbul'da bulunan Katolik Ermeni kiliseleri, Katoliklere ait okul ve hayır kurumları hakkında değerlendirmelerde bulunduk.

Bu çalışmamızda apolojiye sapsmadan, dürüstlük anlayışı ile yaklaştığımız Katolik cemaati ile iyi bir diyalog sağlanarak bilgiler elde edilmiştir. Tabii halde gözlem metodunu uyguladığımız bu çalışmamızda elde ettiğimiz verileri kaynaklardaki bilgiler ile karşılaştırarak sonuca ulaşmaya çalıştık.

Bizden bu çalışmamızda maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen İstanbul'daki Katolik cemaati rahiplerine ve tez hocam Yrd. Doç. Dr. İskender OYMAK Beyefendi'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Ediz ERŞEN

Elazığ 2002

METOD VE KAYNAKLAR

Kaynaklarla ilgili olan bilgileri gerek gözlemle gerekse bilgisayar ortamında tarama yapılarak, tasnif vb. metodlarla elde ettik. Bu taramamızda internet ortamından faydalandık. İnternet ortamından faydalanırken özellikle yabancı literatür dikkat çekmekteydi. Gözlem yaparken ise tabii halde gözlem metodunu kullandık. Zira en tanınmış psikolojik ve sosyolojik gözlem metodu olma özelliğini taşıyan bu metod Dinler Tarihi'ne de açılım sağlayabilmektedir. Bütün bunları tarafsızlığa sapsadan objektif bir bakış açısıyla vermeye çalıştık. Zira Dinler Tarihi asla apolojiye meydan vermemektedir.

Ayrıca kiliselerde din adamlarıyla mülakat yaparak çeşitli bilgiler topladık. Bu mülakatlarımızda kilisede bulunan gerek rahipler ve diğer kilise görevlileri oldukça kolaylıklar sağladı. Yine elde ettiğimiz bilgileri gözlem ve tarama verileriyle birleştirerek sonuçlara ulaşmaya gayret ettik. Özellikle kiliselerin yapısı, bulunduğu yerler, konumları hususundaki bilgileri bizzat mahallerinde gözlem yaparak elde ettik. Bu gözlemimizde kiliselerin iç ve dış mimarisini de gözardı etmemeye çalıştık. Zira Katolik doktrininde bu husus oldukça önem arz etmektedir. Yine ayinlere bizzat katılarak o havayı tenneffüs etmeye çalışmamız, komünyonun sosyo-psikolojik halini kavramaya gayret etmemiz metodumuza ayrı bir güç kattı.

Çalışmamızda temel kaynaklar olarak; Mircea Eliade, Ioan P. Couliano'nun ortak hazırladığı, Ali Erbaş'ın çevirisi "**Dinler Tarihi Sözlüğü**", "İncil", Annemarie Schimmel'in "**Dinler Tarihine Giriş**", Thomas Michel'in, "**Hristiyanlığın Tanrıbilimine Giriş**", Felicien Challaye'in "**Dinler Tarihi**", bin kişiden oluşan bir komisyon tarafından on yılda hazırlanan Dominik Pamir tercümesi, "**Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri**", İstanbul'daki Katolik cemaatinin hazırladığı "**Eglise Catholique en Turquie**" adlı Fransızca eser, kiliselerin mimarisi ve tarihleriyle ilgili Sezim Sezer Sevinç'in "**Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İstanbul'da Katolik Yapıları**" adlı yayınlanmamış Doktora tezi, İstanbul'un Ermeni Katolik Patriği tarafından hazırlanan "**L'eglise Armenienne Catholique En Turquie**", Xavier Jacob'un, "**Hristiyan Kiliseleri ve İbadet Merasimleri**", Katolik rahiplerinden oluşan bir komisyon tarafından hazırlanan "**Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar**" adlı eserlerden istifade ettik.

GİRİŞ

Hıristiyanlık; Galile’de miladi takvim başlangıcında doğan, 33 yaşında çarmıha gerilen ve Nasıralı bir Yahudi peygamber olan İsa Mesih’in merkezinde yer aldığı bir dindir. İsa’nın hayatı ve kısa olan peygamberlik dönemi detaylı bir şekilde İncillerde anlatılır¹. İsa’nın doğum tarihi Miladi Takvimin başlangıcı sayılmış, ancak daha sonraları yapılan hesaplamalar, O’nun bu tarihten 4 veya 6 yıl önce doğduğu şeklindedir². İsa, tarihin değişik dönemlerinde mit konusu olmuş, zaman zaman tarihi kişiliği ile mitolojik kişiliği çelişmiştir. Neticede, İnsanların O’nu tanımlamasında problemler ortaya çıkmış, vazifesinin ne olduğu hususunda soru işaretleri belirmiştir. Bütün bu savları, İnciller de birbirleriyle çelişen ifadelerle desteklemektedir³.

İncillere göre İsa’nın hayatı bazı yönleriyle belirgin olup, doğumu önceden bildirilmiştir⁴. Meryem Beytlehem’de doğum yapmış, İsa’yı (AS) kundağa sarıp bir yemliğe yatırmıştır⁵. Daha sonra çocuk sekizinci gün sünnet olup kendisine İsa adı verilmiştir⁶. Daha sonra İsa vaftiz olmak için Celile’den Şeria nehrine, Yahya’nın yanına gitmiştir. Ve Yahya’yla aralarında geçen diyalogu müteakip vaftiz olmuştur⁷. Ve İsa İblis tarafından sınanmış, O, İblis’i yenerek O’nu yanında uzaklaştırmıştır. Bu sınamalarının birinde İblis İsa’yı kutsal kente götürüp, tapınağın tepesine çıkardıktan sonra İsa’ya kendisini buradan atmasını söylemiş, O da İblis’e, Tanrının olan Rabbi sınama demiştir⁸. Nitekim İsa Yahya’nın tutuklandığını duyunca Celile’ye dönmüş, Nasıra’dan ayrılarak Zebulun ve Naftali yöresinde, Celile gölü kıyısında bulunan Kefernahum’a yerleşmiştir. Bu yerleşme Yeşaya peygamber aracılığıyla bildirilen aşağıdaki sözün yerine gelmesi için olmuştur:

¹ Mircea Eliade, Ioan P. Couliano, *Dinler Tarihi Sözlüğü* (Çev.: Ali Erbaş), s. 118.

² Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1997, s. 277.

³ Eliade, Couliano, a.g.e., s. 118; Şaban Kuzgun, *Dört İncil* (Yazılması, Derlenmesi, Muhtevası, Farklılıkları ve Çelişkileri), Ankara, 1996, s. 221.

⁴ Luka, 1/26-38.

⁵ Luka, 2/5-7.

⁶ Luka, 2/21.

⁷ Matta, 3/13-16.

⁸ Matta, 4/1-11.

“Zebulun diyarı Naftali diyarı,
Şeria nehrinin ötesinde, deniz tarafı,
Ulusların Celilesi!
Karanlıkta yaşayan halk,
Büyük bir ışık gördü.
Ölümün gölgelediği diyarda
Yaşayanların üzerine bir ışık doğdu.”

Ve o günden itibaren İsa müjdeyi duyurmaya başlamıştır⁹.

Daha sonra İsa ilk öğrencilerini seçmiş¹⁰ ve hastaları iyileştirmeye başlamıştır¹¹. Bununla birlikte beş bin kişiyi doyurma¹², su üstünde yürüme¹³ gibi mucizeler göstermiştir. İsa'nın bu iyi niyetli davranışları, salih bir tarzda halkı irşadı, o zamanın Yahudilerinin etkin kısmını, başta din bilginleri olmak üzere rahatsız etmiş ve İsa onların nazarında istenmeyen adam olmuştur¹⁴. Bütün bunların üzerine İsa'ya olan tepkiler artmış¹⁵ ve O'nun öldürülmesine başkâhinler ve Ferisiler karar vermişlerdir¹⁶.

Bu nedenle İsa, artık Yahudiler arasında açıkça dolaşmamaya başlamış ve oradan ayrılarak çöle yakın Efraim şehrine gitmiş ve öğrencileriyle birlikte orada kalmıştır¹⁷. Oradan Beytanya'ya¹⁸ oradan da Kudüs'e geçmiştir¹⁹. Bu sıralarda Onikilerden biri olan Yahuda İskariyot başkâhinlere gidip, İsa'ya para karşılığı ihanet etmeleri için anlaşmış ve fırsat kollamaya başlamıştır²⁰. Ve İsa Fısıh yemeğinde, hem öldürülme vaktinin yakın olduğundan hem de Yahuda'nın ihanetinden öğrencileriyle birlikte yemek yerken söz etmiştir²¹.

Bundan sonra İsa öğrencileriyle birlikte Getsemani denilen bir yere gelmiştir. Burada içini bir sıkıntı almış ve dua edip vaktin yaklaştığını bildirmiştir²². Ve

⁹ Matta, 4/12-17.

¹⁰ Matta 4/18-22.

¹¹ Matta, 4/23-24

¹² Matta, 14/15-21.

¹³ Matta, 14/22-34.

¹⁴ Matta, 12/1-13., Matta, 16/5., Luka, 20/45-47.

¹⁵ Yuhanna, 10/22-39.

¹⁶ Yuhanna, 11/47-53.

¹⁷ Yuhanna, 11/54.

¹⁸ Yuhanna, 12/1.

¹⁹ Yuhanna, 12/12.

²⁰ Matta, 26/14-16.

²¹ Matta, 26/17-29.

²² Matta, 26/36-46.

Yahuda'nın ihanetiyle tutuklanmıştır²³. Tutuklandıktan sonra Yüksek Kurul'un önüne çıkarılmış, suçlamalar hakkında susmayı tercih etmiştir. Fakat sen Mesih misin sorusuna olumlu cevap verince ölümü hak ettiği şeklinde kurul karar vermiş, çeşitli hakaretlere ve işkencelere uğramıştır²⁴.

Daha sonra İsa Vali Pilatus'un önüne çıkarılmıştır. Valinin kendisinin Yahudilerin Kralı olup olmadığı şeklinde sorduğu soruya olumlu cevap vermiş ve onun dışında İsa diğer sorulara karşı suskun kalmayı tercih etmiştir. Pilatus, karısının da gördüğü bir rüyanın etkisiyle İsa'nın suçsuz olduğunu anlamış ve elindeki yetkiye binaen Barabas denen bir mahkumu mu, O'nu mu salıvereyim diye Yahudilere sormuştur? Yahudilerin Barabas cevabı üzerine, İsa'yı çarınha gerilmek üzere askerlere teslim etmiştir²⁵. Bundan sonra O'nu götüren askerler O'nunla alay etmiş²⁶ ve çarınha germişlerdir²⁷. Daha sonra bütün ülkenin üzerine öğle vakti saat on ikiden üçe kadar süren bir karanlık çökmüş, saat üçe doğru İsa yüksek sesle, "Elî, Elî, lema şevaktani?" yani "Tanrım, Tanrım, beni niye terkettin?" diye bağırmıştır. Oradaki bazı insanlar bunu duyunca "Bu adam İlyas'ı çağırıyor" demişlerdir. İçlerinden bir tanesi bir sünger getirmiş, ekşi şaraba batırıp bir kamışın ucuna takarak İsa'ya içirmiştir. Öbürleri ise, "Dur bakalım, İlyas gelip O'nu kurtaracak mı?" demişlerdir. Bu sırada İsa, yüksek sesle bir kez daha bağırp ruhunu teslim etmiştir. O sırada tapınaktaki perde yukarıdan aşağıya dek yırtılarak ikiye bölünmüş, yer sarsılmış, kayalar yarılmıştır. Mezarlar açılmış, ölmüş olan birçok kutsal kişinin cesetleri dirilmiş, bunlar mezarlarından çıkıp, İsa'nın dirilişinden sonra kutsal kente girmiş ve birçok kimseye görünmüşlerdir. Bunu gören yüzbaşı ve askerler bu olaylardan etkilenerek İsa'ya inanmışlardır. Aynı zamanda orada, olup bitenleri uzaktan izleyen birçok kadın vardı. Bunlar, Celile'den İsa'nın peşinden gelip O'na hizmet etmişlerdi. Aralarında Mecdelli Meryem, Yakup ile Yusuf'un annesi Meryem ve Zebedi oğullarının annesi de vardı²⁸. Daha sonra Yusuf adında zengin bir Aramatyalı İsa'yı Pilatus'tan izin alarak gömer²⁹. O sırada Mecdelli Meryem ile diğer Meryem ise orada, mezarın karşısında oturmuş bir vaziyetteydiler³⁰.

²³ Matta, 26/47-56.

²⁴ Matta 26/57-68.

²⁵ Matta 27/11-26.

²⁶ Matta 27/27-31.

²⁷ Matta 27/32-35.

²⁸ Matta 27/45-56.

²⁹ Matta 27/57-60.

³⁰ Matta 27/61.

İsa, Pilatus'un emriyle Ferisilerin mezarın etrafını güvenlik altına almalarına rağmen, önceden haber verdiği gibi ölümünden üç gün sonra dirilmiştir. Bunu önce Mecdelli Meryem ve diğer Meryem sonra ise on bir öğrencisi Celile'de görmüştür. Yahudiler ise bunu yalanlamışlardır. İsa ise on bir talebesine son buyruk olarak şunları söyler: "Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim"³¹.

Kur'ân-ı Kerim'de ise İsa'nın (A.S.) Allah'ın kulu olduğu"³², Ahmed diyerek Hz. Muhammed'in (S.A.V.) geleceğini müjdelediği,³³ İsa'nın çarmıha gerilmeyip, Allah'ın nezdine kaldırıldığı³⁴ ve İsa'nın birçok mucizeler gösterdiği ifade edilmektedir³⁵.

İsa'nın ölümünden sonra O'nun talebeleri, kendilerini Hristiyan olarak adlandırmışlardır.³⁶ İsevî, Nasranî kelimeleriyle eşanlamlı olan Hristiyan kelimesi Yunanca "khristianos" kökünden gelmektedir. Zira İsa'nın adı bu dilde Khristos olarak geçer. Bu kelimenin İbrancesi "maşiah" olup "yağlanmış" anlamına gelir. Ve Hristiyan İsa'nın dinine bağlı olan demektir. Hristiyanlık ise İsa dini manasına gelmektedir³⁷.

Bu ilk Hristiyanlar tevhid görüşüne sahip olup, üçlemeyi redediyorlardı. Daha sonra yetiştirdikleri azizler de bu yoldaydı. Bunlar havariler gibi tarihi İsa'ya önem veriyorlar ve ondan bahsederken "oğul" terimini kullanmıyorlardı. Çoğu Kuzey Afrika'da yaşayan bu azizlerin en önemlilerinden bazıları Iranaeus (M.S: 130-200), Tertullian (M.S: 160-220), Origen (M.S. 185-254), Diodorus, Lucian (Ölümü MS. 312) ve Arius'tur (M.S. 250-336) ve bunların yolunu takip ettiği on iki havari diye adlandırılan malum zatlar ise şunlardır: Petrus (Şemûn, Pierre, Simun); Yuhanna (Johannes, Jean, Jani, John, Ohannes); Büyük Yakub; Petrus'un kardeşi Andreas (Andre); Filip (Philippus); Toma (Thomas); Bartelemi (Bartolomaus); Mettiya (Matthaus); Küçük Yakub; Barnabas; Yahuda (Yudas) ve Tadyus (Yakobi)'tur. Yahuda

³¹ Matta 27/62-66, 28/1-20.

³² Meryem 19/30.

³³ Saff 61/6.

³⁴ Nisa 4/157-158.

³⁵ Âl-i İmran 3/49, Mâide 5/46, 78, 110.

³⁶ Komisyon, *İslâmiyet ve Hristiyanlık*, İstanbul, s. 28; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 268; Ahmet Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, İstanbul, 1999, s. 215.

³⁷ Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, Ankara, 1998, s. 76; *Temel Türkçe Sözlük* (Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmûs-ı Türkî) (nşr: Komisyon), İstanbul, 1985, C. II., s. 502-503.

(Yudas) mürted olmuş yerine Matyes (Matthias, Matthaas, Matnias, Mettiya) seçilmiştir³⁸.

Daha sonra Pavlus'un Hristiyan dinine girmesi, bu dine yeni bir hamle kazandırmasına rağmen, fikri ihtilafların ortaya çıkmasına, cemaatin ikiye ayrılmasına sebep olmuş ve bunlar onun dahi ve karmaşık yapısının yansıması sonucu olmuştur. Pavlus'un asıl adı Saul olup, diaspora Yahudi ailesinden gelmektedir. Tevrat hakkında iyi bir eğitime sahip olmasının yanında klasik bir eğitim alabilecek kadar da zengindir. Romalı ve Ferisi Hristiyanlara baskı yapmakla işe başlar, ancak Şam yolundaki dirilmiş bir Mesih vizyonunun ardından Hristiyanlığa girer. Hemen sonra başladığı misyonerlik çabaları, Hristiyanlığın Yahudiler dışında gentil (Yahudi olmayan milletler) arasında yayılmasından oluşmaktadır. M.S. 48 yılları civarında Pavlus ve arkadaşları Anadolu iki yıl geçirdikten sonra Avrupa'ya gitmek için gemiye binerler. Filipinler, Selanik ve Korint Kiliseleri'ni oluştururlar. Kudüs Yahudileri ise Hristiyanlığı her zaman, sünnet olmayı ve Tevrat'ın normative (kuralcı) emirlerine saygı duymayı benimseyen Yahudiliğin bir kolu olarak kabul etmişlerdir. Pavlus ise, şeriatı özgürlüğün karşısına koyar ve Hristiyanlığı, Hristiyan'ın imandan istifadesini zorlaştıran Yahudilik'ten ayırarak, bağımsızlığa kavuşturmaya karar verme cesaretini gösterir. Bütün bunlar nedeniyle M.S. 49 yıllarında Havariler ve İsa'nın yakınları bir araya gelip meseleleri müzakere etmiştir. Bu toplantıya "Havariler Konsili" denir. Ve bu ilk Konsil'de, Pavlus'un temsilcisi olduğu fikre taviz verilmiştir. Bu nedenle Pavlus, hem sonraki Hristiyanlık'ta yerini almış hem de İsa'nın tanrılaştırılmasına kadar varan, O'nun tabiatıyla ilgili tartışmaları başlatmış bulunuyordu. Pavlus'a karşı gelenlerin başında ise "Havarilerin Reisi" Petrus ve "Ebionitler" in lideri Yakobus vardır³⁹.

Pavlus ve Kudüs kiliseleri arasında meydana gelen ve İsa'nın kardeşi Yakup ile Petrus tarafından devam ettirilen bu gerilim, Pavlus'un Küçük Asya'lı Galatyalılara mektubunun (53 civarında) temel konusunu oluşturur. Pavlus'un Efes'teki faaliyeti, hapsedilmesiyle son bulur. Daha sonra misyonunu Roma'ya ve İspanya'ya taşımanın hazırlığını yaptığı Korint'de ele geçirilir. M.S. 57 civarında Kudüs'e gelir ve Roma yolculuğunu tasarlar. Sezare'de yakalanır ve tekrar hapsedilir, fakat Roma vatandaşı

³⁸ Muhammed Ataurrahim, *Bir İslam Peygamberi Hz. İsa*, (Çev. Kürşat Demirci) s. 87-91; Komisyon, *İslamiyet ve Hristiyanlık*, s. 28-29.

³⁹ Tümer-Küçük, *a.g.e.*, s. 268.

olduğunu söyleyerek, bizzat imparator tarafından sorgulanmasını temin etmek ister. Böylece M.S. 60 civarında Roma'ya ulaşır. Ve iki sene sonra Neron döneminde Petrus'la birlikte öldürülür. Petrus ile Pavlus'un Roma'da öldürülmesi Hristiyanlık tarihinde Roma'ya ve Petrus'a bir kudsiyet kazandırmıştır. Fakat bu kudsiyeti hem Ortodoks hem de Protestan Kiliseleri kabul etmemektedir⁴⁰.

Pavlus, tevhidi teslise çevirmiş, İsa'yı ve Ruh'u Kudüs'ü tanrılaştırmış, umumi fide hikayesini uydurmuş ve sünnet olmak, domuz eti yememek gibi İsa'nın koyduğu esasları kaldırmıştır. Bütün bunları Pavlus idealist bir Yahudi olduğu için yapmış olup Hristiyanlığın yayılmasına hiçbir gücün engel olmayacağını anlayınca görünüşte Hristiyan olmuştur⁴¹. Hristiyanlık, Yahve anlayışından II. asrın iyi tertiplendirilmiş kilisesine giden yoldan yürümüştür. İşte bu devrede Hristiyanlık yayılmaya devam etmiş, Ön Asya'dan Güney Galler'e kadar varlığını hissettirmiştir⁴².

Bu ilk devrede kilise teşkilatı miladi I. yüzyıldan III yüzyıla kadar bir oturma süreci takip etmiştir. İkinci yüzyılın ikinci yarısında ise "Büyük Kilise" Grekçe evrensel manasına gelen "Katolik" ünvanını almıştır⁴³.

İlk Hristiyanlardan başlamak üzere Hristiyanlığı yoğun bir mitoloji kültü altında görürüz. Başta Yahudi dininde olmak üzere gördüğümüz Mesih-Deccal inancı Hristiyanlıkta da görülmektedir. Bu bağlamdan olmak üzere ilk Hristiyanlar İsa'nın yakında yeryüzüne geri geleceğine inanmaktaydılar. O'nun geri dönüşünden önce, kendisine düşman olan Deccal çıkacaktı. Bu inanca göre tarihin çeşitli devirlerinde bazı insanlar İsa'ya düşman addedilerek damgalanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Samuel Reinach'ın ilginç tespitleri vardır. O'nu dinleyelim; "Neron'dan tutun da, papazlara aleyhtar Fransız başkanı M. Cambes'a değin kilisenin hiçbir düşmanı yoktur ki İsa düşmanı Deccal'a benzetilmesin... Luther, Roma'daki papayı deccal saymaktaydı; milyonlarca İngiliz, Napoleon'u Deccal saymışlardır." Yakın tarihimizde ise Protestan bir Alman ilâhiyatçısı, Hitler'i Deccal saymıştır⁴⁴. Eski mitolojilerin Hristiyan

⁴⁰ Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul, 1999, s. 180; Tümer-Küçük, a.g.e., s.268.

⁴¹ Tümer-Küçük, a.g.e., s. 268; Eliade-Couliano, a.g.e., s. 120; Kahraman, a.g.e., s. 215-218.

⁴² Schimmel, a.g.e., s. 180-181; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 268.

⁴³ Albert Houtin, "*Hristiyanlığın Kısa Tarihi*", (Çev. Abdurrahman Küçük), Ankara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Dergisi, C. XXV., Ankara, 1981, s. 442-444; Kahraman, a.g.e., s. 233; Thomas Michel, *Hristiyanlığın Tanrıbilimine Giriş*, İstanbul, 1992, s. 87.

⁴⁴ Felicien Challaye, *Dinler Tarihi* (Çev.: Samih Tiryakioğlu), s. 192.

mantığına tesiri de Hristiyan kültürünü yapısallaştırır. Buna Hristiyanlıktaki kutsal savaş ve kutsal mücadele fenomenlerini örnek olarak verebiliriz⁴⁵.

Hristiyanlığın oluşmasında, kutsal kitaplarındaki öğretilerin maksatlı şekilde değiştirilmesini kapsayan suni dejenerasyonun etkisini de unutmamalıyız. Bugüne kadar bin sekiz yüzü aşan sayıda dile çevrilmiş olan İnciller, esas dilleri olan İbraniceyle mevcut değildir⁴⁶. Kitab-ı Mukaddes “Eski Ahit’le” “Yeni Ahit’i” yani “Tevrat’la İncil’i” içine almaktadır⁴⁷. Buradaki “ahit” kelimesi ile esas söylenmek istenen, “Tanrı ile insanlık arasında ittifak”tır.

Kilise, Hristiyan inancının temelleri olarak bilinen eserlere “Yasa Kitapları” (Yunanca’da yasa kelimesi kural, düzen) adını vermektedir. Bunlar Eski Ahit, yani Tevrat’la birlikte Yeni Ahit’i oluşturan Yunanca yirmi yedi tane metindir. Yani dört İncil’de Resullerin işleri, aziz Pavlus’la öteki havarilere mal edilen yirmi bir mektup ve aziz Yuhanna’nın Vahy’idir. Bu kitap IV. yüzyılda kesin olarak meydana getirilmiştir. Bu da, büyük kiliselerin çoğunda okunan ve o zamanki Hristiyanlığın ortalama düşüncelerine uygun sayılan metinler bir araya getirilerek mümkün olabilmıştır. Eski Ahit’in elimizde olan elyazmaları, Yeni Ahit’inkilerden daha çok eskidir. Bunların en eskisi olan ve Vatikan’da saklandığı için adına “Vaticanus” denileni, IV. yüzyıldan kalmadır. Metin olarak da III. Yüzyılın sonunda başlanan ve Vatikan’da saklandığı için adına “Vaticanus” denilen, IV. yüzyıllardaki iki Kıpti (Mısır) metni, 400 yılına doğru tamamlanan Latince çeviri veya “Vulgate” vardır. XIII. yüzyılın başında, Canterbury Başpiskoposu Stephen Langton Yeni Ahit’in Latince metnini bölümlere ayırmış ve bu şekilde korunmuştur. Robert Estienne’in 1551’de Cenevre’de yayınlanan baskısında ilk kez, ayetler ayrılmıştır. Birçok kişi Kutsal Kitabı ve özellikle Yeni Ahit’i Tanrı Kelamı saymaktadırlar. 1546’da Merano Ruhani meclisi Kutsal Kitab’ın Tanrı esini olduğundan

⁴⁵ Albrecht Noth, *Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Mücadele* (Çev.: İhsan Çatay), İstanbul, 1992, s. 112.

⁴⁶ Gerard Bessiere, *İsa Beklenmedik Tanrı* (Çev.: Mehmet Ali Kayabal), İstanbul, 2001, s. 130.

⁴⁷ Kuzgun, a.g.e., s. 56-57; Challaye, a.g.e., s. 175.

kuşkulandırılması yasaklamıştır. Hristiyan kiliseleri her zaman için Kutsal Kitabın ya söylenerek yazdırıldığını, ya da herhalde Tanrı tarafından ilham olunduğunu kabul etmektedirler. Protestanlar ise Papa'nın otoritesini reddederek Kutsal Kitabın otoritesi üzerinde ısrar etmişlerdir. Bununla beraber bunlardan kimileri Tanrı esini, din ve ahlakla ilgili bölümlerle sınırlamayı ileri sürmüşlerdir. Bu tez, Katolik Kilisesince reddolunmuştur. Ve yine bununla beraber sayıları gittikçe artan bilginler Yeni Ahid'e olduğu gibi Eski Ahid'e de, çeşitli edebi ya da tarihi metinleri incelemek için kullanılan eleştiri yöntemlerini uygulamaktadırlar⁴⁸.

İncil kelimesi Yunanca "Euangelion"dan gelmekte olup "eu" iyi, "angelion" da haber manasındadır. Euangelion kelimesi, sonradan değişikliğe uğrayarak Euangelion ve Euangile şekline dönüşmüştür. Kelime İngilizce "Gospel" olarak telaffuz edilmektedir. Gospel "God Spell" yani Allah sözü manasına gelmektedir. Kelime anlamıyla İncil, iyi ya da sevinçli haber, müjdeli haber demektir. Ve bu kelime ile Kitab-ı Mukaddes'in Yeni Ahid bölümünde yer alan Dört İncil yani Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kastedilmektedir⁴⁹.

Yeni Ahit'te ve Eski Ahit'te objektif bir din anlayışıyla çelişecek birçok örnek mevcuttur⁵⁰. Kitab-ı Mukaddes'in pek çok kısmının Tanrı eseri olmadığını ileri süren isimler Hristiyan dünyasından da çıkmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Andreas Masius (16. yüzyıl), Hugo Grotius (1583-1645), Rudolf Bodenstein (1480-1541), Thomas Hobbes ve Baruch Spinoza (1632-1677)⁵¹.

Kiliseler tarafından tanındıkları için kanonik olarak kabul edilen İncillerin yanısıra, "apokrif" denilen İnciller de mevcuttur. Apokrif kelimesi mana olarak önce "gizli tutulanlar" anlamına gelmiş olsa da, daha sonraları kilise tarafından resmen onaylanmayan İnciller anlamında kullanılmıştır. Bunların sayısı yirmi kadardır. Bunların bazıları ise şunlardır: Barnabas İncili, Ebiyonitlerin (İbranice fakirler) İncili, Mısırlıların İncili, Arap İncili, Yakup'un Ön-İncili, Marangoz Yusuf'un Hikâyesinin

⁴⁸ Challaye, a.g.e., s. 175-176; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 285-286.

⁴⁹ Kuzgun, a.g.e., s. 117; A. D. Alderson-Fahir İz, *The Concise Oxford Turkish Dictionary*, Oxford, 1959, s. 528.

⁵⁰ Kuzgun, a.g.e., Önsöz XXIV-XLIV.

⁵¹ Kürşat Demirci, *Dinler Tarihinin Meseleleri*, İstanbul, 1992, s. 43.

İncili, Yahuda'nın İncili, Marcion'un İncili, Mattias'ın İncili, Sahte Matta'nın İncili, Nasıralıların İncili, Nikodimos'un İncili, Petros'un İncili ve Tomas'ın İncili⁵².

Kilise tarafından sahte addedilen bu İnciller arasında en önemlilerinden biri şüphesiz ki "Barnabas" İncili'dir. Barnabas, İsa'ya (A.S.) inananların başında gelmekte olup, havarilerdendi. Pavlus'un Hristiyan cemaatine kabul edilmesinde de büyük rol oynamıştır. Kendisine verilen "Barnabas" ismi "nasihat verici" manasındadır⁵³. Kilisenin bu İncili reddindeki esas sebep ise, İncil'de Hz. İsa'nın (A.S.) ilâhlığının ve teslisin reddi, çarmıh olayının kabul edilmemesi, Hz. İsa'nın (A.S.) bir peygamber olduğunun açıkça ifade edilmesi vb. şeylerdir⁵⁴.

Hristiyanlar arasındaki ihtilafların artmasıyla ilk ekümenik konsil, 19 Haziran-25 Ağustos günleri arasında 325'te İznik'de (Nicea) İmparator Konstantin tarafından toplantıya çağırılmıştır. Bu toplantıya Ariyusculuğu kınayan 318 piskopos iştirak etmiştir. İmparator Konstantin'in verdiği destekle, Hz. İsa'nın (A.S.) tanrılığını reddedip O'nun (A.S.) mahlûk olduğunu savunan Ariyusculara karşı, İsa'nın (A.S.) tanrılığını savunan Pavlus geleneğine tâbi olanlar hâkimiyeti sağlamışlar. Bunun sonucu olarak Mesih'in tam olarak Tanrılığını doğrulayan İznik kredosu (amentü) oluşmuştur. Kadıköy (Chalcedoine) Konsili (451) tarafından da onaylanan bu uzun versiyon günümüze kadarki Hristiyanların imanının ifadesini oluşturmuştur. Ve yine bu konsilin neticesi olarak önce Ebiyonitler'in yaşattıkları tevhid, Hz. İsa'nın (A.S.) sadece peygamber olması, sünnet, bir çeşit abdest-gusül gibi inanç ve gelenekler artık görünmez olmaya başlamıştır⁵⁵.

IV. yüzyılın başında İmparator Konstantin'in Hristiyanlığı kabul etmesi sonucu putperestler, kitleler halinde Hristiyanlığa girdiler ve Roma imparatorluğu bu şekilde Hristiyanlaştı. Bu da Hristiyanlara rahat nefes aldırılmıştır. Artık tapınaklarına kavuşmuş, litürjilerini orada icra etmeye başlamışlardı. Ruhbaniyetin artmasıyla birlikte kilise dünyevi bir mahiyet de almaya başlamıştı. Diğer bir Latin baba Hippone piskoposu Augustin (354-420) ise özel bir yer işgal etmektedir. Dokuz sene Manikeist olan ve 384 yılında Milano'ya yerleşen bu genç hatip, Hristiyanlığın istikbalini fark eder. Eski

⁵² Bessiere, a.g.e., s. 136-137; Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 2000, s. 278-279; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 286-287.

⁵³ Kuzgun, a.g.e., s. 163-164.

⁵⁴ Kuzgun, a.g.e., s. 164; *Barnabas İncili* (nşr: Mehmet Yıldız), Önsöz ve Notlar, Ali Ünal, s. 234.

⁵⁵ Sarıkçıoğlu, a.g.e., s.294; Küçük-Tümer, a.g.e., s. 269; Eliade-Couliano, a.g.e., s. 135.

inancından ayrılır ve 387'de Ambroise tarafından vaftiz edilir. Hippon'a papaz olarak atanır (Hippo Regius, bugün Cezayir'de Annaba denilen yerin adıdır.) ve orada 395'de piskopos olur. Daha sonra "Confessions" adlı eserini yazar. Bu eserinde dünya hayatına çok bağlı olanlara hitap eder. Doktrinlerini ortaya dökmek için acımasızca her yolu dener. Ve devletin gücünü de arkasına alır. Gönlündeki Manikeizm düşüncesi adeta kilisenin resmî doktrini olur. Ona göre aslî günah miras olarak alınmıştır. Dünyaya gelen bizler kötülüğü seçmekte serbestizdir fakat Tanrı'nın inayeti imdada yetişir ve iyiliği seçmeye imkân verir. Bununla birlikte Tanrı'nın inayeti herhangi bir kimseye çeşitli sebeplerden dolayı verilmiş değildir. O, sadece Tanrı tarafından bilinen birtakım sebeplere binaen sadece bazı seçkin (praedestinati) kullara verilmiştir. İnsanların geri kalanının ise kurtuluştan nasipleri yoktur. Augustin ayrıca "le Cite de Dieu = Tanrı Sitesi" adlı eserinde kilisenin tam bağımsızlığını savunur. Aynı görüşü Augustin taraftarı Orose da benimser. Onlara göre; imparatorluk ortadan kaybolacak, kilise ise kendi fatihleri ile varlığını devam ettirebilecektir⁵⁶.

İkinci ekümenik konsil M. 381'de I. İstanbul Konsili olarak I. Theodos tarafından İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu konsil, Kutsal Ruh'un Baba ve Oğul'dan aşağı olduğu manasına gelen "preumatomachines" konusunu ele almıştır. Yine bu konsilde "Ruhu'l-Kudüs'ün mahlukiyetinin kabulü, Tanrı'nın mahlukiyetini gerektireceği" görüşü kabul edilmiştir⁵⁷. İznik Konsili'nde Tanrılığı kabul edilen İsa'nın, üçüncü ekümenik konsil olarak gerçekleştirilen Efes Konsili'nde ilahi ve beşeri iki tabiata sahip bir insan "Baba" ile aynı cevherden olduğu kabul edilmiştir. Kadıköy Konsili'nde (451) ise, bir şahısta iki ayrı tabiatın bulunduğu ve "Bakire Meryem'in" babası tarafından ilahi, anası bakımından beşeri İsa'yı doğurduğu kararlaştırılmıştır. Fakat, onda ilahi tabiatla beşeri tabiatın birleştiğini savunan Monofizitler, buna karşı çıkmışlardır. İsa'nın ilâhlaştırılması ile ilgili bu gelişmeler, Hristiyanlar arasında, ciddi görüş ihtilaflarına, bölünmelere ve inanç yönünden içinden çıkılmaz problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnciller'de ve diğer Hristiyan kültüründe "Tanrı'nın Oğlu" deyimini ile başlayan gelişme, bugün Hristiyanların çoğu, özellikle Katolik Kilisesi mensupları tarafından "Tanrı'nın yaratılmamış olan ezeli mesajının bedenleştiği ve İsa olarak

⁵⁶ Eliade-Couliano, a.g.e., s. 123-125.

⁵⁷ Eliade-Couliano, a.g.e., s. 135; Mehmet Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddîyeler ve Tartışma Konuları**, Ankara, 1998, s. 102.

insanlar arasında yaşadığı şeklinde bir inancın, bir anlayışın doğmasına sebep olmuştur⁵⁸.

Bazen kabul edilip bazen de reddedilen dini tasvirlerin kaderi, 754 ve 787 sinodlarıyla (din işleri kurulu) yedinci İstanbul Ekümenik Konsili'nde (869-870) ele alınır ve konu çeşitli tartışmalara sebep olur. Bu tartışmalar esnasında Batılı otoriteler birçok defa düşüncelerini ifade ederler. Batılılar, ikon karşıtı olan Photius'u Bizans patriği olarak tanımayı reddedince (863), Doğu ve Batı arasındaki gerginlik katlanılmaz bir hal alır⁵⁹. Bütün bu devrelerde İskenderiye ve Antakya'da da patrikler vardır. Doğudaki Ermeni, Süryani, Habeş ve Kıpti Kiliseleri milli ve müstakil bir vaziyettedir.

Batıda ise hür bir kilise olarak İrlanda kilisesi vardır. IV. yüzyılda Vizigotlar, V. yüzyılda ise Bulgarlar, Franklar Hristiyan olmuşlardır. Daha sonra Anglo-Saksonlar bir Roma misyoner heyetinin sebep olmasıyla Hristiyanlığa girmişlerdir. Avrupa ülkelerinin Hristiyanlaşması böylelikle başlamıştır. Daha sonra Alman ve İskandinav ülkeleri Hristiyanlaşmışlardır. Saksonlar ise, VIII. Yüzyılda zorla Hristiyanlaştırılmışlardır. Danimarkalılar da IX. Yüzyılda Hristiyanlar arasına girmişlerdir. Norveç, İzlanda ve İsveç'in Hristiyanlaşması ise 1000 yıllarında tamamlanmıştır. Slavların Hristiyanlığa girmesinde Roma ile Bizans arasında rekabet olmuş Polonya, Bohemya, Moravya ve Baltık ülkelerinde Roma; Rusya ve Balkan ülkelerinde Bizans galebe çalmıştır.

Hristiyanlar arasında mücadelelerin sonucu olarak 1054'te kesin bölünme gerçekleşmiştir. Roma Kilisesi "Katolik" (evrensel), Bizans Kilisesi de "Ortodoks" (öze bağlı) adını almıştır⁶⁰. Doğunun ayrılığı (1054) aynı zamanda, Osmanlının İstanbulu fethiyle tamamlanan (1453), Bizans'ın çöküşünü hazırlamıştır. Batı ise, kendi coğrafi çevresinde etkisini artırmıştır. İki Kilise'nin birleşmesini gerçekleştirmeyi hedef edinen girişimler 1430'dan 1442'e kadar sürmüştür. 1439'da Latin Kilisesi ile Grek Kilisesi Floransa'da bir antlaşma yapmışlar, bunun ardından da Ermeni Kilisesi (1439), Kıpti ve Etyopya Kiliseleri ile antlaşmalar imzalamışlardır (1442). Bizans'ın Türkler tarafından fethinden sonra 1484'deki bir sinod, 1439'da yapılan antlaşmayı reddetmiştir⁶¹.

⁵⁸ Aziz Koluman, *Ortadoğu'da Süryanilik*, Ankara, 2001, s. 9-10.

⁵⁹ Eliade-Couliano, a.g.e., s. 136.

⁶⁰ Tümer-Küçük, a.g.e., s. 269-270.

⁶¹ Eliade-Couliano, a.g.e., s. 136-149; Komisyon (Fransızca'dan Çev.: Dominik Pamir), *Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri*, İstanbul, 2000, s. 672; Houtin, a.g.m., s. 455.

Bütün bu manevi, politik ve ekonomik nedenlerden dolayı XVI. yüzyılda Avrupa’da hızla gelişen bilimsel değişimler karşısında ileri bir zihniyeti temsil edemeyen ve düşünen kafaları tatminden uzak olan Hristiyan düşüncesine yeni bir şekil verilmek istenmiş ve dini hayat yeniden düzenlenmiştir. Din üzerinde yapılan bu yeni düzenlemeye de “Reform” adı verilmiştir. XVI. asırda bu hareketin öncüsü Martin Luther, 1517’de “Vittenberg” kilisesinin kapısına astığı (95) maddelik bildiri ile yankı bulmuştur. Luther, insanla Tanrı arasına hiçbir kimsenin giremeyeceğini ifade ediyordu. Papa X. Leon, bu hareketlerinden dolayı Luther’i aforoz etmiştir. Luther bunu da hiçe sayarak Roma ile tamamen ilgisini kestiğini ilan etmiştir. Bundan dolayı Papa’nın isteği ve Şarlken’in emriyle Luther’i yargılayarak ölüme mahkum etmiştir. Fakat yakınlarının yardımıyla kaçarak kurtulmuştur. Luther, Kilise’de Kutsal Kitabın temel doktrinine uygun bir reform (“evanjelik reform”) gerçekleştirmek ve topluluğun katıksız kaynak imanına dönüşünü sağlamak istiyordu. Alman Prenslarını Papa’nın otoritesine baş kaldırmaya ve kendi öngördüğü evanjelik reformu kabul ettirmeye teşvik ederek, ikna etmiştir⁶².

1531’de ölen Zwingli, Reformu İsviçre’ye taşımış ve Evharistiya Yemeğinde İsa’nın varoluşu konusunda Luther’den ayrılmıştır. Reformun en parlak temsilcilerinden biri olan Jean Calvin (ölümü 1564) döneminde ise presbiterlik (ruhbanlık) kavramı reddedilmiş ve kader konusunda tartışmalar başlatılmıştır. Calvin’in etkisi özellikle İsviçre’de, Hollanda’da, Fransa’da (Huguenot’lar) ve İskoçya’da (Presbiteryenler) hissedilmiştir⁶³.

İngiltere’de Protestan Reformu, VIII. Henry devrinde, Roma otoritesini reddetmekle beraber Katolik doktrinine bağlı kalan bir kopma şeklinde başlamıştır. Henry’nin kızı Elisabeth devrinde İngiltere Kilisesi Protestan kaynaklı birçok unsuru benimsemiş bunun sonucunda ise reformun İngilizlere has şekilleri belirlenmeye başlamıştır⁶⁴. Aralarındaki ihtilâflara rağmen, Protestan kiliseleri birtakım ortak niteliklere sahiptirler. Hepsi papanın otoritesini reddederler ve demokratik bir biçimde örgütlenmişlerdir. Zira rahiplerin seçimine laikler de katılmaktadırlar. İnananların Tanrı’ya ulaşmak için hiçbir kilise adamının aracılığına ihtiyaçları yoktur ki buna

⁶² Tümer-Küçük, a.g.e., s. 299, 301-302, 311-314; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 319-321.

⁶³ Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 321-322; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 311-314.

⁶⁴ Tümer-Küçük, a.g.e., s. 316-317.

“evrensel ruhanilik” denmektedir. Papazlar evlenebilirler. Günah çıkarmak genel olarak kaldırılmıştır ve hiçbir zaman da mecburi değildir⁶⁵.

Katolik dünyası kendi bünyelerinde ortaya çıkan Reform Hareketlerine “Karşı Reform” başlatmışlar⁶⁶. 1512-1517 yılları arasında düzenlenen V. Latran Konsili’nden sonra, Reform Hareketlerine karşı Katoliklerin Karşı Reformu olarak Trente Katolik Konsili 13 Aralık 1545-4 Aralık 1563 yılları arasında gerçekleştirilerek Protestanlara bir dizi reform ile karşılık verilmiştir⁶⁷.

XIX. yüzyılda I. Vatikan Konsili (1865-1869), Roma Kilisesi’ni, diğer din ve mezheplerden ve aynı zamanda dini değerlerden uzaklaşmış laik devletlerden ayıran farkları da vurgulayarak, papanın üstünlüğünü ve yanılmazlığını ilan etmiştir⁶⁸.

Katolik Kilisesi’nin son Konsili, Papa 23. Jean tarafından, II. Vatikan Konsili adıyla Katolik Kilisesini günümüzün ihtiyaçlarına uygun şekilde yenilemek üzere 11 Ekim 1962-8 Aralık 1965 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu konsil uzlaşma ve ekümenik birlik belirtileri altında devam eder. Beş kıtadan gelen iki binden fazla piskoposun ve dini tarikat temsilcilerinin katılımıyla birlikte, Ortodoks ve Protestan Kiliseleri resmi gözlemcileriyle, Müslüman, Yahudi ve diğer dinlere mensup topluluklarla beraber bu konsile iştirak etmişlerdir. Bu konsille birlikte papalığın salt merkeziyetçiliği yumuşamış, Latince ibadet mecburiyeti kaldırılarak onun yerine yerel dillerle ibadet konulmuş, dini konuların incelenmesi usullerine değer verilmiştir⁶⁹. Bu konsilde “diyalog” kavramı önemli bir yere sahip olmuştur⁷⁰.

1965 yılında, Papa 6. Paul, Vatikan’da dinlerarası diyalog için özel bir Sekreteryaya kurmuş ve bir süre sonra da bir İslâm komisyonu ihdas etmiştir. Bu komisyon, akademik konferanslar ve etüd projeleri sayesinde sosyal sorunlar, gelişme gibi insanlığı ilgilendiren konularla ahlaki sorunlar üzerinde, Müslümanlarla Hristiyanlar

⁶⁵ Michel, a.g.e., s. 106-109; Challaye, a.g.e., s. 202-203; Schimmel, a.g.e., s. 196- 199; Kahraman, a.g.e., s. 249-252.

⁶⁶ Michel, a.g.e., s. 109.

⁶⁷ Michel, a.g.e., s. 109; Eliade-Couliano, a.g.e., s. 136; Komisyon, **Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri**, s. 672.

⁶⁸ Eliade-Couliano, a.g.e., s. 137.

⁶⁹ Michel, a.g.e., s. 110; Eliade-Couliano, a.g.e., s. 137.

⁷⁰ Ali İsrâ Güngör, “*Katolik Kilisesi’nin Çağdaş Misyona Anlayışında Diyalog Kavramı*”, **Dinler Tarihi Araştırmaları I**, Ankara, 1998, s. 181.

arasında ortaklaşa yürütülecek projeleri teşvik etmek suretiyle iki din mensupları arasında saygı ve karşılıklı anlayışı geliştirmekle görevlendirilmiştir⁷¹.

Çağdaş Ökümenizm'in gelişmesi⁷², 1910'da bir araya gelen ve 1925 yılında Yaşam ve Kelâm hakkında Evrensel Hristiyan Konferansı'nın toplanmasına zemin hazırlayan Edimburg Konferansı'ndan itibaren gözlenebilir. İki yıl sonra, Lozan (Lausanne)'da iman ve tarikatlarla ilgili ilk Dünya Konferansı toplanmıştır. Kilise ile birliğin teolojik temelleri incelenmiştir. Bu iki kurul 1937'de tekrar biraraya gelerek Dünya Kiliseler Konseyi (World Council of Churches W.C.C.) şeklinde birleşmeye karar vermişlerdir. 1938 yılında Konsey'in tüzüğü hazırlanmış, ancak araya giren II. Dünya Savaşı sebebiyle W.C.C.'nin gerçek kuruluşu 1948 yılına kadar ertelenmiştir. İsviçre'nin siyasi tarafsızlığı nedeniyle konseyin genel merkezi Cenevre'de kurulmuştur⁷³.

Katolik Kilisesi, Ökümenik Konsey'e üyelik konusunda 1972'den beri yerinde sayıyorsa da, Ökümenik Konsey ile ve farklı kiliseler ile ikili diyaloga devam etmekte olup Anglikan, Luteryan ve Ortodoks Kiliseleri ile Katolik Kiliseleri çeşitli vesilelerle ikili teması devam ettirmektedirler. Katolik Kilisesi'nin Ökümenik Konsey'e üye olmaması, öteki kiliselerle kendisini halen eşit görmediğini düşündürmekte ise de O'nun diğer Kiliseler'le ikili ilişkileri devam ettirmesi, kendine has bir Ökümenizm anlayışına sahip olduğunu göstermektedir⁷⁴.

⁷¹ Michel, a.g.e., s. 110-112.

⁷² Ökümen (Oikoumene) kelimesi, Yunanca'da "ikamet edilen dünya", "bütün dünya" anlamlarına gelmektedir. Bu kelime, yirminci yüzyılın başlarına kadar sıfat olarak (ökümenik), genel konsilleri, özel konsillerden ayırdetmek için kullanılmıştır. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren bu kelime, bir harekete ad olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu bağlamdan olmak üzere pek çok parçaya bölünen Hristiyanların birleştirilmesi için yapılan çalışmalara Ökümenizm veya Ökümenik hareket denilmiştir. Ahmet Hikmet Eroğlu, "*Ökümenik Hareketin Ortaya Çıkışı*", *Dinler Tarihi Araştırmaları I*, Ankara, 1998, s. 223.

⁷³ Michel, a.g.e., s. 112-113.

⁷⁴ Eroğlu, a.g.m., s. 234.

I. BÖLÜM

KATOLİK KİLİSESİNİN İNANÇ İLKELERİ

A. KATOLİK KİLİSESİNİN TEMEL İLKELERİ

1. Katolik İnancının Temel İlkeleri

Hristiyanlığın merkezinde yer alan Katolik mezhebinin temel inanç ilkeleri aynı zamanda Hristiyanlığın temel inanç ilkelerinin anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir. Bu itibarla katolik kilisesinin temel ilkeleri hakkında geniş bilgi vereceğiz.

a. Tanrı İnancı

Katolik Mezhebinin Yahudilik ve İslam'la paylaştığı temel inancı Tanrı'nın tek oluşudur. Katolikler İbrahim'in, Musa'nın, Yahudilerin, İslam'ın Allah'ının aynı olduğuna inanırlar. Onlara göre Allah; ebedi, her şeye muktedir, her şeyi bilen, evreni ve evreni kaplayan her şeyi yaratan, her yerde hazır ve nazır, hayatı ihsan eden, merhametli ve bağışlayıcı, yüce ve fakat içkin (mündemiç), her şeye üstün Rab, kıyamette bütün insanlığın adil yargıcı, ebedi mükafatı veya cezayı veren tek varlıktır. Tanrı'nın sonsuz bir mesajı vardır. Bu Tanrı'nın Kelâmı veya Bilgeliği'dir. Kendi öz sözü, özünün kusursuz ifadesidir. Ne yaratılmıştır ne de kendinden farklıdır. Böylelikle Katolikler'in iman beyanı Tanrı'yla başlar, çünkü Tanrı her şeyin "İlk ve sonuncusu", Başlangıcı ve Sonu'dur. Credo Tanrı Baba ile başlar, zira Baba Kutsal Üçlü-Birlik'in Birinci Tanrısal Kişisi'dir⁷⁵.

Katolikler Tanrı'ya "Baba" adını verirler. Bu adet Tanrı'ya Baba, Yahudi Kavmine de Tanrı oğulları diyen Yahudilerden Katolikliğe geçmiş bir tabirdir. Davut Peygamber Mezmurlarının birinde Tanrı, Yahudi kavmine şöyle der: "Sen benim oğlumsun, ben seni bugün tevlit ettim" Hoşea Peygamber'de ise Tanrı: "Oğlumu (Yahudi kavmini) Mısır'dan çağırdım" der. İsa Peygamber bu tabire daha samimi, daha içten bir anlam vererek şakirtlerine Tanrı'ya "Abba" demelerini öğretmiştir. Abba sevgi içeren bir kelimedir, tıpkı bir ailede çocuğun babasına verdiği ad (İngilizce'de "Daddy", Fransızca'da "Papa") gibi⁷⁶.

⁷⁵ Michel, a.g.e., s.55-56; Komisyon, Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri, s. 65-66.

⁷⁶ Michel, a.g.e., s. 56.

Katolikler'in bir tek Allah'a inancı Kitab-ı Mukaddes'de ifadesini şöyle bulmaktadır: Karşımda başka ilahların olmayacaktır (Çıkış 20:3). Rab, kendisi Allah'tır, Ondan başkası yoktur (Tesniye 4:35-39). ... ben, ben oyum, ve nezdimde ilah yoktur (Tesniye 32:39). Sen Yehova, Allah olan ancak Sensin (2 Krallar 19:19). "Ya Rab, İsrail'in Allah'ı, senin gibi, Allah yoktur"(2 Tarihler 6:14). "... büyüsun... Yalnız Allah sensin"(Mezmun 86: 10).

.. Rab diyor... benden önce Allah olmadı ve benden sonra olmayacak (İşaya 43:10). ... İlk... son benim, ve benden başka Allah yoktur (İşaya 44:6). ... Allah şöyle diyor: Rab benim; ve başkası yoktur (İşaya 45:18). .. Ben, Rab, ben değil miyim? Ve benden başka Allah, hak Allah ... yoktur (İşaya 45: 21). "... Allah benim... ve benim gibisi yoktur" (İşaya 46:9). "... Rabb'im; ve benden başka Allah tanımayacaksınız" (Hoşea 13:4). "... Dinle, ey İsrail! Tanımız olan Rab tek Rab'dir" (Markos 12: 29-32). "... Biliyoruz ki... birden fazla Tanrı yoktur" (1 Korintliler 8:4-6). "... Çünkü, tek bir Tanrı.. vardır" (1 Timotyeus 2:5-6)⁷⁷.

İşte bu inanca sahip olan bir Katolik, Allah'ı tanıyacak, tanıyınca sevecek ve sevince de O'na hizmet edecektir⁷⁸.

b. Tenleşme (Incarnatio)

İsa'nın, Tanrı'nın tecessümü haline yani vücudu haline gelmesi demektir⁷⁹. Katolikler Tanrı'nın yaratılmamış olan ezeli mesajının tenleştiğine ve İsa olarak aralarında yaşadıklarına inanırlar. "Incarnatio"; ten alma, ten olma, insan olma anlamlarına gelmektedir.

Başka bir anlatımla, Mesaj veya Kelâm İsa'nın insanlığında açınıldı da denilebilir. İsa Katolikler'e açınlanmış bir kitap iletmemiş, Tanrı Açınlanması'na vücud vermiştir. Veya Tanrı Açınlanmasının bizzat kendisidir. Bu aynı zamanda Hristiyanlıkla İslâm arasındaki temel farklılıklardan birini de oluşturmaktadır.

Hristiyanlar İsa'nın Tanrı gücü ile, kendini Tanrı'ya adanmış bir bakire olan Meryem'den doğduğuna inanmaktadırlar. İsa'nın herhangi bir bedensel fiille Tanrı tarafından tevhit edildiğine, ya da Tanrı'nın insanlardan olduğu gibi veya eski

⁷⁷ Daniel Wickwire, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim Hakkında 100 Soru*, İstanbul, 2001, s. 9.

⁷⁸ Xavier Nuss, Hakkı Demirel, *Hristiyan Öğretisi*, İstanbul, 1994, s. 23-27.

⁷⁹ İhsan Süreyya Sırma, *İslâmiyet ve Hristiyanlık*, İstanbul, 1991, s.20.

Yunanlılar'ın Romalıların ve Cahiliye devrinde (İslam'dan önce) Araplar'ın tanrılarına yakıştırdıkları biçimde bir oğlu olduğuna inanmadıkları gibi, Meryem'in Tanrı'nın eşi olduğuna, ya da bir tanrısal "tohum"un Meryem'de döllendiğine de inanmazlar. Katolikler için "İsa Tanrı gücü (Aziz Ruh) sayesinde anne rahmine düşmüş ve Bakire Meryem'den doğmuştur".

İlk Kilise Konsilleri Tanrı Kelâmı'nın İsa'da yabancı bir cisim gibi mevcut olmadığını vurgulamaktadır. İsa günah dışında her yönüyle tam bir insandı, fakat aynı zamanda Tanrı Kelâmı ile birleşmişti. İsa'nın da bilgi ve şuuru, her insanda olduğu vechiyle, hayatı boyunca edindiği tecrübeler ve diğer insanlarla ilişkileri sayesinde genişlemiştir⁸⁰. Kelâm neden cisimleşti sorusuna ise Katolik Kilisesi şöyle cevap verir:

"İzmit-İstanbul İnanç İlkeleri Formülü'nde bu soruya inanarak şöyle cevap veriyoruz: "Biz insanlar ve esenliğimiz için gökten indi; Kutsal Ruh'un kudretiyle Bakire Meryem'den vücut buldu ve insan oldu."

Kelâm bizleri "Tanrı'yla barıştırarak kurtarmak" amacıyla cisimleşti. "Tanrı bizi sevdi ve Oğlu'nu günahlarımızı bağışlatan kurban olarak dünyaya gönderdi" (1 Yu 4, 10). "Baba Oğlu'nu dünyanın Kurtarıcısı olarak gönderdi. (1 Yu 4, 14). "Mesih günahları kaldırmak için ortaya çıktı" (1 Yu 3, 5).

Kelâm Tanrı sevgisini tanıyalım diye cisimleşti: "Tanrı, biricik Oğlu'nun aracılığıyla yaşayalım diye O'nu dünyaya gönderdi ve böylece bize olan sevgisini gösterdi" (1 Yu 4, 9). "Çünkü Tanrı dünyayı o kadar çok sevdi ki, O'na iman edenlerin hiçbirini mahvolmasın, hepsi sonsuz yaşama kavuşsun diye biricik Oğlu'nu verdi." (Yu 3, 16).

Kelâm kutsallık örneğimiz olmak için beden aldı: "Boyunduruğumu takının ve benden öğrenin ki..." (Mt 11,29). "Yol, gerçek ve yaşam Ben'im; benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemmez." (Yu 14, 6). Baba İsa'nın görünümünün değiştiği dağın tepesinde "O'nu dinleyin" diye buyuruyor (Bkz. Tes 6, 4-5), (Mk 9, 7). Nitekim, O yeni Yasa'nın normu ve mutlulukların canlı örneğidir: "Birbirinizi sizi sevdiğim gibi sevin." (Yu 15, 12). Bu sevgi insanın kendisini inkâr edip O'nu izlemesini gerektirir (Bkz. Mk 8, 34).

⁸⁰ Michel, a.g.e., s. 56-57.

Kelâm bizim “Tanrı doğasına katılabilmemizi” sağlamak amacıyla beden aldı (2 Pet 1, 4): “Kelâm’ın insan olmasının, Tanrı Oğlu’nun, insan Oğlu olmasının nedeni insanın Kelâm ile birlik içine girip Tanrısal oğulluk niteliğini kazanarak Tanrı’nın oğlu olmasıdır.” (A. Ireneus, haer. 3, 19, 1). “Çünkü Kelâm bizler Tanrı olalım diye insan oldu.” (A. Athanasios, inc. 54, 3). “Tanrı’nın biricik Oğlu, kendi Tanrılığı’na katılalım diye, insan doğamızı üzerine aldı ve O insan olarak insanları tanrılaştırdı.” (A. Aquinolu Thomas, 57 in festo Corp. Chr. 1)⁸¹.

c. İsa ve Ünvanları

Hristiyan dininin özünde, Tanrı’nın İsa’nın zatında yaptıklarına ve öğrettiklerine inanma vardır. Hristiyanlığın temel unsuru budur. Yeni Ahit’te yani İncil’de İsa’ya misyonunun şu veya bu cephesini belirlemek üzere çeşitli ünvanlar verilmiştir⁸².

1) Tanrı Oğlu

Modern tenkidin karşı çıkmak zorunda kalıp da başaramadığı içinden çıkılmaz sorunlardan biri, İsa’nın kendisi hakkında düşündüğü şey noktasında odaklanmıştır. Acaba O. Tanrı’nın oğlu olmayı düşünüyor muydu⁸³? Bu soruya sebep olan düşüncenin altında Hristiyanların İsa’ya “Tanrı Oğlu” adını vermeleri yatmaktadır. Bu ünvanla belirlenmek istenen olgu, Tanrı’nın İsa ile benzeri olmayan, içten bir ilişki oluşturduğu, ezeli ve yaratılmamış mesajının İsa’da varolmasıdır. “Tanrı Oğlu” ünvanı, karşılıklı ve içten bir aşinalık (İsa Baba’yı tanır) ve birlik azmini (İsa yalnız Allah’ın istediğini yapar) belirtmektedir⁸⁴.

İsa’nın gayet önemli bir fikri olarak karşımıza çıkan “Allah-baba anlamında, insanın Allah’ı çocukları seven bir peder şeklinde görebileceği, çocuk gibi ona sığınıp bütün kalbini ona verebileceği ifade edilmektedir. Eski Yahudilik’te, Yahve, ara sıra İsrail milletinin babası olarak gösterilmiş fakat daha fazla Rab, kral sıfatlarıyla adlandırılmıştır. İsa’da, bu Allah-baba’ya inanıp, O’na güvenme dinin merkezine girmektedir. Zira İsa kendisini de Allah’ın oğlu olarak tavsif etmiştir⁸⁵.

⁸¹ Komisyon, *Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri*, s. 121-122.

⁸² Michel, a.g.e., s. 60.

⁸³ Eliade-Couliano, a.g.e., s. 119.

⁸⁴ Michel, a.g.e., s. 60.

⁸⁵ Schimmel, a.g.e., s. 165.

2) İnsanoğlu

İnciller'de İsa'nın kendisi için en sık kullandığı tabirdir. Danyal Kitabı'nda da yazılı olduğu gibi (s. 27-28) İnsanoğlu Son Gün'ün büyük bunalımından önce gökyüzünden gelecek olan bir şahıs olup Tanrı O'na krallığı yargılama yetkisini verecektir. Bu Yahudiler'de Mesih umudunu taşıyan apokaliptik akım olup Hristiyanlar İsa'nın bu umudu gerçekleştireceğine inanırlar⁸⁶. Müslümanlara göre ise bu zat Hz. Muhammed (S.A.V.)'dir⁸⁷.

Sinoptik İnciller, İsa'ya genel olarak Danyal Peygamber tarafından da kullanılan "insanoğlu" ünvanını verirler. Bu deyim Aramca'da "adam" anlamına gelmektedir⁸⁸. İsa'nın kendi sözlerinde Tanrı oğlu deyiminden daha büyük bir rol oynayan "İnsanoğlu" mefhumudur. Bu kelime, Eski Ahit'in peygamberlerinin vahyelerine kadar geri gitmektedir. Özellikle Danyal'ın vahyelerinde bu "İnsanoğlu", dünyada gelecekte sonsuz bir saltanat süren ilahi bir varlıktır. Şöyle geçer: "Ve işte, insanoğluna benzer biri göklerin bulutları ile geldi ve günleri eski olana kadar geldi ve onun önünde kendisine yaklaştılar. Ve bütün kavimler ve diller ona kulluk etsinler diye, kendisine saltanat ve izzet ve krallık verildi; onun saltanatı, geçmeyecek ebedi bir saltanattır ve krallığı yıkılmayacak bir krallıktır." (Dan. 7,13,14)⁸⁹.

3) Rab

İsa'ya Rab ünvanı verilmektedir. Bu ünvan yetki ve otorite ile donatılan bir kimseyi hatırlatır ve Hristiyanlar bu yetki ve otoritenin İsa'ya Tanrı tarafından ölümlerden diriltildiği an verildiğine inanmaktadırlar. Bu ünvan aynı zamanda İsa'nın Tanrı ile insanlar arasında tek vasıta olduğuna dair Hristiyan inancına işaret ederek, dirilen İsa'nın Hristiyan topluluğu içinde varoluşuna da atıfta bulunmaktadır. Özellikle Pavlus'un mektuplarında topluluk İsa'ya çoğu kez "Rab" ünvanını vermiştir. Nihayet, Hristiyanlar İsa'ya Rab ünvanını verdiklerinde, yargıç olarak Tanrı'nın sağında oturmak üzere Son Gün'de yeniden geleceğine inandıklarını da dile getirmektedirler. Bu ikinci

⁸⁶ Michel, a.g.e., s. 61.

⁸⁷ Abdulahad Davud (Terc: Nusret Cam), *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (A.S.)*, İzmir 1990, s. 88-103.

⁸⁸ Eliade-Couliano, a.g.e., *İsa-Mesih md.*, s. 119.

⁸⁹ Schimmel, a.g.e., s. 165.

gelişi bekleyen ilk Hristiyanlar'ın sıkça kullandığı bir ifade "Maranatha" idi. Bu kelime: "Gel, Ras İsa"dır⁹⁰.

Allah-u Teala, Tevbe Sûresi otuz birinci âyette Hristiyanlar'ın İsa'nın Allah'ın oğlu olmasının ötesinde O'nun "Rab" olduğunu ifade ettikleri şöyle anlatılmaktadır: "(Hristiyanlar) Meryem Oğlu Mesih-i "Rab" edindiler..." Elmalılı M. Hamdi Yazır konuya şöyle yaklaşır: "Önce, "Mesih (Hz. İsa) Allah'ın oğludur", dediler; sonra da "Meryem Oğlu Mesih Rab'dır" diye tutturdular. O'na böyle üçlü bir inançla ma'bud, ilah diye taptılar, Rab ıtlak ettiler; Rab'lığı O'nda topladılar"⁹¹.

İzmir Konsilinde, Teslis'in ikinci unsuru olarak kabul edilen Oğul-Allah'ın oğlu-Râb anlayışı ile İsa, Baba'nın Cevheri'nde kabul edilerek İsa Hak İlâh sayılmıştır. Yerde ve gökte vücut bulan bütün şeylerin, Allah'ın oğlu, Rab İsa aracılığı ile yaratıldığı kabul edilmiş ve insanların kurtuluşu için İsa'nın gökten indiği ilan edilmiştir. "İsa, söz ve hareketleriyle Allah olarak davrandı. Bu suretle Allah, görünüşü ile günahları affetti. Kendi ilahi varlığını mucizelerle ispat etti. Ben ve babam biriz, dedi. Yahudiler, bunu küfür sayarak O'nu taşlamak istediler. Platos'un mahkemesinde kudretle ve açıkça "Ben Allah'ın oğluyum" dedi. Bu açık ve doğru söz yüzünden Haç'a geldiler. Böylece ölümü ile kendi Allah'lığına şahitlik etti"⁹².

İkinci Vatikan Konsili, Hristiyanlara "kendilerini sunmayı öğrenmelerini; İsa Mesih aracılığıyla günden güne Rab ile ve birbirleriyle daha eksiksiz bir birleşmeye yönlendirmelerini" salık vermektedir⁹³.

Aynı şekilde Katolikler, Rab'bin yol göstericiliğine yani rehberliğine itimat etmelidirler. Zira Peygamber İşıya'nın kitabında, Rab, topluluğuna şöyle demektedir: "Tanrı, sizin kurtarıcınız, İsrail'in Kutsal'ı böyle diyor: Ben, Rab Tanrı'nız, sizin için iyi olanı öğretiyorum. İzlemeniz gereken yolda size önderlik ediyorum (İşıya 48:17)⁹⁴.

⁹⁰ Michel, a.g.e., s. 61.

⁹¹ Abdullah Aydemir, *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, Ankara, 1992, s. 239.

⁹² Aydın, a.g.e., s. 98-99.

⁹³ David A. Rosage, *Yaşam Ekmeği* (Çev: Tereza A. İncici), İstanbul, 1984, s. 9-10.

⁹⁴ Steve Clark, *Tanrı'nın İsteğini Bilmek*, (Çev: Tereza A. İncici), İstanbul, 1984, s. 12, 20, 40-42.

İsa'nın sadece iyi bir ahlakçı veya büyük şeyler söyleyen bir peygamber olmadığı ve açıkça Rab olduğu bugün Katolikler tarafından genel bir kabule mazhar olabilmektedir⁹⁵.

4) Mesih (Christus)

Bu ünvan adeta İsa'nın ikinci ismi olmuştur. Christos, Messias ("Müddehen") kelimesinin Grekçe çevirisidir ve peygamberlerin söz ettiği, Yahudi Kavmi'ne vaad edilen Kurtarıcı'yı belirlemektedir. Yahudi Kavmi, Mesih'in Davud'un soyundan geleceğine inanırdı. Matta ve Luka İncilleri'nin başında İsa'nın, Davud soyundan olduğunu gösteren bir şecere yer almaktadır. İsa'nın Davud'un şehri Beytlehem'de doğmuş olması da, ilk Hristiyanlar için beklenen Mesih olduğunu gösteren diğer bir delil idi.

Bununla beraber terimin anlamı açık değildi ve İsa'nın bu ünvandandan hoşlanmadığı da İnciller'den anlaşılmaktadır. Yahudiler'in büyük bir kısmı için, Mesih, putperest yönetimi (İsa devrinde bu yönetimi Romalılar temsil ediyordu) devirecek ve dünyevi bir hükümdarlık kuracak askeri önder anlamına gelmekteydi. İsa'nın misyonunu algılama ise bu değildi. Zira yargılandığı sırada Romalı Vali Pilatus'a şu cevabı verir: "Evet, kralım, ancak krallığım bu dünyadan değildir."

Yukarıda ifade edilen sebeplerden dolayı İsa hayatı boyunca kendisi için "Mesih" ünvanını kullanmış olmasa da, dirilişinden sonra ilk Hristiyanlar gerçekten vadedilen Mesih olduğuna kanaat getirmişlerdir. Bu nedenle çok kez İsa ile eşanlamlı bir isim gibi, "Mesih" adı da kullanılmaktadır⁹⁶.

Mesih, kelimesi Arapça (me-se-ha) kökünden gelmektedir. Bu kök dokunmak, ölçmek, temas etmek anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin Arapça'ya Aramca'dan, Habeşçe'den, İbranice'den veya Süryanice'den geçtiğine dair farklı görüşler mevcuttur. Aslen Arapça olduğunu savunanlar da vardır. Mesih kelimesi, Arapça'da günahlardan temizlenmiş, övülmüş gibi manalar da taşımaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Mesih kelimesi Hz. İsa'nın (A.S.) ismi veya sıfatı olarak geçmektedir. İki yerde Mesih kelimesi tek başına kullanılır ve bunlarla Hz. İsa (A.S.) kastedilir. (Nisa: 172, Maide: 72). Üç yerde ise "Mesih İsa b. Meryem, Meryem oğlu Mesih İsa" şeklinde (Âl-i İmrân: 45, Nisa:

⁹⁵ Josh Mc. Dowell, *Marangozdan da Öte* (Çev: Levent Kınran), İstanbul, 1997, s. 19.

⁹⁶ Michel, a.g.e., s. 61-62.

157, 171) dört yerde de “Meryem oğlu Mesih” şeklinde geçmektedir (Maide: 17, 72,75, Tevbe:31). Bu ayetlerden birinde kâfirlerin Hz. İsa’ya uluhiyet isnat ettiklerinden bahsedilmektedir (Maide:17). Başka bir ayette ise Hz. İsa’ya (A.S.) Allah’ın oğlu dedikleri anlatılmaktadır. Diğer ayetlerde bu inançları reddedilir ve bu ayetlerde Hz. İsa’nın (A.S.) Allah’ın kulu, peygamberi ve kelimesi olduğu belirtilir. Hz. İsa’ya (A.S.) çok seyahat ettiği veya eliyle dokunarak hastaları şifaya kavuşturduğu için Mesih denildiği şeklinde görüşler de mevcuttur⁹⁷.

Kıyametin büyük alametlerinden sayılan Deccal’ın zuhurundan sonra Hz. İsa (A.S.)’nin yeryüzüne tekrar ineceği, Deccal’ı öldüreceği ve bu ümmeti O’nun şerrinden kurtaracağı rivayeti vardır. Hazreti İsa (A.S.) bu sırada Resulullah Efendimiz’in (S.A.V.) din ve şeriatı üzerine amel edecektir. Vefat edince de Resulullah (S.A.V.)’in yanına defnedileceği şeklinde rivayetler de mevcuttur⁹⁸.

“Elçilerin İsa’yı hükmeden Mesih olarak kabul ettiklerini İncil’de görebiliriz. İsa öğrencilerine Kudüs’e gidip acı çekeceğini söylemişti. Bunun üzerine Yakup ve Yuhanna İsa’nın krallığında, O’nun sağ ve sol yanında oturmayı istediler. (İncil, Markos 10:32-38). Nasıl bir Mesih düşünüyorlardı? Acı çeken, çarmıha gerilen bir kişi mi? Hayır, bekledikleri güçlü siyasal bir önderdi. İsa bunun üzerine onlara yanıtlıkları noktayı gösterdi; ne dediklerini bilmiyorlardı. İsa, acı çekeceğini ve çarmıha gerileceğini söylediğinde, elçiler ne demek istediğini anlayamadılar. (İncil, Luka 18: 31-34). Aldıkları eğitim ve öğrenimden dolayı İsa’nın yanıltmış olduğunu sanıyorlardı. Ve ardından İsa çarmıha gerildi. O’nun Mesih olduğuna ilişkin bütün ümitleri yok olmuştu. Hayal kırıklığı içinde evlerine geri döndüler. Bütün bu yıllar boşa gitmişti. İsa tutuklandığında, öğrencilerin kendisini terk etmelerinin nedeni buydu. Kafaları, zaferli ve düşmanları yok eden bir mesih düşüncesiyle öylesine doluydu ki, İsa’yı dövülmüş, kırbaçlanmış, Pilatus’un ellerinde bütünüyle çaresiz adi bir suçlu gibi kanlar içinde çarmıha gerilmiş gördüklerinde, bütün ümitleri suya düştü. Oysa İsa bunların olacağına ilişkin kendilerini defalarca uyarmıştı. Ne var ki öğrenciler yalnızca duymak istediklerini duydular. İsa’nın acı çekeceği ve çarmıha gerileceğine ilişkin sözlerini kulak arkası ettiler.

⁹⁷ Geniş bilgi için bkz: Tümer-Küçük, a.g.e., s. 261-262, 278-280; Komisyon, “Mesih”, Kur’an-ı Kerim Ansiklopedisi, İstanbul, 1988, C.II, s. 51-52.

⁹⁸ Ahmet Lütfi Kazancı, Hz. Süleyman’dan Hz. Muhammed’e (S.A.S.) Peygamberler Halkası, İstanbul, 1997, s. 267.

Ancak çarmıhtan birkaç hafta sonra öğrenciler, Kudüs'te İsa'nın kurtarıcı ve Mesih olduğunu ilan ediyorlardı. Bence mantıklı açıklama İncil, 1. Korintliler 15:5'te yazılıdır. "Sonra da Onikiler'e göründü" Hayal kırıklığına uğramış, öğrencileri çarmıha gerilmiş Mesih uğruna acı çekmeye ve ölmeye yönlendiren ne olmuştu?

"İsa Tanrısal misyonu tam olarak gerçekleştirdiğinden, Mesih tam İsa'ya uygun bir sözcüktür. İsrail'de Tanrı'dan gelen bir misyon uğruna O'na adanan kişiler Tanrı adına meshedilirlerdi. Kralların (1 Kor 1, 39), rahiplerin ve bazı ender durumlarda peygamberlerin durumları böyleydi. Tanrı'nın Egemenliğini, nihai olarak kurmak için göndereceği Mesih'in durumu da bu en üstün derecede olmalı. Mesih, Rab'bin Ruhı tarafından hem kral hem rahip hem de peygamber olarak meshedilmelidir. İsa İsrail'in Mesih'e ilişkin umudunu rahip, peygamber ve kral gibi üç ayrı görevinde gerçekleştirdi.

Yahudilerin çoğu hatta onların umutlarını paylaşan bazı putperestler İsa'da Tanrı'nın İsrail'e göndermeye söz verdiği Davut'un soyundan gelecek mesih'in temel özelliklerini gördüler. İsa hak ettiği Mesih ünvanını ihtiyatla kabul etti, çünkü bir kısım çağdaşlarınca Mesih kavramı çok insani, özellikle de politik bir kavram olarak kabul ediliyordu.

İsa kendisini Mesih olarak gören Petrus'un inancını kabul etti ve ona İnsanoğlu'nun çekeceklerini önceden haber verdi. İsa kendi mesih egemenliğinin gerçek içeriğini gerek "gökten inmiş olan" (Yu 3, 13). İnsanoğlunun aşkın kimliğinde gerek acı çeken Kul olarak kurtarıcı misyonunda açığa çıkardı: "İnsanoğlu kendisine hizmet etsinler diye değil, ama hizmet etmeye ve yaşamını birçokları uğruna fidyeye vermeye geldi" (Mt 20, 28). Onun içindir ki, egemenliğinin gerçek anlamı ancak Haçın üst kısmında ortaya çıktı. O'nun Mesih egemenliği ancak Dirilişinden sonra Tanrı halkının önünde Petrus tarafından ilan edilecektir: "Tüm İsrail halkı şunu kesinlikle bilsin: Tanrı, sizin çarmıha gerdiğiniz bu İsa'yı hem Rab hem Mesih yapmıştır" (Hi 2, 36)⁹⁹.

5) Tanrı Kelamı

İsa, özellikle Yuhanna İncil'inde Tanrı Kelamı'nın yerleştiği bir insan olarak algılanmaktadır. Tanrı'nın, hikmetiyle her şeyi yaratırken araç ettiği bu ebedi mesaj (kelam), insanlar arasında "çadır kurdu", İsa'da ten oldu. İsa'da insan olan Allah'ın

⁹⁹ Komisyon, Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri, s.116-117.

ebedi mesajı, her insan gibi, yaşamak için çalıştı, çabaladı, beslendi, bir aile ortamında, dostlar arasında yaşadı. Diğer insanlardan tek farkı ise günah işlememiş olmasıdır¹⁰⁰.

6) Rabbin Kulu

İsa, misyonunu İşıya Peygamber'in sözünü ettiği Tanrı'nın sadık kulu olma şeklinde algılamıştır. (İşıya Kitabı'nda en önemli Kul ilahileri 42, 1-9, 49; 1-17, 50; 13-15 ve 53; 1-2 mısralarında bulunmaktadır). Tanrı'nın bu alçak gönüllü kulu şiddet yollarına başvurmayacak, askeri zaferler kazanmayacak, tam tersine sadık ve itaatkâr bir hayatta, masum olduğu halde, kavminin işlediği günahların yükünü üstlenecek ve çektiği ızdırıp sayesinde kavmini kurtaracaktır.

Tanrı Kulu yeryüzünde hakiki adaleti tesis edecek ve fakirlere İyi Haber'i müjdeleyecektir. Kötülüğü telin etmek için dili sertleşecek, ancak kendisine küfredenlere ve kötülük edenlere asla karşı koymayacaktır. Bütün İnciller İsa'nın cefasını ve ölümünü İşıya'da söz konusu edilen Cefakar Kul'a uygun şekilde algılamaktadırlar¹⁰¹.

7) İsa'nın Diğer Ünvanları

Yeni Ahit'te yani İncil'de İsa'ya başka ünvanlar da verilmektedir. İsa Kurtarıcı'dır. Yani Allah'ın dünyaya kurtuluşu getirmekle görevlendirdiği kişidir. İsa, dini liderlere ve fakirleri ezenlere yönelttiği olumsuz eleştiriler nedeniyle, insanlığa Tanrı'nın mesajını getiren peygamber olarak tanıtılmıştır. İbranilere hitap eden mektupta İsa, Allah ile insanlar arasında aktedilen Yeni Ahit'in mükemmel, kusursuz kurbanını ilk ve son kez Tanrı'ya sunan büyük rahip olarak görülmektedir. İsa, aynı zamanda sürüsüne yol gösteren, sürüsünü koruyan "İyi Çoban"dır. Yuhanna İncili'nde İsa'ya, "Yol", "Gerçek", "Hayat" adları verilir, diğer bir deyişle İsa Tanrı'ya götürülen Yol'dur. Gerçeğin Simgesi'dir ve insanlara gerçek, sonsuz yaşamın yolunu gösterir. Pavlus'un Koloseliler'e ve Efes Hristiyanları'na hitap eden mektuplarında İsa görünmeyen Tanrı'nın simgesi gibi gösterilmektedir. Hislerimiz mukayyed yani sınırlı olduğundan dolayı Tanrı'yı kimse göremez, ancak İsa'nın zatında insana uygun şekilde beliren özellikleri ve erdemleri hakkında belli bir fikre ulaşabiliriz¹⁰².

¹⁰⁰ Michel, a.g.e., s. 62; Tümer-Küçük, a.g.e., 279-280.

¹⁰¹ Michel, a.g.e., s. 62-63.

¹⁰² Michel, a.g.e., s. 63-64.

d. Teslis İnancı

Teslis doğması, üç ana unsuru içinde toplamaktadır. Baba-Oğul ve Kutsal Ruh. Teslisin bu unsurları hakkında aşağıda bilgi vermeye çalışacağız.

1) Baba

Teslis'in birinci ve asıl rüknü olan Baba, Hristiyanlık'ta Allah olarak tasavvur edilmektedir. Bu tasavvur içinde Allah, en mükemmeldir ve sonsuz, saf bir ruhtur. O, her şeyin yaratıcısı ve sahibidir. Baba'ya ruhta ve hakikatte tapınmak gerekmektedir. Bu tapınmayı bizzat isteyen, Baba'dır. Aslında Ruh olan Allah'ı hiç kimse görmemiştir. Baba'nın kucağında olan biricik Oğul, kendisi onu bildirmiştir. Hatta, Baba ismini bizzat veren, İsa olmuştur. İsa, talebelerine öğrettiği bir duada "Ey göklerde olan Babamız, ismin mukaddes olsun; melekûtun gelsin Gökte olduğu gibi yerde de senin iraden olsun" demiştir. Bu inanca göre, Baba = Allah, göktedir¹⁰³.

Vatikan Ruhani Meclisi'nin aldığı bir kararla, Allah'ın insan aklının tabii ışığı sayesinde şüphe götürmez bir şekilde tanınabileceğini ilan etmiş, bunun aksini iddia edenin lanetlik olacağını bildirmiştir. Yine Hristiyan ilahiyatında, Allah'ın dünyayı sevdiği ve iman ehlinin yok olmaması için, biricik Oğlu'nu verdiği hususu belirtilir. Hristiyan Teslis Doktrininde esas olan "Baba"dır. O, her şeyin yaratıcısıdır, cevherinde, Baba Allah, Ruh'u'l-Kudüs olarak görünürse de Bir'dir ve bölünme kabul etmez. Kredo'nun ilk unsuru olan Baba hakkında kabul edilen iman ilkesi de, bunu aynen göstermektedir¹⁰⁴.

2) Oğul

"İznik Dinsel İlkeleri" içinde Teslis'in ikinci unsuru olarak kabul edilen Oğul, Allah'ın oğlu, Rab İsa'da Baba'nın Cevheri'nden kabul edilerek ilah sayılmıştır. Yerde ve gökte vücut bulan bütün şeylerin, Allah'ın oğlu, Rab İsa aracılığıyla yaratıldığı kabul edilmiş ve insanların kurtuluşu için gökten indiği ilan edilmiştir¹⁰⁵.

Kitab-ı Mukaddes de "Allah'ın oğlu" tabiri, çeşitli şekillerde geçmektedir: Bir yerde İsa için "Sevgili oğlum" denilirken bir başka yerde "Sen Hayy olan Allah'ın oğlu Mesih'sin" denilmiştir. Yine bir başka yerde "Baba'nın kucağında biricik oğul" tabiri

¹⁰³ Tümer-Küçük, a.g.e., s.253-254.

¹⁰⁴ Aydın, a.g.e., s. 98; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 282-283.

¹⁰⁵ Aydın, a.g.e., s. 98; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 282-285.

kullanılmıştır. Pavlus ise, “Rab İsa’yı Allah’ın kendi oğlu” olarak ve “Başkahinimiz Allah’ın oğlu İsa” diyerek niteler. Yuhanna ise “Allah’ın oğlu İsa’nın günahlarımıza kefarete olarak” geldiğini belirtir ve “İsa’nın Allah’ın oğlu olarak kabulünü” teşvik eder¹⁰⁶.

3) Kutsal Ruh

Teslis (üçleme) doktrinin üçüncü unsuru “Ruhu’l-Kudüs” yani Kutsal Ruh’tur. İznik Konsili’nde resmen kabul edilen Ruhu’l-Kudüs’ün MS. 381’de İstanbul’da toplanan İkinci Konsil’de, Baba ve Oğul’la aynı Cevher’den olduğu kabul edilerek aynı seviyede ilâh olduğu ilan edilmiştir. Esasında “Ruhu’l-Kudüs’ün, Allah ve Oğul derecesinde ilahlığını; üçüncü asırda büyük Hristiyan ilahiyatçısı Origène (183/186-252/254) hararetle savunmuştur. İznik Konsili’yle birlikte Teslis’in özellikle ikinci unsuru üzerinde, birçok ihtilaflar olmuş ve bunun halledilmesi için birkaç Konsil daha toplanmıştır. Fakat bu Konsillerde “Ruhu’l-Kudüs” konusunda bir şey söylenmemiştir. Ancak IX. Asrın ortalarında Ruhu’l Kudüs’ün çıktığı yer konusunda ihtilaf artmış ve bu konuda oldukça şiddetli tartışmalar başlamıştır. Ruhu’l-Kudüs, Baba ve Oğul’dan neş’et etmiştir¹⁰⁷.

Böylece resmi Kilise, “Ruhu’l-Kudüs’ün hem Baba’dan, hem de Oğul’dan çıktığını” resmen ilan etmişti. Fakat, Roma Kilisesi’ne karşı tepkiler dinmemiştir. 869 İstanbul Konsili’nde aforoz edilen Patrik Photius, on yıl sonra İstanbul’da, 879’da yeni bir Konsil toplamış ve bu Konsil’de “Ruhu’l-Kudüs’ün sadece Baba’dan doğduğunu kabul ettirmişti. İncillerde de Trinité’nin üçüncü unsuru olan Ruhu’l-Kudüs’e çeşitli şahsiyetlerin izafe edildiğini görüyoruz: Meryem’i cinsi birleşme olmadan gebe bırakan Ruhu’l-Kudüs’tür. Birçok sözler bağışlandığı halde İncil’e göre “Ruhu’l-Kudüs’e karşı söz söyleyen asla bağışlanmayacaktır. Yine İncil’e göre, İsa’nın vaftizi anında bir güvercin şeklinde İsa’nın üstüne konan ve İsa’nın oğulluğunu açıklayan Ruhu’l-Kudüs’tür¹⁰⁸.

Teslis hakkında İnciller’de tam bir fikir ittifakı görülmemektedir. Meselâ, Matta İncili’nin dördüncü babında Allah’tan başkasına tapınmanın haram olduğu belirtilmekte, Yuhanna İncili’nin birinci ve Timoşavus’a gönderilen birinci risalenin

¹⁰⁶ Aydın, a.g.e., s. 99; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 283-285.

¹⁰⁷ Aydın, a.g.e., s. 99; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 285.

¹⁰⁸ Aydın, a.g.e., s. 99-100; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 285.

altıncı babında, Allah'ın dünyada görülmediği ve görülmesinin imkânsız olduğu açıkça vurgulanmaktadır¹⁰⁹.

Bir tek Allah'a üç varlıktan inanmayı İslâmiyet büyük bir tezat olarak görmektedir. Mantığa uygun, aklen kabul edilebilir bir izah yerine esrarlı bir takım ifadelerin konması, konunun sofistike özelliğini arttırmaktadır¹¹⁰.

Bu konuyla ilgili Markos: 2/29 ve devamında, İsa Aleyhisselam'a emirlerin en mühim ve birincisinin hangisi olduğunu soran bir Yahudi alimine, İsa Aleyhisselam, (Dinle ey İsrail: Allah'ımız Rab, bir olan Rab'dir. Ve Allah'ın olan Rab'bi bütün kalbinle seveceksin. İkincisi, komşunu kendin gibi seveceksin. Bundan daha büyük başka bir emir yoktur. Yahudi ona, çok iyi bir Muallim! Hakikat üzere dedin ki, Allah birdir. O'ndan başkası yoktur ve O'nu bütün kalbinle, bütün fikrinle, bütün kuvvetinle sevmek ve komşunu kendin gibi sevmek, bütün yapılan ibadetlerden ve kurbanlardan üstündür dedi. İsa da onun akıllıca cevap verdiğini gördüğü vakit kendisine, sen Allah'ın melekutundan uzak değilsin dedi.), denmektedir¹¹¹. Bunları bir kökte birleştirmekle kalmaz aynı zamanda ilk illetten de ayırmazlar. Üç şahsı bir cevherde birleştirdikleri halde isimlerini baba, oğul ve kutsal ruh diye üçe ayıran Hristiyanlar'ın yolunu tutmaktadırlar¹¹².

Hristiyanlık inancındaki teslis'e karşılık Kur'an-ı Kerim şöyle bilgi vermektedir. "Ey Kitap ehli, dininiz hususunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hak olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesih İsa yalnız Allah'ın peygamberi ve kelimesidir ki onu Meryem'e bırakmıştır. O Allah tarafından (gelen) bir ruhtur. Artık Allah'a ve peygamberlerine inanın da (Allah) "üç (tür) demeyin. Kendiniz için hayırlı olmak üzere (bundan) vazgeçin. Allah ancak bir tek tanrıdır. O herhangi bir çocuğu bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi onundur. Hakiki vekil (ve şahit) olmak bakımından da (bizzat) Allah yeter. Ne Mesih, ne en yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan asla çekinmez. Kim O'na kulluktan çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) onların hepsini huzurunda toplayacaktır" (Nisa, 4/171-172).

¹⁰⁹ Esseyid Abdülvahab Aydın, *Teslis'in İptali (Hristiyan ve Yahudilerin İlamı)* (Çev. Muhammed Aydın), İstanbul, 1977, s. 9-10.

¹¹⁰ Orhan Seyfi Yüçetürk, "İlahi Dinler Arasında İslâmiyet ve Özellikleri", *Diyanet Üç Aylık İlmî Dergi* (Nisan-Mayıs-Haziran 1993), s. 46.

¹¹¹ Harputlu İshak Efendi, *Ziyaül Kulub*, İstanbul, 1992, s. 171-172.

¹¹² Günay Tümer, *Biruni'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, Ankara, 1991, s. 139-140.

“Allah gerçekten için (üç tanrının) biridir diyenler andolsun kâfir olmuştur. Halbuki bir tek tanrıdan başka tanrı yoktur. Eğer diyegeldikleri (bu sözden) vazgeçmezlerse içlerinden o kâfir olanlara herhalde pek acıklı bir azap dokunacaktır” (Mâide, 5/73)¹¹³.

Allah'ın çok yönlülüğü Hristiyanlıkta başta Teslis öğretisinde görüldüğü gibi sonra da Yol, Hakikat ve Işık gibi kutsal Kitabın mukaddes saydığı sıfatlarda gösterilmiştir¹¹⁴. Geleneksel Katolik telakkisi konuya şu şekilde yaklaşmaktadır: “Üçlük İnancı-kesinlikle-bazılarının sandığı gibi üç ilahın varlığı anlamına gelmez. Yeni Ahitte, Mesih öğrencilerine şöyle seslendi: “Gidin, bütün ulusları benim öğrencim yapın! Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin.” (Matta 28: 19). “Onları.... adına vaftiz edin” sözünde birlik açıkça görülmektedir. Onları, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adlarına... demedi. “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh” ifadesinde de birlik göze çarpmaktadır¹¹⁵. Katolikler, teslisin birinci unsuru “Baba’yı çeşitli anlamlarda ele almaktadırlar.

Mecazi Anlam: Allah, bütün varlıkların kaynağı ve yaratıcısıdır. Bundan dolayı, bütün varlıkların özellikle akıllıların, babası olarak adlandırılmaktadır. Nitekim Musa, sana sahip olan baban o değil mi? Seni yarattı ve pekiştirdi, (Tesniye 32:6) demektedir. İşıya Peygamber’e kulak verelim: “Ey Rab! Sen babamızsın” (İşıya 64:8). Elçi Pavlus ise şu duyuruda bulunmuştur: “Bizim tek bir ilahımız, Baba vardır. Herşeye O’ndandır. Biz de O’nun içiniz¹¹⁶” (I .Ko. 8:6).

Hukuki Anlam: Evlat edinme halinde baba kelimesi, evlat edinen çocuğun gerçek babası, onun doğmasına neden olan kişi, çocuğu kendi çocuğu yerine koymuş, ona bütün hukuki hakları bağlamış böylece kendisini ona karşı gerçek babasıymış gibi sorumlu ve yükümlü sayan anlamına gelmektedir. Elçi Pavlus bu anlamda şöyle demektedir: “... Oğulluk ruhunu aldınız. Bu ruhla, Baba, Baba diye sesleniriz.” (Romalıları 8:15) “... Oğulluk ruhunu alalım diye” (Galatyalılara 4:4). Demek, Allah'ın babalığı ve Hristiyanların oğulluğu kutsal ve yasal haklara dayanmaktadır¹¹⁷.

Temel Anlam: Bu, Yüce Allah'ın oğulluğuna uyan biricik anlamdır. Buna göre, Oğul, sonsuzda, Baba'dan kaynaklanmıştır. Mesih, Meryem'in karnında Ruh olan

¹¹³ Veli Ulutürk, *Kur'an'da Ehl-i Kitab*, İstanbul, 1996, s. 27.

¹¹⁴ Lord Nortbourne, *Modern Dünyada Din*, (Çev: Şahabeddin Yalçın), İstanbul, 1998, s. 29.

¹¹⁵ Zekeriya Butrus, *Kutsal Üçlük'te Allah'ın Birliği*, Ankara, s. 8.

¹¹⁶ Butrus, a.g.e., s. 18.

¹¹⁷ Butrus, a.g.e., s. 18.

Allah'ın ruhu idi. “Söz insan olup aramızda yaşadı. Biz de onun yüceliğini, Baba’dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu olan biricik Oğul’un yüceliği olarak gördük” (Yu. 1:14). İsa, Allah’a bu gerçek ve eşsiz, yalnızca O’na uyan anlamda Baba olarak baktı. “Oğul’u Baba’dan başka hiç kimse tanımaz. Baba’yı da Oğul’dan başka kimse tanımaz”¹¹⁸ (Matta, 11:27).

Ruhsal Anlam: Allah Kutsal Ruh’unu Oğlu’na inananların hepsinin kalplerine döktüğünde, insanlığa, yeniden doğma şansını vermiş oluyordu. “Onlar ne kandan, ne bedeninin isteğinden, ne de insan isteğinden doğdular, aksine Tanrı’dan doğdular” (Yu. 1:13). Mesih bize, ey göklerdeki Baba’mız! Adın kutsal olsun! diye seslenmemizi öğretti. O halde hiçbir kimse, yasal oğulluğu ve bize Allah’ın özünü duyuran Kutsal Ruh’u elde etmeden ne kendisine Allah’ın Oğlu diyebilir; ne de Allah’a Baba. Allah’ın babalığına, bedensel açıdan değil; Mesih’in doğumu ve Kutsal Ruh’un yerleşmesi ile gerçekleşen kutsallık anlamında inanılmaktadır¹¹⁹. Oğul kelimesinin anlamında ise; Mesih Allah’ın Oğlu’dur derken, Mesih’in evlenme ya da bedensel ilişki yolu ile dünyaya geldiği kastedilmemektedir. Mesih, yalnızca Allah’tan Ruh olan Allah’tan gelmiştir. Bir başka ifade ile, Mesih’in oğulluğu Tanrı’nın ruhsal babalığından kaynaklanmaktadır. Ancak, Mesih’in oğulluğu mecazi bir oğulluk değildir. Bununla birlikte “oğul” kelimesi birçok dilde bu yolda kullanılmaktadır. Örneğin, “bu toprağın oğlu”, “bu yurdun çocuğu” deyimleri bu türdendir. Kutsal Ruh kelimesinin manasında, ise Allah’ın Ruh’unun kastedildiği anlaşılmalıdır”¹²⁰.

e. Meryem

Katoliklerin Meryem’in Tanrı’nın eşi olduğu şeklinde bir iddiaları yoktur. Meryem hem kutsal hem de bakire bir kadındır. İsa’nın annesi olması yönüyle bütün Katolikler’in de annesidir. Yine Meryem Tanrı’nın lutfu ile günah işlememiştir. Meryem’e vakfedilen yerler (Efes ve Filistin’de Nasıra gibi) ziyaret edilmektedir. Aynı zamanda kiliselerde Meryem’in resimlerine yer verilmektedir. Meryem’e tapınma olmamakta, ona saygı gösterilmektedir. Katolikler, Meryem’e, Tanrıya kendileri için ve kendi ile birlikte dua etmesi için seslenirler.

¹¹⁸ Butrus, a.g.e., s. 19.

¹¹⁹ Butrus, a.g.e., s. 19.

¹²⁰ Butrus, a.g.e., s. 20.

İsa Meryem'in rahmine Tanrı gücü ile düşmüş, Hristiyanlar o andan itibaren Tanrı'nın ezeli mesajının Meryem'in rahminde vücut bulduğuna inanmışlardır. Birçok Hristiyan'ın dua ederken kullandığı "Theotokos" (Tanrı Anası) ünvanı buradan kaynaklanmaktadır¹²¹. Nitekim, Meryem Ana Tanrı'nın ve Kurtarıcı'nın gerçek Annesi olarak kabul edilir ve saygı görür. Meryem Ana aynı zamanda sevgisiyle Kilise'de bu Liderin üyeleri olan inanlıların doğuşuna katkıda bulunarak Mesih'in üyelerinin de gerçekten annesidir.

Meryem Ana'nın Kilise'ye karşı rolü Mesih'le olan birlik ve beraberliğinden ayrılmaz ve doğrudan ondan çıkar. "Esenlik çalışmasındaki Meryem Ana'nın Oğlu'yla olan bu birlik ve beraberliği bakire olarak Mesih'e gebe kaldığı saatten ölümüne dek aşikârdır. Özellikle de acıları çektiği saatte aşikârdır. Meryem Ana iman yolculuğunda, Oğluyla olan birlik ve beraberliğini Haça kadar bağlılıkla koruyarak, orada Tanrı tasarısına uygun olarak ayakta biricik oğluyla birlikte feci şekilde acı çekerek, bir ana yüreğiyle onun fedakârlığına katılarak, kendi etinden doğan kişinin kendini kurban olarak sunmasına sevgisinin rızasını göstererek, Haç üzerinde can çekişirken Anasını havarisine "Kadın, işte oğlun" (Yu 19, 26-27) diyerek emanet eden aynı Mesih İsa ile birlikte ilerledi.

Oğlunun Göğe çıkışından sonra Meryem Ana "yeni doğmakta olan Kilise'ye dualarıyla destek oldu" Meryem Ana'yı havariler ve bazı kadınlarla birlikte "dualarıyla, Cebrail'in kendisine gebe kalacağını haber verdiği zaman kendisini gölgesi altına alan Kutsal Ruh'un armağanının gelmesi çağrısında bulunurken görüyoruz."Ey Tanrı'nın Annesi, doğum sırasında bakireliğini korudun, uykun sırasında dünyayı terk etmedin: Diri Tanrı'ya gebe kalan sen, Hayatın kaynağına vardın, dualarınla ruhlarımızı ölümden kurtaracaksın. Baba'nın iradesini, Oğlunun kurtarıcı çalışmasını, Kutsal Ruh'un her davranışını tamamen benimsemesiyle Meryem Ana Kilise için iman ve sevgi konusunda örnek alınacak kişidir. Bununla o "Kilise'nin mutlak biricik ve çok seçkin bir üyesidir", hatta ona, Kilise'nin "örnek gerçekleşmesi"dir. Buna "typus" denilmektedir.

Ama Kilise'ye ve bütün insanlığa göre rolü daha da öteye gider "O ruhlara ebedi hayat verilsin diye itaatiyle, umuduyla, şiddetli sevgisiyle Rab'bin eserine son derece eşsiz bir işbirliği getirdi. Onun içindir ki o bizim için lütuf düzeninde Ana olmuştur".

¹²¹ Michel, a.g.e., s. 74.

İsa'nın Annesi Ruhü ve bedeniyle şimdiden yüceltilmiş olduğu cennette, gelecek dünyadaki Kilise'nin kendi tamamlanmasının başlangıcı ve temsili olduğu gibi, yeryüzünde de, Rab İsa'nın gelişini beklerken, yolculuk halindeki Tanrı Halkının önünde bir teselli ve güvenceli bir umut işareti olarak şimdiden parlamaktadır¹²².

Meryem'in ismi Kur'an-ı Kerim'in ondokuzuncu suresine ad olmuştur. Bu surede, Zekeriya A.S'in Allahu Teala'ya yalvarışı ve bir çocuk isteyişinden, Hz. Yahya'nın kendisine müjdelenmesinden, Hz. Meryem ve Hz. İsa'ya gebe kalışından, Hz. İsa'nın doğumundan ve doğum sonrasında bir mucize olarak konuşmasından bahsedilmektedir¹²³. Hz. Meryem, Kur'an-ı Kerim'de çok sık olarak Meryem'in oğlu İsa (İsa İbn Meryem) şeklinde geçmekte ve kesinlikle baba veya koca lafzı zikredilmemektedir. Çünkü Hz. İsa, tıpkı Hz. Adem gibi babasızdır. O'nun yaratılışı da Hz. Adem'in yaratılışı gibidir. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle anlatılmaktadır: “Biz de ruhumuzu (Cebrail'i) ona göndermiştik. O, ona düzgün bir insan şeklinde göründü. Meryem dedi ki: Ben senden çok esirgeyici Allah'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan bana dokunma. Cebrail, ben dedi; sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuğu hediye edeyim diye geldim. Benim nasıl oğlum olur, dedi. Bana bir insan dokunmadı ve ben bir kahpe de değilim. Cebrail öyledir, dedi. O bana kolaydır. Onu insanlara bir işaret ve bizden bir rahmet kılmak için bunu yapacağız dedi ve iş olup bitti”¹²⁴. Diğer ayetler ise, Hz. Meryem'in gebe kaldığı ve doğum yapmak üzere uzaklara gittiği, bundan dolayı utanç duyduğu, bunun üzerine O'na oğlunun büyük bir lider olacağı müjdesiyle teselli verildiği, daha sonra yakınları tarafından büyük bir ithama maruz kaldığı, fakat Hz. İsa'nın “Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı” (19/30) dediği ve daha beşikte iken konuştuğu hususları açıklamaktadır. Kur'an-ı Kerim, Hz. Meryem ve Hz. İsa'ya ait bilgiler verirken, psikolojik yönleri ve davranışlara özel bir itina gösterir. Bilhassa Hz. Meryem'in temizliği ve iffetine büyük bir hassasiyet gösterir. Babasız bir evlat dünyaya getirmenin insanlar nazarındaki durumunu düzeltici ve kendisini takviye edici ifadelerle Hz. Meryem'i sembol bir kadın olarak gösterir¹²⁵.

¹²² Komisyon, *Katolik Kilisesi ve Ahlâk İlkeleri*, s. 243-246.

¹²³ Komisyon, *Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi*, C. II, s. 49; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefa Peygamberimiz ve Halifeleri*, (Sad. Mümin Çevik), s. 78-79.

¹²⁴ Meryem, 19/17-21.

¹²⁵ Komisyon, *Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi*, C. II., Meryem Sûresi md., s. 49-50.

Katolikler, Meryem'in devamlı bakireliğini kabul ederler. Meryem'in anneliği konusunda ise "Teotokos" lakabını kabul ederler. Bu terim "Tanrı'nın Anası" manasına gelmektedir. Katolikler Azizler ve Meryem hakkında oldukça hassastırlar. Meryem'in günahsızlığı hususunu ise 1854 Papalık bildiriyle hükme bağlamışlardır. Yine Katolikler, Meryem'in öldükten sonra göğe yükselmelerini, ruhu ve vücudu ile cennete alınmasını 1950'de hükme bağlamışlardır. Meryem'in bākireliğinden kaynaklanan rahibelik, Katolikler'de önemlidir. Ve onlara göre Meryem kilisenin anasıdır. Katolikler, Meryem'e dua eder, O'ndan isterler. Resminin, heykelinin önünde diz çökerler. Katolik Meryem'le ilgili yortuları kutlamak için liturjide özel ayinler yaparlar. Katolikler'de Meryem'in adı ad olarak kullanılır. Hristiyan sanatında en önemli figür ve konulardan birisi Meryem'dir. Yine bu dinin edebiyatında Meryem önemli bir konu, figür ve semboldür. Yine Hristiyanlığın tasavvuf âleminde Meryem, Allah'a bağlılığın, iffet ve ismetin bir ölçüsü olarak kabul edilmiştir¹²⁶.

Ayrıca Hristiyan güzel sanatlarında en fazla yüceltilen varlık olarak karşımıza çıkan Meryem Ana, Eski sanatlar, Ortaçağ, Rönesans ve Çağdaş Dönem'de işlenen bir konu olagelmıştır¹²⁷.

f. Kurtuluş

Kurtuluş ile ilgili Hristiyan öğretisinde daha derinlere inen bir ön varsayım mevcuttur: Her insan bir kurtulma ihtiyacı duyar mı? Duyarsa bu kurtuluş nasıl ve kimden gelebilir? Dindar olsun veya olmasın, hayatın ve içinde yaşadığı topluma bakan herkes birtakım belirsizlikler, acılar, noksanlar, kusurlar fark eder. İnsan hayatının dolu olduğu bu deneyimlere kişiler, inançlarına göre farklı tepkiler gösterir.

Çağdaş varoluşçu felsefeler kötümserdir. Onlar; insan hayatının bütünüyle ve onarılmaz şekilde anlamsız olduğunu, bu durumu açık yüreklilikle kabul etmenin ise insanın tartışılmaz gerçeği olduğunu iddia ederler. Onlara göre hiçbir kurtuluş ihtimali mevcut değildir. Marksist ideolojilerin cevabı ise çok farklıdır. Onlara göre insanın çektiği acıların ve kendini gerçekleştirememesinin nedeni, baskıcı sosyal yapılardır. Sosyal ve ekonomik düzeni değiştirerek, onu daha insancıl ve daha adil bir kalıba sokarak, insan fiilen kendini kurtarır. Dünyasal hümanistlere göre ise kurtuluş bir sorun

¹²⁶ Günay Tümer, *Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, Ankara, 1997, s. 176-178.

¹²⁷ Özcan Çanlı, *Meryem Ana'nın Hayatı*, İstanbul, 1993, s. 65-67.

değildir. Kişi beşeri değerleri gözönünde tutarak yaşamalı ve dünyayı daha yaşanır bir hale getirmeye çaba göstermelidir. Cevabı kurtuluşa aramamak gerekir.

Dünyada hüküm süren bu çeşitli görüş ve ideolojiler karşısında İslâm'ın ve Hristiyanlığın yaklaşım tarzları şaşılacak benzerlikler arzeder. Gerek Müslümanlar, gerekse Hristiyanlar insanın kurtarılmaya muhtaç olduğu, kurtuluşunu kendi başına gerçekleştiremeyeceği hususunda mutabıktırlar. Selâmet ancak Tanrı'dan gelebilir. Hristiyanlarla Müslümanların bu cevabı iki dinin müşterek yönünü oluşturur.

İslâm'a göre Allah Kurtuluş yolunu göstermek için peygamberlerini gönderir, mümine lütfu ile yardım eder, pişman olan günahkârdan rahmetini esirgemez. Müslümanların sık sık sordukları bir soru vardır: Allah Kadir-i Mutlak ve merhamet dolu olduğuna göre, Hristiyanlar bu Tanrı'nın, insanlığın kurtuluşunu gerçekleştirmek için neden İsa'nın çarmıhta ölmesine başvurma durumunda kaldığına inanırlar? Allah içtenlikle nedamet getiren ve kendisine sığınan günahkârı bağışlayabildiğine, bağışlamaya da hazır olduğuna göre bunun gereği var mıydı? Diğer bir anlatımla, Tanrı insanlığı neden her zaman ve her yerde doğrudan, "tepeden inme" bağışlamaz?

Hristiyanlar neden günahkar insanın kurtuluşunun Tanrı'nın çok özgü bir tarihsel olay sonucu, İsa'nın ölümü sayesinde gerçekleştirildiğine inanırlar? Hristiyanlar'ın bu sorulara verdikleri bazı tradisyonel (gelenekçi) cevaplar inandırıcı ve doyurucu değildir. Üçüncü Origenes'e dayanan bir nazariyeye göre, Adem'in işlediği ilk günahıktan ötürü şeytanın insan üzerinde bazı hakları vardı. Bu öldürücü gücünü haksız yere günahsız İsa'ya da teşmil etmeyi denediğinde şeytana yenik düştü. Bu teolojik kuram çağımızın Hristiyanları arasında ilgi görmemektedir.

Önce şunu belirtelim ki ne İsa ölmeyi istemiş, ne de Tanrı İsa'nın çarmıhta can vermesini dilemiştir. İsa sadece insanların Tanrı'nın mesajını kabul etmesini, günahlarından dolayı pişman olmalarını, Tanrı'nın isteğini yerine getirmelerini istiyordu. Bundan da öte, günahı hiçbir zaman arzulamayan Allah, Yahuda'nın İsa'yı ihbar etmesini, Yahudi ileri gelenlerinin ihanetini ve masum bir insanın Romalı yönetim tarafından haksızca ölüme mahkum edilmesi gibi günahkar tavırlara rıza gösteremezdi.

İkinci olarak, Tanrı'nın, mesajına İsa'da vücut vermesinde, kesin bir zaruret olmadığı gibi, İsa'nın çarmıhta ölmesinin de beşeriyet için kurtarıcı bir etkisi olması da mutlak surette gerekmezdi. Tanrı en mutlak anlamda hürdür, O'nu ne herhangi bir tarihsel olay ne de tarihin kendisi zorlayabilir, bu nedenle başka bir tutum izlemesi de

mümkündür. Hristiyanlar Allah'ın insanın kurtuluşunu İsa aracılığıyla gerçekleştirmeyi özgürce seçtiğine inanırlar.

Tanrı selâmet verici kudretini, insani aracılar ya da vekiller vasıtasıyla mı kullandı? Bu soruyu olumlu cevaplama hususunda Hristiyanlıkla İslâm aynı fikirdedir. Tanrı, sözünü insanlara iletmek için peygamberleri haberci olarak kullanmıştır, ancak peygamberler sadece mesaj ileten kimseler değildir. Tanrı, İbrahim sayesinde kendisine inanacak ve isteğini yerine getirecek kavim yarattı; Musa sayesinde kavminin Mısır'dan çıkışını sağladı. Müslümanlar, Tanrı'nın, Muhammed'in şahsında bir Müslümanın modelinin örneğini verdiğiğine inanırlar. Muhammed sadece Kur'an-ı iletmedi, gerek öğretisinde, gerekse aldığı kararlarda bu mesaja uygun şekilde yaşadı. Bu nedenle sözleri ve davranışları İslâm ümmeti için sünnet oldu.

Hristiyanlar'ın inanişına göre de Tanrı, Kelâmı'na İsa'da vücud vermekle kalmadı. Hristiyanlar İsa'nın fiillerinde özel bir selamet etkisi olduğuna da inanırlar. İsa bir vaiz gibi işe başladı, insanları nedamet getirmeye, gûnahtan el çekmeye, Tanrı'nın Hükûmranlığı'nı kabul etmeye çağırdı. Ancak aynı zamanda Tanrı'nın verdiği güç ile mucizeler de meydana getirdi, Şeytanlar'ı susturdu, kovdu, dini liderlerin koydukları kurallar altında ezilenleri korudu ve dini bir kâr aracı haline getirerek istismar edenleri telin etti. Sarrafları ipten yapılmış kamçıyla mabetten kovdu ve Yahudi Yasa Bilginleri ile sert tartışmalara girdi.

İsa görevini sürdürdüğü sürece, izlediği yolun, kendisini insanların bencilliği, hırsı, nüfuz tutkusu nedeniyle onlarla ihtilâflı durumuna düşürdüğünü anladı. İnciller, birisi doğduğu şehir olan Nasıra'da diğerleri Kudüs'te dini reisler tarafından İsa'ya karşı düzenlenen çeşitli suikastlerden sözeder. İsa özellikle Kudüs'e son gelişinde içine düştüğü bu nefret ve düşmanlık ortamından kurtulamayacağını açıkça gördü. Hazırlanan komplo söylentileri üzerine havarileri onu Kudüs'e dönmemesi için uyarıyorlardı. İsa ise bu haberlerin aylak kimselerin hayal ürünü olmadığını biliyordu. Son Akşam Yemeğine başlarken İsa şakirtlerine şöyle der: "Tanrı'nın Krallığı'nda birlikte içeceğimiz güne dek asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim". (Matta, 26, 26). Hristiyanlar İsa'da bir tür "Şehitlik kompleksi" olduğuna inanmazlar. O ne ıstırap çekmek.. ne de ölmek istiyordu. İbranilere Mektup'ta şöyle denilmektedir: "İnsan bedenindeyken, İsa kendisini ölümden kurtarmaya gücü olan Tanrı'ya yüksek sesle bağırarak, gözyaşlarıyla dualar, dilekler sundu. (İbr. 5, 7)

Son Akşam Yemeği'nden sonra İsa dua etmek için bir bahçeye çekildi ve şöyle dua etti: “Baba, mümkünse bu ıstırap kasesi benden uzaklaşsın. Yine de benim değil, senin istediğin olsun”. Bahçede duasını sürdürürken, Romalı askerlerce tutuklanarak, yargıcın önüne götürüldü, ölüme mahkum edildi ve çarpmıha gerildi. İnciller Romalı Vali Pilatus'un İsa'ya bir “çıkış kapısı” gösterdiğinden bahseder. İsa öğretisini geri çekmeyi veya yumuşatmayı kabul etseydi. Pilatus O'nu serbest bırakabilecekti. Ancak İsa, ölmek istediğinden değil, Tanrı tarafından kendisine verilen ve inanmış bulunduğu göreve kendini bütünüyle adadığından bunu kabul etmedi ve ölümü göze aldı.

Hristiyanlar için sorun, İsa'nın niçin ölmesi gerektiğini ya da Tanrı'nın ölmesini neden istediğini bilmek değildir. Peygamberlik görevi bu feci şekilde son bulduğuna göre, önemli olan: Tanrı'nın İsa'nın ölümü sayesinde bizim için neler gerçekleştirdiği, bize neler öğrettiğidir. İsa'nın ölümü, Hristiyanlarca insanların selâmet ihtiyacı duyma nedenlerine karşılık veren üç unsurla şekillenmektedir¹²⁸.

1) Günahın ve Ölümden Kurtuluş

İnsanlar kendi dışlarında etkin olan, ancak kendilerini esir eden ve gerçek mutluluğa erişmelerini engelleyen güçlerin baskısını hissederler.

Aziz Pavlus günahın ve ölümün kudretinden, şeytani güçlerin boyunduruğundan kurtarıldığımızdan bahseder. Burada kastedilmek istenen, kişisel günahın ziyade, birey tutumlarından daha güçlü olan ve bizi Tanrı isteği ile ters düşecek şekilde davranmaya sevkeden yıkıcı yapı ve değerlerdir. Bu günah güçleri kültürden kültüre, çağdan çağa değişmekle birlikte şu veya bu şekilde daima mevcuttur. Bazı hallerde, tabuları yok eden insanı ezebilecek doğanın güçleri karşısında hissedilen korkudur. Dinle ilişkisi kalmayan, sanayileşmiş toplumlarda adi bir maddecilik ve tüketim kaygısı, insanlara, çevrelerinde bulunan güzel şeylere sahip olarak, refah ve işret içinde yaşadıkları müddetçe mutlu olacaklarını telkine çalışır. Yine başka toplumlarda aile şerefi veya ırk üstünlüğü kavramı sağlıklı yargılara gölge düşürür ve insanları başka şartlar altında kötülüğünden şüphe etmeyecekleri korkunç işler yapabilecek bir hale getirir. Bazı toplumlar ise gençliği, güzelliği, sağlığı, zenginliği, nüfuzu, başarıyı mutluluk sağlayabilecek öğeler gibi görür ve bu yaklaşım aslında genç, güzel, zengin, nüfuzlu olmayan, başarıdan da hissesini almayan çoğunluk tarafından çok acı bir tarzda

¹²⁸ Michel, a.g.e., s. 74-79.

algılanır. Bu tür olguların bitkinlik meydana getirdiği, insanların mutsuzluğuna neden olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.

Şahsi olarak kimsenin sorumlu olmadığı, ancak herkesin hayatını etkileyen bu sağlıksız toplumsal tutumlar için kutsal kitab “dünyanın günahı” tabirini kullanır. Hristiyan tanrıbilimcilerinin “İlk günah”tan sözederken kasteddikleri olgu, bu günah dolu çevrenin insanlık tarihinin başından beri insan hayatını etkilemesidir. Bunun da ötesinde, herkesi bekleyen ölüm hakikatı mevcuttur. Ölüm bir yokoluş mudur? Sevdiği bir varlığı yitirmenin acısını çeken herkes, bu zâhirde yokolma ve anlamsızlıkla karşı karşıya gelir. Bütün bunlarla anlatılmak istenen bir hakikat mevcuttur.

Hristiyanlar İsa'nın ölümünü günahın ve ölümün gücünden kurtulma şeklinde algılamaktadırlar. İsa masum olarak aramızda yaşadı, birbirimizi sevmemizi öğretti, bu sevgiyi fakirlere, hastalara, kimsesizlere hizmet ederek, insanları hakikate ve Tanrı'ya itaate çağırarak belgeledi.

Hristiyan kiliselerinde, okullarında, evlerinde, İsa'nın vücudunu taşıyan çarmıh resmi görülür, çünkü çarmıh bütün Hristiyanlar için inançlarının temel ve esas simgesi olmuştur. Çarmıhtaki İsa Hristiyanlara, insanlığı esir eden günahı, ölümü ve şer güçleri, Allah'a olan sonsuz güveni ve itaatı, insanlara olan engin sevgisi, aşkı vasıtasıyla nasıl yendiğini hatırlatır¹²⁹.

2) Günahın Kefareti

Günahın etkileri muhakkak ki insanın dışında kalmaz. Davud'un mezmurlarında “Beni günahımdan arıt!” gibi tekrarlanan dualar vardır. Kişiler ise günahkâr bir toplumun fertleri olarak kendilerini şerre, kötüye bulaşmış, lekelenmiş, kirlenmiş hissetmektedirler. Vücut yıkama hemen hemen bütün dinlerde, günah yüzünden kirlenmiş olmayı kabullenme ve Tanrı'nın arıtıcı lütfuna ihtiyaç duyma anlamına gelmektedir. Yahudilerde ve İslâm'da ibadet edilmeden önce yer alan bir abdest müessesesi mevcuttur. Hristiyanlıkta ise bu ritüel Tanrı kudretinin ilk Gizemi olan ve su ile yıkama sayesinde gerçekleşen vaftizdir. Şu bir gerçektir ki günah ruhları lekeler ve suçlardan arınmanın gerekliliği vardır.

¹²⁹ Michel, a.g.e., s. 79-82.

Hristiyanlar, günahın neden olduğu bu nesnel kopmayı İsa'nın bir defada ve kesinkes onardığına inanmaktadırlar. Kusursuz itaati vasıtasıyla İsa, sonsuz merhametli Tanrı ile isyan eden insan arasında günahın ördüğü duvarı yıkmıştır. Bu eylemi sıradan, herhangi birisi üstüne alamazdı. Bunu gerçekleştirenin bizzat günahsız ve Tanrı bilgisi ile, yani evrenin gerçek düzeni ile birlik halinde olması gerekmektedir.

İsa'nın üstüne aldığı kefarete eylemini, sevgili Oğlu'nun ölümünü isteyen hiddete kapılmış bir Tanrı'yı tatmin edecek bir davranış gibi gösteren bir takım vaizler olmuştur. Tanrı'yı intikam için zulme başvuran bir canavar gibi gösteren bu yaklaşım Hristiyan kefarete kavramını bütünüyle çarpıttığı gibi Yeni Ahit'te de hiçbir temele dayanmamaktadır. Bunun aksine olarak, Hristiyan öğretisine göre İsa, bütün insanlık soyunu temsilen Tanrı'ya karşı işlenen bütün günahların kefareti için ödeme üzere ıstırap ve ölümü özgürce üstlenir.

Yahudi din adamları kurban ayinlerinde kurbanın kanını Tanrı'yı simgeleyen sunağın ve halkın üstüne serperlerdi. Bu şekilde kurban sayesinde Tanrı ile kavmi hayati bir birliği paylaşmış olurdu. Tanrı'yı onların Tanrı'sı, halkı O'nun halkı yapan Antlaşma'nın anlamı budur. İsa'nın ölümü hadisesi Hristiyanlar için, sadece Yahudi kavmi ile değil, bütün insanlıkla Tanrı arasında akdedilen bir Yeni Ahit'in doğuşu anlamını taşımaktadır. Son Akşam Yemeği'nde İsa şöyle demektedir: "Alınız ve içiniz. Bu benim kanımdır, sizin için ve birçokları için, günahların bağışlanması uğruna akıtılacak Yeni Antlaşma'nın kanıdır." Bu yeni yaşamda günahın nesnel suçluluğu artık bir engel oluşturmaktan çıktığı gibi, insanlık da temsilcisi vasıtasıyla Tanrı ile barışmış olacaktır¹³⁰.

3) Değişim Meydana Getiren Sevgi

İsa'nın ölümü Hristiyanlarca üçüncü bir tarzda da algılanmaktadır. Bir insanın kalbine erişmek, onu değiştirmek, bütün hayatını yeniden şekillendirmek ancak sevgi ile mümkündür. İsa Yuhanna İncili'nde şöyle demektedir: "Sevilen kişi için hayatını vermekten daha büyük sevgi yoktur" Masumiyeti ve Tanrı ile olan eşsiz ilişkisi sebebiyle İsa'nın sevgisi bizi değiştirme gücüne sahiptir.

İnsanların içindeki güçler de onları Tanrı'ya isyan etmeyen, hem kendilerine hem de başkalarına kötülük etmeye itmektedir. Bu aynı zamanda günah ve suç fenomeninin

¹³⁰ Michel, a.g.e., s. 82-85.

özünde vardır. İnsan tamahkârlıklarıyla, kibirleriyle, hiddetleriyle, ihtiraslarıyla, kıskançlık ve tembellikleriyle başbaşa bırakılsaydı, hem kendi hayatlarını, hem de başkalarınınkini mahvetmeleri içten bile değildir. Yine insanlar günah işleyip de pişman oldukları zaman, Tanrı onları bağışlar. Bu durumda da O'nun gücüne ihtiyaç vardır. Hristiyanlar, İsa'yı örnek alarak, O'nu izleme ve O'nun sayesinde değişme ilhamını ve inayetini bulmaktadırlar.

İsa'nın verdiği, kendinden kopmuş, feragatli sevgi örneği, şakirtlerine bıraktığı mirasın anahtarıdır. Bu sevgi, hadsiz sayıda kadın ve erkeğin âlicenaplığın, bağışlamanın en yüksek mertebelerine ulaşmasına neden olmuştur. İsa'nın Son Akşam Yemeği'nde söylediği sözler birçok Hristiyana yol göstermiştir. Meselâ: “Ben size bir örnek verdim. Ben Rab olduğum halde ayaklarınızı yıkadım. Öyleyse, sizler de birbirinizin ayaklarını yıkamalısınız” (Yu. 13, 12-14).

Tarih aynı zamanda Hristiyanlar'ın yanısıra, İsa'nın rehberliğine uyarak hizmet etmeyi, sevmeyi, bağışlamayı amaç ve hedef edinen şahıslardan ve cemaatlerden de sözetmektedir. Roma ordularına katılmaktansa ölmeyi tercih eden ilk çağ Hristiyanlarını, İsa'yı örnek almanın, başka insanları sevmek ve onları bağışlamak olduğunu çocuklarına salık veren ebeveynleri, hayatlarını gençleri eğitmeye ve hastalara bakmaya hasreden rahibeleri, Haçlı Seferleri'nin ortalığı kasıp kavurduğu bir anda bir barış elçisi olarak Mısır'da Sultanı ziyarete giden Assisi'li Francesco'yu ve buna benzer örnekleri hatırlamak gerekmektedir. Hristiyanlık hakikati bu tür insanları da içerir ve bunlar Kurtuluş'un üçüncü tür etkilerine tanıklık etmektedirler¹³¹.

g. On Emir

II. Vatikan Konsili'nde bütün Hristiyan Cemaati için Kilise “On Emri” güncelleştirmeye başlamıştır. Bu İsa'nın mükemmelleştirildiği “On Emir” değişiyor anlamına gelmemektedir. Onları söyleme şekli değişebilmektedir. Meselâ; Onuncu emirde şöyle denilmektedir: “Bir başkasının malına göz dikme, öküzüne, eşeğine göz dikme.” Musa günümüzde yaşasaydı öküz ve eşek yerine araba kelimesini kullanacaktı. On Emir'in getirdiği yeniliğe sadık kalarak güncelleştirmek, bütün Kilise'nin ve Hristiyan'ın görevi olmaktadır.

Tarıbilimci Hermann Pesch günümüzde yaşayan “On Emri” şöyle aktarmıştır:

¹³¹ Michel, a.g.e., s. 85-87.

“Ben senin Tanrınım. İyiliğin ve mutlu olman için izlemen gereken yolu sana çizeceğim.

1- Benden başka bir Tanrın olmasın. Şeytan, parayı, gücü ve seksi (cinselliği) sana yeni tanrılar (ilahlar) gibi sunuyor. Bunlara aldanmamaya dikkat et. Bütün bu tanrılar geçicidir, yok olacaktırlar. Şunu bil ki seni mutlu edemezler.

2- Allah’ın adını boş yere ağzına alma. Ağzın bilge sözler için yaratılmış olup, ne Allah’ı, ne kardeşini, ne de kendini lekelemek için yaratılmamıştır.

3- Bayramları kutsal kılmayı unutma. Bayram, Allah’ın günü, senin dinlenme ve sevinç günüdür.

4- Annene ve babana saygı göster. Sana hayatı verdiler. Şunu unutma, hiçbir zaman onlara olan borcunu tam anlamıyla ödeyemeyeceksin.

5- Öldürme. Hayat Allah’ın bir armağanıdır. Allah’ın bahsettiği hayatı senin almaya hakkın yoktur.

6- İffetsiz davranışlarda bulunma. Gerçek sevgi, sekse hakim olmasını bilir.

7- Hırsızlık yapma. Bir kişinin saygın olabilmesi ve ailesi için kurduklarını yıkmama.

8- Kardeşin hakkında yalan söyleme. Bir kişinin ismini lekelemek onu hayatından etmek demektir.

9- Evlilik bağı ile bir kişiye bağlı olan bir kimseyi arzulama. İnsanlar oyuncak değildirler.

10- Diğerlerinin mallarını arzulama. Gözleri ile hırsızlık yapan zayıf bir hırsızdan başka bir şey değildir”¹³².

B. KİLİSE VE HİYERARŞİK YAPISI

1. Kelime ve Yapı Olarak Kilise

Kilise kelimesi; etimolojik olarak Yunanca bir kelime olan “Ekklesia” kelimesinden türemiştir. Bu kelimenin aslı “toplamak” veya “toplantı” manasına

¹³² Komisyon, **On Emir**, İstanbul, s. 25-26.

gelmektedir. Buna göre, Kilise kelimesi “Hristiyan cemaati toplantısı” manasına gelmektedir. Başka bir ifade ile Kilise, “Hristiyanların toplandığı yer veya bina” anlamına gelmektedir. Genellikle bu kelime halk arasında bu son anlamıyla bilinmekte ve kullanılmaktadır¹³³.

Kilise; cemaatin toplandığı yer veya bina değil bizzat toplanan cemaatin kendisidir; yani Kilise, Hristiyan topluluğu manasına gelmektedir. Meselâ: Katolik Kilisesi, Katolik imanını benimsemiş olan bütün insanları kapsamaktadır. Veya herhangi bir şehrin Kilisesi, o şehirde yaşayan Hristiyan cemaati anlamına gelmektedir. Örneğin; Havari Aziz Pavlus, Efes’teki veya Roma’daki Kilise’ye bir mektup yazdığı zaman, bu mektupları o şehirlerde yaşayan Hristiyan cemaatlerine yazmıştır. Yuhanna ve Petrus için de aynı şey söylenebilir. Üstelik o zamanlarda “kilise” denilen binalar da yoktur. Hristiyanlar özel evlerde toplantılar düzenliyorlardı. “Kilise” kelimesi ilk önce Hristiyan cemaatleri için kullanılmıştır. Daha sonraki asırlarda ise, Hristiyanlar kendi ayinleri için kendilerine özgü binalar inşa ettikten sonra, bu kelime cemaatten, cemaatin toplandığı binaya sirayet etmiştir¹³⁴.

Bir kilise çeşitli boylarda olabilmektedirler. Bir çok şehirlerde kiliseler, çok büyük binalar, mimari şaheserler olabildiği gibi küçük bir kulübeye benzeyen yapılar da olabilir. Küçük kiliselere genellikle “Şapel” denilmektedir. Mimari ve inşa bakımından kiliseler tarih boyunca gelişmiş ve değişmişlerdir. Her çağa ve her medeniyetin üsluplarına uymuşlardır. Bu açıdan roman, gotik, rönesans, barok vs. üslubunda kiliseler mevcuttur. Ayrıca kiliselerin üslubu mezheplere göre de değişebilmektedir. Meselâ; Ortodoks kiliseleri genellikle kubelidirler; bundan başka Avrupa’nın kuzey ülkelerindeki kiliseler güneydekilere göre farklı bir üslupta inşa edilmişlerdir.

Büyük kiliselerin yanında genellikle bir veya birkaç çan kulesi yükselmektedir. Bu kulenin iki görevi vardır: İlk önce kilisenin bulunduğu yeri gösterecek, daha sonra da ayinlerin saatini bildirecektir. Genellikle kilisenin kendisi bina olarak çok yüksek değildir. Ve özellikle bugün şehirlerde evlerin kalabalığı arasında kaybolmaktadır. Kulesi vasıtasıyla onun varlığı ve yeri belli edilir. Ayinlerin başlama saatine gelince,

¹³³ Tümer-Küçük, a.g.e., s. 291; Xavier Jacob, **Hristiyan Kiliseleri ve İbadet Merasimleri**, İstanbul, 1994, s. 7; Kahraman, a.g.e., s. 233.

¹³⁴ Tümer-Küçük, a.g.e., s. 291; Jacob, a.g.e., s. 7-8; Bruce Milne, **Tanrı Öğretisi (Hristiyan İnançının El Kitabı)**, Leicester, 1982, s. 270.

çan kulesinde bir veya birkaç çan asılıdır. Ayinlerden birkaç dakika önce bu çanlar çalar ve bu şekilde cemaat toplanmaya çağırılır. Büyük kiliselerin ana giriş kapısı önünde bir sundurma veya revak bulunmaktadır. Bu revak azizlerin heykelleri veya İncil'den alınan ve İsa'nın hayatının olaylarını anlatan kabartmalarla ve heykellerle süslenmiştir. Bilhassa gotik üslubunda yapılmış olan büyük kiliselerde bu heykelcik ve kabartmalar çok zengin ve incedirler. Yan kapılarda da birçok defa bu çeşit süslemeler vardır. Küçük kiliselerde ise bu nevi süslü revaklar genellikle mevcut değildir.

Küçük kiliseler, örneğin köy kiliseleri genellikle bir salonu, büyük bir odayı andırmaktadırlar. Bu nedenle bu kiliselerin herhangi bir mimari üslubu mevcut değildir. Büyük kiliseler için ise inşa edildikleri çağların, yerlerin ve ülkelerin üslubu uygulanmıştır. Mesela, doğuda, Irak'ta daha çok beşik tonoz tekniği uygulanmıştır. Bu teknik o yörelerde yaygındır. Roma'da ise ilk önce Basilika üslubu uygulanmıştır. Daha sonra Ortaçağın ilk asırlarında roman sonraki asırlarda ise roman, gotik, rönesans ve barok üslupları uygulanmıştır. Günümüzde ise "modern" adı verilen kiliseler inşa edilmektedir.

Kilise'ye girildikten sonra, onun birkaç bölüme ayrılmış olduğu görülür. İlk önce, ortasında, ana kapıdan ilerleyen ve kiliseyi ikiye ayıran bir koridor görülür. Koridorun iki tarafında sıralar, peykeler ve sandalyeler sıralanmış olarak bulunmaktadır. Koridor, kilisenin öbür tarafındaki duvara varmadan bitmektedir. Daha doğrusu birkaç basamak çıktıktan sonra daha geniş bir bölüme ulaşmaktadır. Bu geniş bölüme koro yeri bölümü, koridorun bulunduğu bölüme ise sahnın veya kilisenin gövdesi denilmektedir. Büyük kiliselerde sahnın veya kilisenin gövdesi iki sütun dizisi ile üçe bölünür ki, o zaman bu sütunlar sayesinde bir orta sahnın ve iki yan sahnın olmak üzere, üç sahnın mevcut olur. Bu özellik bilhassa roman ve gotik kilislerinde görülmektedir.

Giriş kapısının yanında, iki tarafta, duvarda veya ilk sütunlarda veya ilk sıraların birisinde asılı olarak birer okunmuş su kabı vardır. Bu kaplarda, adlarından da anlaşılacağı gibi, okunmuş su bulunmaktadır. Kiliseye giren mümin, sağ elini bu suya batırıp parmakların ucunu ıslatır, daha sonra bu eli ile haç çıkarmaktadır. Bu davranışla ibadet yerine girdiğini, Allah huzuruna geldiğini ifade etmektedir. Allah'tan ruhunun temizliğini, hatalarının afını diler. Daha ileride ise, duvarın yanında ya da köşede, bir veya iki günah çıkarma hücresi görülmektedir. Genellikle sahnının arka tarafı üstünde bir çeşit balkon bulunmaktadır. Bu balkon org ve koro için ayrılmıştır. Yine, giriş kısmının

bir tarafında ya bir vaftiz kurnası veya bir vaftiz odası bulunmaktadır. Bu odaya vaftiz odası veya vaftizhane denilmektedir. Bu odanın ortasında bir vaftiz kurnası bulunmaktadır. Kilise büyük değilse, yer elverişli değilse, vaftiz evi yoktur ve sadece bir vaftiz kurnası bulunmaktadır. Bu vaftiz kurnası, kilisenin daha ileri bir tarafında, koro yerine yakın bir yerde de bulunabilmektedir.

Kilisenin aydınlanması geniş ve yüksek pencerelerle sağlanmaktadır. Bu pencereler çok defa renkli camlarla yapılmıştır. Büyük kiliselerde bu renkli camlar vitray şeklindedirler; yani bir pencerede bu renkli camlar birkaç resim oluşturmaktadırlar. Bu resimler İsa'nın hayatının olaylarını, Tevrat'ta anlatılan olayları veya azizlerin hayatlarının bazı olaylarını temsil etmektedirler. Bu nevi resimli vitraylar bilhassa gotik stilinde inşa edilmiş olan kiliselerde çok renkli ve zengindirler.

Pencere ya da vitraylar arasında veya altında birkaç tablo asılı bulunabilmektedir. Bunlar kilisenin bulunduğu yörelere veya halkın anlayışına göre değişik boyda, üslupta, değişik konuları işleyen tablolar olabilmektedirler. Güney ülkelerindeki kiliselerde bu tabloların sayısı daha çok, kuzeyde ise daha azdır. Fakat bu çeşit tablolar olmasa da, genellikle on dört tablodan oluşan ve "Haç Yolu" denilen bir dizi tablo kilisenin sağ ve sol duvarlarında bulunmaktadır. Bu on dört tablo İsa'nın ızdırapları ve acı ölümünü tasvir edip gözler önüne sermektedir.

Orta koridorda ilerlenirse orta sahının sonuna gelinir. Sahının bu son bölümünün sağ ve sol tarafında genellikle birer sunak bulunmaktadır. Bu sunaklara yan sunak denilir. Her sunağın arkasındaki duvar bir ya da birkaç heykel veya bir tablo ile süslenmiştir. Kilise büyük olursa ve iki sütun dizisi onu üç sahına ayırmışsa, bu iki yan sunak yan sahınların ucunda bulunmaktadır.

Nihayet, orta koridorun sonunda bulunan birkaç basamak orta sahını koro yerinden ayırmaktadır. Koro yeri kilisenin en önemli ve en kutsal bölümüdür. Bu bölümün ortasında bir masaya benzeyen ve altar denilen sunak bulunmaktadır. Koro yeri bölümünü sahından veya kilisenin gövdesinden ayırmakta olan basamaklara yakın bir yerde, sağ ve sol taraf olmak üzere, cemaate yönelik olan birer kürsü bulunmaktadır. Ayinler esnasında bu kürsülerden Kutsal Kitab'ın parçaları okunmakta, vaaz verilmektedir. Koro yerinin duvarları boyunca, sunağa doğru dönük olan sandalye ve sıralar bulunmaktadır. Bu bölümün pencereleri de güzel vitraylarla süslenmiştir.

Bu bölümün ucu veya son kısmı genellikle daire şeklinde olup bu kısma “apsis” denilmektedir. Bu kısmın ucundaki duvarın önünde büyük, süslü bir sunak daha bulunmaktadır ki, ona ana sunak denilmekte olup bu sunağın arkasındaki duvarda büyük bir haç, bir heykel veya bir tablo ya da resim görülmektedir. Bu ana sunağın ortasında, heykel veya haçın altında, küçük bir dolaba benzeyen kudas mahfazası bulunmaktadır. Genellikle güzel bir kumaşla örtülü olan bu mahfazada kutsal ekmekler bir kase içinde saklanmaktadır. Bazı kiliselerde, özellikle modern stilde inşa edilmiş olan kiliselerde bu mahfaza, koro yerinin sağ tarafındaki duvarın içinde saklanmaktadır.

Koro yerinin ortasında veya sağ tarafında, mahfaza önünde küçük bir kandil devamlı olarak yanmaktadır. Ayin icra edilmese de kandil yanmaktadır. Kandilin yanmasındaki gaye Allah’ın huzurunda bulunulduğunu simgelemek ve bu hali hatırlatmaktır. Birçok kilisenin duvarlarında, sütunlarında birçok heykel, tablo, resim ya da haç görülmektedir¹³⁵.

2. Kilisedeki Eşyalar

Kilisede bulunan çeşitli eşyalar Katolik ritüelleriyle bir prozodi (iç uyum) sağlamaktadır. Ayrıca eşyalar kiliseyi tamamlayan unsurlar olarak kendini arz etmektedir. Aşağıda kiliselerde mevcut olan eşyalar ile ilgili geniş bilgi vereceğiz.

a. Haç

Her kilisede ve genellikle her Hristiyan evinde bir haç saygı duyulan bir yerde asılmaktadır. Birçok Hristiyan da onu boynunda taşımaktadır. Hristiyanların haça çok önem vermelerinin nedeni, İsa’nın haça gerilerek öldürülmüş olmasıdır. İsa’nın haça çektiği acıları ve ızdıraplı ölümünü hatırlatıp bütün bunları simgelemektir. Aynı zamanda insanın kurtuluşunun da simgesidir. Haç, İsa asılı olarak görülmektedir. Yine İsa’nın başı üzerinde küçük bir levha görülmekte olup bu levhada dört harf vardır. Ve INRI harfleri yazılıdır. Bu harflerin manası, maksadı ve haça bulunmasının sebebi şudur: İncil’e göre (Yuhanna 19, 19) İsa haça asılıyken, Roma valisi Pilatus, “Nasıralı İsa, Yahudilerin Kralı”, yazısını taşıyan bir yaftayı haçına astırmıştır. Bu dört harf bu yaftanın latince metninin ilk harfleridir. İesus Nazarenus Rex Iudaeorum. Haçın çeşitli şekilleri mevcuttur. Latin haçı en yaygın şekli olup yukarıdan aşağı doğru olan kolu

¹³⁵ Jacob, a.g.e., s. 7-11.

daha uzundur. Antonius haçı, büyük T şeklindedir. Aynı zamanda üst kolu yoktur. Andreas haçı, dört çapraz kollu olup X şeklindedir¹³⁶.

b. Haç Yolu

Haç Yolu on dört tablo veya kabartmadan ibaret olup İsa'nın çektiği ızdırapları göstermektedir. İsa'nın Roma valisi Pilatus'un önünde durup ölüme mahkum edilmesini gösteren ilk tablo ile başlamaktadır. Haçı omuzlarına alıp takip ettiği yol ile devam etmekte ve haç üzerinde ölümünü ve sonra haçtan alınıp mezara konulduğunu gösteren son tablo ile son bulmaktadır. Bu tablolar her kilisenin boyutlarına ve mimari üslubuna göre her boyut ve her üsluptan olabilmektedir. Genellikle kilisenin sağ ve sol tarafındaki duvarlarına asılmaktadır. Müteyyin Hristiyanlar her tablo başında durarak onda tasvir edilen olayı düşünerek dua etmekte ve bu şekilde tablodan tabloya geçerek Haç Yolunu takip edip onu tamamlamaktadır. Bu ibadet şekli özellikle Paskalya'dan önceki Perhiz ve Oruç devresinde rağbet görmektedir¹³⁷.

c. Sunak

Kilisenin en önemli eşyası sunaktır. Bütün kiliselerde, koro bölümünde, kilisenin her tarafından kolayca görülebilen bir yerde bir sunak bulunmaktadır. Bir çok kiliselerde birden fazla sunak mevcuttur. Bu takdirde koro bölümünde bulunan ana sunak, diğerlerine ise yan sunak denilmektedir. En eski kiliselerdeki sunaklar yalnızca bir masadan ibarettirler. Sonraki yüzyıllarda ise sunaklar, mimarlık sanatının geçirdiği bütün gelişmeler ve değişikliklere uymuştur. Günümüzdeki sunaklar ise yine daha basit bir hale gelmişlerdir. Sunak üzerinde genellikle iki mum bulunmaktadır. Bu mumlar Missa Ayini ve diğer törenler esnasında yanmaktadırlar. Sunak devamlı bir şekilde beyaz bir örtüyle örtülmüştür. Bu örtüler genellikle oya işleri ile süslenmiştir¹³⁸.

d. Heykel ve Resimler

Birçok kilisenin duvarlarında veya sütunlarında birkaç heykel, tablo, resim ve haç görülmektedir. Bu tasvirler, betimlemeler kiliseden kiliseye ve ülkeden ülkeye değişmektedir. Katolik kiliselerinde bunlar her ülkenin kültürüne göre değişmektedir. Şekli veya sayısı ne olursa olsun, bunların görevi daima yaygındır. Bu görev de halkı

¹³⁶ Jacob, a.g.e., s.16; Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Konya 1998, s.151.

¹³⁷ Jacob, a.g.e., s. 17

¹³⁸ Jacob, a.g.e., s.17; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 310.

aydınlatmaktır. Hristiyan olmayan kişiler bu görevi birçok defa ya hiç anlamamakta veya yanlış bir şekilde yorumlamakta ve bu geleneklere bir çeşit putperestlik olarak bakmaktadırlar. Hristiyanlara göre bu tür yorumlar tamamen yanlış ve gerçeğe aykırıdır. Hristiyanlar bu resim ve heykellere tapmazlar. Bu resim ve heykellerin görevi hem kiliseyi süslemek hem de müminlere İsa'yı, Meryem Ana'yı ve diğer Azizleri hatırlatmak ve tanıtmaktır. Ayrıca bu resimler özellikle Ortaçağlarda önemli idi. Birçok kişinin okuma-yazma bilgisinden mahrum kaldıkları o çağlarda, İsa'nın hayat hikâyesini, mucizelerini vs. hatta öğretisini bile bu resimlerden öğrenmişlerdir. Bugün bile bu husus birçok yerlerde özellikle çocuklar için geçerlidir. Büyükler ise, bu tasvirleri görünce tasvir edilen kişileri hatırlamaktadır. İkinci İznik Konsili (787), bu gerçeği şu sözlerle özetleyerek resmen beyan etmiştir: "Tasvire gösterilen saygı onun esasına yöneliktir ve resme hürmet eden kişi bu resimde tasvir edilmiş olan kişiye hürmet gösterir." Hristiyanlar bu resimlere ve simgeleri olan azizlere tapmazlar. Onları Allah'ın yerine koymazlar¹³⁹.

Azizlerin başları genellikle "hale" adı verilen parlak bir daire ile çevrilidir. Bu "hale" veya "ayla" bu kişileri diğer şahıslardan ayırt etmekte; aynı zamanda azizliğin ve semavi nurun bir simgesi olma özelliğini taşımaktadır. Bazı azizler onları simgeleyen bir nesneyle birlikte tasvir edilmektedir. Meselâ; Petrus'un ellerinde iki anahtar vardır. Çünkü İsa ona "Göklerin Ülkesinin anahtarlarını sana vereceğim" demiştir. (Matta 16, 19). Pavlus'un ellerinde bir kitap ve bir kılıç vardır. Çünkü çok yazmıştır ve başı uçurularak öldürülmüştür. Piskoposların genellikle asası vardır¹⁴⁰.

e. Paskalya Mumu ve Sıralar

Ana sunağın yanında ya da koro bölümünün saygın bir yerinde daha büyük ve süslü bir mum görülür ki, bu muma Paskalya mumu denilmektedir. Bu mum Kutsal Cumartesi gecesinde, yani Paskalya arifesinde yapılan Ayinde takdis edilmektedir. Paskalya bayramında ve Paskalya devresindeki Missa Ayinlerinde yakılmaktadır. Ayrıca vaftiz merasimlerinde de yanmaktadır¹⁴¹.

¹³⁹ Jacob, a.g.e., s. 18.

¹⁴⁰ Jacob, a.g.e., s. 19.

¹⁴¹ Jacob, a.g.e., s. 19.

Kilisenin büyük bir kısmında sıralar veya sandalyeler bulunmaktadır. Katolik kiliselerindeki sıralar hem oturmak, hem de diz çökmek için elverişli bir şekilde imal edilmiştir.

3. Kilisenin Hiyerarşik Yapısı

Kilisenin hiyerarşik yapısı; papazlık misyonu, episkoposlar kurulu, papa, episkoposun; öğretme, kutlulaştırma ve yönetme yükümlülükleri gibi temel öğelere dayanmaktadır.

a. Papazlık Misyonu

Kilise'deki papazlığın kaynağı Mesih'in bizzat kendisidir. İsa, Papazlığı kurdu, papazlığa yetki ve misyon, yönelim ve erek verdi. Rab Mesih, Tanrı Halkına çobanlar ve onun gelişimini sağlamak amacıyla Kilisesinde bütün bedeninin yararına yönelik çeşitli vaizlikler kurdu. Nitekim, kutsal güce sahip görevliler, Tanrı'nın Halkından olan herkesin esenliğe erişebilmesi için kardeşlerinin hizmetindedir.

“İnsanlar işitmeden nasıl inanacaklar? Tanrı sözünü yayan olmazsa, nasıl işitecekler? Gönderilmezlerse, nasıl vaaz verecekler?” (Rom 10, 14-15). “Hiç kimse, hiçbir birey ya da hiçbir cemaat, kendiliğinden İncil'i bildiremez. İman, haberi işitmekle oluşur” (Rom 10, 17). Hiç kimse kendi kendisine İncil'i bildirme görevini ve vekâletini veremez. Rab'bin gönderdiği kişi kendi otoritesiyle değil de Mesih'in otoritesiyle konuşur ve cemaatin bir üyesi olarak değil, cemaatte Mesih adına konuşarak hareket eder. Hiç kimse lütfu kendi kendisine alamaz, lütfun verilmesi ve sunulması gerekir. Bu da Mesih tarafından yetkilendirilen ve ehliyet sahibi kılınan görevlileri gerektirir. Onlar Baş olan Mesih'in adına (in persona Christi Capitis) hareket etme yeteneği (“kutsal güç”) ve misyonunu alırlar. Mesih tarafından görevlendirilerek gönderilen din adamlarının kendi yetenekleriyle yapamayacakları ve veremeyecekleri bu ihsan, Kilise geleneğinin “Kilise sırrı” dediği şeydir. Kilise'de görevli olabilmek özel bir Kilise sırrı ile mümkündür.

Doğası gereği Kilise görevlisi hizmet özelliğiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim, misyonu ve yetki veren Mesih'e tamamen bağımlı olan, bizim için isteyerek “köle durumunu” (Fil 2, 7) kabullenen Mesih'e benzeyen Kilise görevlileri gerçekten “Mesih'in köleleridir” (Rom 1, 1). Çünkü söyledikleri sözler ve verdikleri ihsan kendilerinin değil, başkalarına verilmek üzere kendilerine emanet edilen Mesih'in sözü

ve ihsanıdır, onlar da isteyerek başkalarının köleleri olacaklardır. Aynı şekilde, Kilise din adamları arasında tam bir birlik olması özelliği kurumun kutsallaştırıcı doğasından kaynaklanır. Nitekim, Rab İsa göreve başladığı ilk andan itibaren “Yeni İsrail’in tohumlarını attı ve aynı zamanda kutsal hiyerarşik Kilisesinin ya da kutsal Kilise sisteminin temeli olarak On ikileri seçti”. Birlikte seçildikleri gibi birlikte gönderildiler, onların kardeş birliği bütün inananların kardeş birliğinin hizmetinde olacaktır; Tanrısal kişilerin birliğinin bir tanıklığı ve bir yansıması gibi olacaktır. Bunun için, her episkopos görevini episkoposlar kurulu içinde, Petrus’un halefi ve episkoposlar kurulunun önderi olan Roma episkoposu ile birlik içinde yerine getirir; papazlar da görevlerini episkoposlarının yönetimi altındaki episkoposluk bölgesinde yerine getirirler¹⁴².

Son olarak, kişisel bir niteliğe sahip olması papazlığın kutsallaştırıcı doğasında vardır. Mesih’in gönderdiği görevliler birlikte hareket ettikleri gibi aynı zamanda kişisel olarak da hareket ederler. Herkes ortak misyonda şahsen tanık olmak ve misyonu veren kişinin önünde şahsen sorumluluk taşımak üzere şahsen çağırılmıştır: “Sen, izle beni” (Yu 31, 22). Kişisel yetkisini kullanarak kişilere: “Seni Baba’nın adına vaftiz ediyorum...”, “Seni bağışlıyorum...” diyebilir. Şu halde Kilise’deki kutsallaştırıcı hizmet, Mesih adına yerine getirilen hem kişisel hem de episkoposlar kuruluna ait bir hizmettir. Bunun gerçekliği episkoposlar kurulu ile Petrus’un halefi olan kurulun başkanı arasındaki bağlarda, aynı zamanda episkoposun kendi bölgesine karşı sorumluluğu ile episkoposlar kurulunun Evrensel Kiliseye karşı duyduğu ortak sorumluluk arasındaki ilişkide ortaya çıkar¹⁴³.

b. Episkoposlar Kurulu ve Papa

Mesih İsa Onikileri seçerken onlardan oluşan değişmez bir grup yani bir kurul kurdu ve bu kurulun başına da içlerinden seçtiği Petrus’u getirdi.” “Nasıl ki havari Petrus ve diğer havariler birlikte Rab’bin kurduğu bir havariler kurulunu oluşturuyorsa, aynı şekilde Papa, Petrus’un halefi olarak ve havariler kurulunun halefleri olan öteki episkoposlar da kendi aralarında bir kurul oluştururlar.”

¹⁴² Sarıkçıoğlu, a.g.e., s.311-313; Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri, s. 225.

¹⁴³ Komisyon, Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri, s. 225-227.

İsa, Simon'un adını değiştirerek ana kaya anlamına gelen Petrus adını taktı, kendi Kilisesini bu kaya üzerine kurdu. Ona Cennetin anahtarlarını verdi; onu sürüsünün çobanı yaptı. "Petrus'a verilmiş olan (Yeryüzünde) bağlama ve çözme yetkisi, hiç kuşku yok ki, liderlerine bağlı havariler kuruluna da verilmişti." "Petrus ve öteki havarilere verilmiş olan bu yetki Kilise'nin temelini oluşturur. Bu yetki Papa'nın önderliği altındaki episkoposlar tarafından sürdürülür.

Roma episkoposu ve havari Petrus'un halefi Papa "gerek inananlar topluluğunu gerek episkoposları birbirine bağlayan birliğin temeli ve gözle görülür sürekli kaynağıdır". "Nitekim, Papa'nın Kilise üzerinde Mesih'in Vekili ve bütün kilisenin çobanı olarak her zaman serbestçe uygulayabileceği yüce ve evrensel tam yetkisi vardır."

"Episkoposlar kurulunun da lideri durumundaki Papa'ya bağlılığı nedeniyle yetkisi vardır." Durum böyle olunca, bu kurulun da "bütün kilise üzerinde tam ve yüce bir yetkisi vardır, bununla birlikte bu yetki yalnızca Papa'nın rızası ile ortaya konabilir."

"Episkoposlar Kurulu bütün Kilise üzerindeki yetkisini törensel biçimde Ökümenik Konsil'de gösterir. "Bir konsilin Ökümenik Konsil olabilmesi için o konsilin Petrus'un halefi tarafından onaylanması ya da en azından kabul edilmiş olması gerekir."

"Çoklu oluşumuyla, bu kurul Tanrı Halkının evrenselliğini ve çeşitliliğini gösterir; bir tek önderin etrafında bir araya gelerek, Mesih'in sürüsünün birliğini gösterir."

"Episkoposların her biri kendi açısından kendi yerel Kiliseler birliğinin temeli ve merkezidir."

Böylece "Tanrı Halkının kendilerine emanet edilen kısmında" papazların ve diyakosların yardımıyla yetkilerini kullanırlar. Ancak, episkoposlar kurulunun bir üyesi olarak her biri bütün Kiliselere duyulacak ilginin dışında, önce evrensel Kilise'nin bir parçası kendi yerel Kilisesini yöneterek Kiliselerin Bedeni olan bütün mistik Bedenin yararına katkıda bulunurlar. Bu ilgi özellikle yoksullara, inançları yüzünden zulüm görenlere olduğu kadar bütün yeryüzünde faaliyet gösteren misyonerlere gösterilecektir"¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Komisyon, a.g.e., s. 227-228.

c. Episkoposun Öğretme Yükümlülüğü

Episkoposların iş arkadaşları papazlar ile birlikte “birinci görevi, İsa’nın buyruğu gereğince Tanrı’nın İncil’ini bütün insanlara bildirmektir. Bunlar, Mesih’e yeni müritler kazandıran imanın habercileridir, onlar Mesih’in yetkisine sahip havarilere dayanan imanın gerçek doktorlarıdır”.

Havariler tarafından iletilen imanı Kilise’de devam ettirmek için, Mesih İsa Kilisesinin, gerçek olan kendisinin yanılmazlığına katılmasını istedi. Tanrı’nın Halkı “İmanın doğaüstü anlamı” ve Kilise’nin canlı Papa ve episkoposları sayesinde “imana sağlamca bağlanırlar”.

Kilise Yetkili Kurulu’nun görevi Tanrı tarafından Mesih’le halk arasında kurulan kesin antlaşmanın niteliğine bağlıdır; onu sapmalardan ve düşüşlerden korumalı ve onun gerçek imanı hatasız ve yansız bir biçimde dile getirme imkanını garanti etmelemdir. Kilise Yetkili Kurulu’nun görevi Tanrı halkının, kurtaran gerçekte kalmasına göz kulak olmaktır. Bu hizmeti yerine getirebilmeleri için, Mesih İsa, çobanlarını iman ve ahlak konusunda yanılmaz karizmasıyla donattı. Bu karizmanın uygulanması bir çok biçime bürünebilir.

Episkoposlar kurulunun lideri Papa, bütün inanlıların doktoru ve çobanı olarak kendi görevi gereği bu yanılmazlık yetkisini-kardeşlerini imanda pekiştirmek amacıyla iman ve ahlâkla ilgili doktrinin bir noktasını, kesin bir kararla resmen beyan ederek kullanır. Kilise’ye vadedilmiş yanılmazlık yetkisi Petrus’un halefi ile birlik içinde iken özellikle de bir Ökümenik Konsil’de yüce yetkisini kullanan episkoposlar birliğinde de vardır. Kilise, Yetkili Kuruluyula birlikte “bir şeyin Tanrı tarafından açıklanmış” ve Mesih’in bir öğretisi olduğunu ileri sürüyorsa, böylesi tanımlamaları “imana olan itaat içinde benimsemek gerekir”. Bu yanılmazlık Tanrısal Vahyin emanetinin kendisine kadar uzanır. Tanrısal himaye yetkisi, Petrus’un halefi ile birlikte öğreten havarilerin haleflerine ve özel bir biçimde de, bütün Kilisenin Çobanı olan Roma episkoposuna verilmiştir. Kilise Yetkili Kurulu görevini ifa ederken kesin bir şekilde ifade etmeden, yanılmaz bir tanımlamaya varmadan, iman ve ahlâk konusunda Vahyin daha iyi anlaşılmasına yarayacak bir öğretiyi ileri sürebilir. İnananlar bu olağan öğretiyi “dinsel

bakımdan içten rıza göstermelidir”, her ne kadar bu rıza görünüşte iman rızasından ayrılıyorsa da, onun devamı gibidir¹⁴⁵.

d. Episkoposun Kutlulaştırma Yükümlülüğü

Episkoposun aynı zamanda “kişileri papaz yapma yetkisi de vardır”, özellikle de sunduğu ya da yardımcıları papazlar aracılığıyla Tanrı’ya kurban sunmayı güven altına aldığı Evharistiya’da. Çünkü Evharistiya yerel kilise yaşamının merkezidir. Episkopos ve papazlar duaları ve çalışmalarıyla, vaazları ve Kilise sırlarıyla Kilise’yi kutlulaştırırlar. Kilise’yi “kendilerine emanet edilenlere karşı üstünlük taslamadan sürüye örnek olacak biçimde görevlerini yaparak” (1 Pet 5, 3) kutlulaştırırlar. İşte ancak bu şekilde “kendilerine emanet edilen sürüyle birlikte ebedi yaşama hak kazanırlar¹⁴⁶”.

e. Episkoposların Yönetme Yükümlülüğü

Episkoposlar kendi yerel Kiliselerini Mesih İsa’nın vekilleri ve elçileri olarak öğütleriyle, yüreklendirmeleriyle, örnek davranışlarıyla, aynı zamanda yetki ve kutsal güçlerini kullanarak yönetirler. Ancak bunu Efendilerinin hizmet ruhu içinde yapıcı bir şekilde yapmalıdırlar. Mesih İsa’nın adına kullandıkları bu yetki özel, dolaysız ve olağan bir yetkidir. Bununla birlikte bu kullanım Kilise’nin yüce otoritesinin son bir denetimine tabidir. Episkoposları, Papa’nın vekilleri olarak görmemek gerekir. Papa’nın bütün Kilise üzerindeki olağan ve dolaysız yetkisi onlarınkini geçersiz kılmak bir yana, tersine onların yetkisini onaylar ve savunur. Episkoposlar Papa’nın yönetimi altında bütün Kilise ile birlik içinde olmalıdırlar.

Episkopos, ruhbanlık yükümlülüğünü yerine getirirken İyi Çoban’ı örnek almalı ve onu daima gözünün önünde bulundurmalıdır. Kendi zayıflıklarının bilincinde olan episkopos, bilgisiz ve yolunu şaşırılmış olanlara karşı hoşgörülü olmalıdır. Kendisine bağlı olanları, kendisini gerçek oğullar olarak çevreleyen kişileri dinlemeyi reddetmemelidirler. İnanlılara gelince, Mesih İsa Babasına, Kilise Mesih İsa’ya nasıl bağlanmışsa onlar da episkoposlarına öyle bağlanmalıdırlar. Mesih İsa nasıl Babasını, İhtiyar Heyeti nasıl havarileri izlemişse siz de episkoposunuzu öyle izleyin, diyakoslara gelince, onlara Tanrı’nın yasasına nasıl saygı gösteriyorsanız öyle saygı gösterin. Hiç kimse Kilise’yi ilgilendiren bir konuda episkoposuna danışmadan bir şey yapmasın¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Komisyon, a.g.e., s. 228-229; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 312-313.

¹⁴⁶ Komisyon, a.g.e., s. 229-230.

¹⁴⁷ Komisyon, a.g.e., s. 230, vd.

II. BÖLÜM

KATOLİK HRİSTİYANLARDA İBADET VE BAYRAMLAR

A. KATOLİK HRİSTİYANLARDA İBADETLER

Hristiyan dininde günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere çeşitli ibadet şekilleri vardır. Ancak biz bu ibadetler ile beraber İbadet esnasındaki uygulamalar hakkında geniş bilgi vermeye çalışacağız.

1. Komünyon (Missa) Ayini

Hristiyan ibadetlerinin en önemli, en yaygın ve en eski olanı Missa Ayini, Hristiyan ibadetlerinin ağırlık merkezidir. İlk asırda Hristiyanlar ibadet etmek için toplandıklarında bu ayini icra etmişlerdir. Missa Ayini iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sözlü veya öğretim ya da okumalar bölümü olarak adlandırılabilir. İkinci bölüme ise Evharistiya bölümüdür ki, bu kısım asıl ibadet kısmıdır. Ayrıca kısa bir giriş ve bitiş kısmı esas ibadetin çerçevesini oluşturur¹⁴⁸.

Ayini başlatmadan önce onu yönetecek rahip ayin elbisesini giymektedir. Bu giysilerin şekli ortaçağlardan gelmektedir. Bu elbiselerin renkleri dini gün ve bayramlara göre değişmektedir. Mesela; Noel ve Paskalya bayramları ve devrelerindeki renk beyazdır. Noel'den ve Paskalya'dan önceki devrelerdeki renk mordur. Sene içindeki olağan Pazar günlerinin rengi yeşildir; Pentekost ve din şehitlerinin bayramlarının rengi ise kırmızıdır. Ölüler için yapılan ibadetlerin rengi de siyahtır. Daha sonra, ayin giysisini giyinmiş olan rahip kiliseye girer, koro yerine ilerler ve sunağın arkasında ya da koltuğun önünde durur. Genellikle bir veya iki yardımcı, rahibe refakat eder. Sunak üzerinde iki yanan mum durur, bir kaç çiçek süs olarak sunağın üzerinde durabilir. Rahip ve yardımcılarının girişi esnasında cemaat ayakta durur ve genellikle ilahi terennüm ederler, kitaplar ise sunak ve kürsü üzerinde dururlar¹⁴⁹.

İlahiden sonra rahip cemaati selamlar, haç çıkarır ve ayine giriş olarak cemaati içine kapanmaya ve Allah'ın huzurunda olduğunu hatırlayarak sessizce duaya davet etmektedir. Bir iki dakikalık sessizlikten sonra rahip ve cemaat birlikte bütün günahlara pişmanlık duyarak Allah'tan dilemektedirler. Sonra bir övgü ilahisi ya koro şeklinde ya

¹⁴⁸ Jacob, a.g.e., s.12; Kahraman, a.g.e., s. 238.

¹⁴⁹ Jacob, a.g.e., 12.

da cemaat ve rahip tarafından yüksek sesle söylenmektedir. Rahip her Pazar veya bayram gününe has olan kısa bir duayı okur ve herkes oturur. Oturulduktan sonra, Kutsal Kitap'tan alınan parçalar okunmaktadır. Genellikle bu parçaların birincisi Eski Ahit'ten veya Havarilerin Kitabından; ikincisi; Havarilerin Kitabından veya Havarilerin Mektuplarından, üçüncüsü ise daima İncil'den alınmaktadır. Okuma parçaları arasında ilahi söylenebilir veya bir mezmur okunur. Okumalardan sonra rahip bir vaaz verir. Bu vaazın konusu serbesttir. Vaiz okunan parçaları yorumlar. Çoğu kez bu yorumlama yapılmaktadır veya kutlanan bayramın anlamını ve önemini açıklayabilmektir ya da ahlaki konuları ele alabilmektedirler. Vaazdan sonra cemaatin hepsi rahiple birlikte Büyük İman Duası'nı yüksek sesle okumakta ya da terennüm etmektedir. Sonra genel dualar, yani Kilisenin, ülkenin ve dünyanın bütün insanları için dualar okunmakta ve cemaat oturmaktadır¹⁵⁰.

Bu genel dualardan sonra Missa Ayini'nin ikinci kısmı başlamaktadır. Buna Evharistiya bölümü denilmektedir. İlk önce rahip sunağa gitmektedir. Kutsanacak ekmekler ve şarap kupası rahip tarafından Allah'a sunulur ve rahip ellerini yıkadıktan sonra bütün cemaati hep birlikte dua etmeye davet etmektedir. Bu sırada rahibin yardımcıları bir sepet ile cemaat arasından geçerek cemaatin sadakalarını toplamaktadırlar. Herkes istediği miktarı verir ya da hiç vermez. Bu sadaka ile hem, aslında bir kurban ayini olan Missa'ya somut bir şekilde iştirak edilmekte, hem de Kilisenin ihtiyaçlarını karşılamakta yardımda bulunmaktadır¹⁵¹.

Daha sonra rahip ile cemaat arasında bir diyalog yer almakta ve bunun devamı olarak rahip bir temcit veya methiye ilahisi okumakta veya terennüm etmektedir. Bunun bitiminde ve bunun devamı olarak cemaat ya da koro Allah'ın yüceliğini ve kutsallığını öven ve İşaya peygamberin kitabından alınan bir ilahi terennüm etmektedir. Bu esnada cemaat ayakta durmaktadır.

Bu methiyeden sonra Missa Ayini'nin temel ve hiç değişmez kısmı başlamaktadır. Bu kısma "Şükran Duası" anlamına gelen Evharistiya duası denilmektedir. Rahip, İsa'nın Kutsal Perşembe günü havarileriyle yediği son akşam yemeğini anarak onun yaptığı hareketleri ve söylediği sözleri tekrarlayarak ekmekleri ve şarap kupasını kutsamakta ve onları kutsadıktan sonra, halk onlara hürmet göstereceğini diye onları

¹⁵⁰ Jacob, a.g.e., s. 13-14.

¹⁵¹ Ali Erbaş, Hristiyan Ayinleri, Adapazarı, 1998, 167-169; Tümer-Küçük, a.g.e., s. 294.

kaldırarak halka göstermekte ve Evharistiya duasına devam etmektedir. Duanın sonunda Allah'ın Üçlü Birliğini anarak onu yüceltmektedir. Bazen bu Ayinlerde birden çok rahip bulunmakta; o halde her rahip bu duaların bir parçasını yüksek sesle okuyabilmektedir¹⁵².

Cemaat ve rahip hep birlikte İsa'nın şakirtlerine öğrettiği duayı (Mat. 6,9-13) yüksek sesle söylemekte veya terennüm etmektedir. Alçak sesle söylenen kısa bir duadan sonra rahip cemaatin üyelerini birbirine barış ve huzur dilemeye davet etmekte, onlar da birbirleri ile el sıkışarak birbirlerini selamlamakta, barış dilemekte ve birbirleriyle barışmaktadırlar.

Rahip, Aziz Yahya'nın İsa'yı göstererek söylediği sözleri (Yu. 1,29) cemaatle birlikte üç defa yüksek sesle tekrarladıktan sonra kutsanmış ekmeği cemaatin üyelerine dağıtır ki, buna "Komünyon" denilmektedir. Herkes oturarak birkaç dakika sessiz bir şekilde dua etmekte, içine kapanmaktadır.

En sonunda rahip tarafından bir bitiş duası okunmakta; rahip cemaat üzerinde bir haç çizerek onu takdis etmekte ve selemlemektedir; bir son ilahi okunabilmekte ve cemaat dağılmaktadır. Birçok yerlerde ayinden sonra kilise önünde sohbet edilmektedir.

2. Dualar

Katolikler yaptıkları duaları Kitab-ı Mukaddes'ten esinlenerek düzenlemişlerdir. Bu dualardan bazı örnekler Şöyledir:

"Dua ederken putperestlerin ettiği gibi boş tekrarlar yapmayın, çünkü babanız nelere ihtiyacınız olduğunu siz ondan dilemeden önce bilir." (Matta: 6, 7-8).

"Gelin secde edelim ve eğilelim; Çünkü O Allah'ımızdır ve biz kendi otlağının kavmi ve elinin altındaki koyunlarıyız" (Mezmurlar: 95, 6-7).

"Dua ettiğiniz zamanda ikiyüzlüler gibi olmayın. Doğrusu size derim, onlar karşılıklarını aldılar." (Matta: 6,5).

"Fakat sen dua ettiğin zaman kendi iç odana gir ve kapını kapayarak gizlide olan Baba'na dua et, gizlide gören Baban sana ödeyecektir." (Matta 6,6).

¹⁵² Erbaş, a.g.e., s. 177; Jacob, a.g.e., s. 14.

“Fakat başı örtüsüz olarak dua eden, yahut peygamberlik eden her kadın, başını küçük düşürür, çünkü tıraş edilmiş olmakla bir ve aynı şeydir” (I. Korintlulara: 11,5). Bu cümlede kadının dua esnasındaki kıyafeti üzerinde durulmuştur. Bu şekildeki yasak günümüzde de geçerlidir. Birçok Hristiyan memleketlerinde kadınların açık saçık kiliseye girmeleri yasaklanmıştır.

İncil'in diğer bir yerinde (I. Korintlulara: 11, 13) de aynı konuya temasta şöyle denilmektedir: “Siz kendi nefsinizde hükmedin, kadının örtüsüz Allah'a dua etmesi yakışır mı?”

Rahipler kilise namına gece gündüz yedi defa dua okumaktadırlar. Bu dualar esas Aziz Üçlüğün onuruna söylenen nakaratlı mezarlıklar ve ilâhilerden ibarettir. Onlar, başlıca âyine ait devirler ve yortulara göre, kutsal kitapların ve Azizlerin hayatlarına ait fıkraları ihtiva etmektedir.

Gece yarısından sonra yapılan Matin (şafak) ve Lod (öğüş) duaları mevcuttur. Gündüzün ise eski Romalıların gün bölümlerine göre, her üç saatte dua yapılmaktadır. Meselâ birinci (tan), üçüncü (sabah), altıncı (öğle), dokuzuncu (ikindi) denilen kısa dualardır. Güneş batarken (akşam), Vepres duasından sonra “son” (Complies) resmi dua yapılmaktadır¹⁵³.

İsa dua için çeşitli tavsiyelerde ve uygulamalarda bulunmuştur: “İmdi isterim ki, erkekler her yerde temiz eller kaldırarak gazapsız ve niyatsız dua etsinler” (I. Timoteosa: 2,8).

“Ve daima dua etmeleri ve hiç usanmamaları lazım olduğuna dair İsa onlara bir mesaj söyleyip dedi” (Luka: 18,1). Aynı manada diğer bir tavsiye ise şöyledir: “Durmadan dua edin.” (I. Selaniklilere: 5,17).

“Bunun için size derim, dua edip dilediğiniz her şeyi almış olduğumuza iman eden ve size olacaktır” (Markos: 11,24).

“Ve duaya durduğunuz zaman kimseye karşı bir şeyiniz varsa ona bağlayın ki göklerde olan Babanız da size suçlarınızı bağışlasın.” (Markos: 11,25).

“Sakinin, uyanık durun, dua edin. Zira o vakit ne zamandır bilmezsiniz.” (Markos: 13,33).

¹⁵³ Osman Cilacı, *İlahi Dinlerde Dualar (Psiko-Sosyal Açıdan)*, Konya, 1982, s. 63-66.

“Ve İsa onlara dedi: “Dua ettiğiniz zaman deyin, ey, Baba, ismin mukaddes olsun, melekûtun gelsin” (Luka:11,2).

“Sabahleyin gün doğmadan çok evvel İsa kalktı, çıkıp ıssız yere gitti orada dua etti” (Markos: 1,35).

a. Katoliklere Göre Dua Çeşitleri

1) Sabah Duaları

Katoliklerin yaptıkları sabah dualarından bazıları şu şekildedir:¹⁵⁴ “Allah’ım, binlerce şükür sana, şu yeni doğan gün sevinç ve neşesiyle pırıl pırıl haliyle hediyeindir bize.” Başka bir sabah duasında şu ifadeleri, görmekteyiz: “Ey Allah’ım, sana tapınır, bütün yüreğimle seni severim. Beni yarattığın, Hristiyan yaptığın ve geceleyin koruduğun için sana teşekkür ederim”. Son olarak ise sabah duaları arasında şu duayı zikredeceğiz: “Pederin ve oğlunun ve aziz ruhun ismine âmin. Pedere, oğula ve aziz ruha şan ve şeref başlangıçta olduğu gibi şimdi ve sonuna kadar olsun.”

2) Akşam Duaları

Ey etleri haça çivilenip kanı üstünde donuncaya kadar kalan, ölümün için ölmeyi isteriz. Ey Tanrı senin çivilediğin çivilerle bizi kurtarmanı dileriz. Gün battı. Akşam olacak Rabbim bizimle birlikte ol. Bizim yanımızda kal.” “Sen ki mevcudiyetini özleyenlerin ve lütfunu alçak gönüllükle arayanların yüreklerinde kalmayı seçtin. Bize kurtuluşunun sevincini bahşet. Rabbimiz İsa Mesih’teki sevgin aşkına dua ederiz. Amin.” “Ey aziz Allah’ın annesi, Senin koruyuculuğuna sığınırız. İhtiyaçlarımızı, ricalarımızı reddetme ve her nevi tehlikelerden bizi kurtar. Ey şanlı, şerefli aziz bâkire Meryem¹⁵⁵

3) Gündüz İşe Başlamadan Önceki Dualar

“Ey Allah’ım, sana şan ve şeref için ismimi sunarım. Sen onu kutla.” “Bizi koruyup tutan, büyük Allah’ımız, bizi koru, gün boyunca günahattan, kötülükten.” “Bugün yardımınla, Allah’ım, ne yapmam gerekirse onu yapayım. Başkalarına yardıma çalışayım. Acele işlere koşsun ayaklarım.” “Allah’ım, bugün yaptığımız bütün işlerde yeni neşe ve zevk bulmamıza yardım et. Amin.”“Güzel Allah’ım bugün

¹⁵⁴ Cilacı, a.g.e., s. 66-67.

¹⁵⁵ Cilacı, a.g.e., s. 67.

yapılacak güç işlerim var, şevkim kırılmasın, yardımcım ol.” “Sen ey dünyanın nuru. Hayatımız boyunca rastladığımız güçlüklerde senin nurunun ışığı üzerimizden eksilmesin. İsmine yalvarız, Amin.” “Ey Babamız, İsa’nın çarmıha gerilmesi için bağışlamak ve onun muhalifi olmak istemiyoruz. Karşılaştığımız güçlükler onun öğrettiği hakikatlerle hallolsun. Onun ismiyle dileriz, Amin”¹⁵⁶.

Bunların dışındaki duaları şöylece sıralayabiliriz, mukaddes günlerdeki dualar, yemekle, uyku, evlenme, cenaze töreni, yağmurla, haç kurban, Tanrı yakınlığı, rızası, iyi kulluk, inanç ile ilgili dualar, takdis duaları, kiliseye kabul ediliş, vaftiz, günah itirafı, rızık, bereket isteği, hamd, şükür, af ve merhamet, yardım ve himaye, iyi ahlak, idrak ve zihin açıklığı, hastalık, sağlık, ölüm, kötülük, sıkıntı, korkulardan kurtulmak, sulh ile ilgili dualar ve Papa’yı koruma duasıdır¹⁵⁷.

4) Rabbin Duası

En yaygın dualardan biri de İsa’nın bizzat kendisinin öğrettiği duadır ki buna “Rabbin Duası” veya “Rabbani Dua” denilmektedir. Bu dua Missa Ayini sırasında mütemâdiylen okunmaktadır. Türkçesi şöyledir: “Göklerdeki Pederimiz, Adın yüceltilsin, Hükümrânlığın gelsin. Göklerde olduğu gibi, yeryüzünde de senin isteğin olsun, günlük ekmeğimizi bugün de bize ver. Bize kötülük edenleri bağışladığımız gibi sen de bağışla suçlarımızı. Bizi günah işlemekten korusun ve kötülükten kurtar”. (Çünkü hükümdarlık, kudret ve yücelik senindir.) (Matta 6, 9-13)¹⁵⁸.

5) Meleğin Duası

Melek Cebrail’in Meryem Ana’ya söylediği Selam Sana sözlerinde ve Meryem’in kuzeni Elizabeth’e söylediği sözlerden oluşan duadır. (Luka 1, 28 ve 1, 42).

6) Tespih Duası

Çok yaygın olan dualardan biri de “Tespih Duasıdır”. Bu dua şekli, Hristiyan dininin ilk asırlarına dayanmakta olup asırlar boyunca gelişmiştir. Bu duanın aslı yüz elli “Selam Sana” duasından ibarettir. Fakat bu yüz elli selam duası ard arda tekrarlanmaz. Üç ana kısma ayrılmaktadır. Bu üç kısmın her biri İsa’nın ve Meryem Ana’nın hayat olaylarından beşine bağlanmaktadır. Bu üç kısım şu sırayı takip eder: Beş

¹⁵⁶ Cilacı, a.g.e., s. 68-69.

¹⁵⁷ Cilacı, a.g.e., s. 69-94.

¹⁵⁸ Jacob, a.g.e., s. 15.

sevinçli olay, beş kederli olay ve beş görkemli olay. Yine her kısım onar “Selam Sana” duasından oluşan beş “onluk”tan ibarettir. Her onluğun başında ise bir defa Rabbin duası okunur. Sonra on “Selam sana” duası ile devam edilmekte ve bir “Tanrı’ya Şan ve Şeref olsun” haykırışı ile bitirilir. Her “onluk” bir olaya ithaf edilmiştir. Meselâ; sevinçli olayların birincisi Cebrail’in Meryem Ana’ya İsa’nın kendisinden doğacağını müjdelemesi; üçüncüsü İsa’nın doğuşu, v.s.; kederli olayların ilki, İsa’nın Getsemani bahçesinde can çekişmesi, beşincisi, İsa’nın Göklere yükselmesi, dördüncüsü Meryem Ana’nın Göklere yükselmesi v.s... Söylenen duaları kolayca sayabilmek için, bir ipe dizilmiş olan onar tanecik ihtiva eden ve beş onluktan ibaret olan küçük bir demir halka kullanılır ki, bu son şekil bugünlerde daha yaygın olmuştur. Bu dua şekli yalnız Katoliklere hastır¹⁵⁹.

7) Haç Yolu

Rahiplerin bir de özel duaları mevcuttur. Her gün kendilerine has olan birkaç dua söylemektedirler. Keşişler ve rahibeler için de onlara has dualar vardır. Bir çok mütedeyyin Hristiyanlar da bu özel duaları hergün söylemektedirler¹⁶⁰.

3. Genel Manada Diğer Katolik İbadetleri

a. Haç Çıkarma

En basit, en kolay ve en kısa, fakat aynı zamanda en yaygın ve en önemli ve en anlamlı duaların biri “Haç İşareti” veya “Haç Çıkarma” denilen duadır. Bu işaret daha ilk asırlarda çok yaygındır. Şu şekilde yapılmaktadır: Mümin sağ elini ilk önce alına, sonra göğsüne, sonra sol omuzuna ve nihayet sağ omuzuna götürmektedir. Bunu yaparken şu sözleri söylemektedir: “Peder, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla. Amin.” Bu dua kısa olmasına rağmen çok önemli ve anlamlıdır. Zira, işaret olarak Hristiyan dininin bir simgesi olan Haçı hatırlatmakta ve sözleriyle Hristiyan akaidinin temeli olan Kutsal Üçlü Birliği hatırlatmakta ve beyan etmektedir¹⁶¹.

b. Namaz

Lut Gölü’nde bulunan ve Esseniler’e ait olan bazı yazmalarda “Mescid” kelimesi kullanılmaktadır. Bu yazmalarda “Bizim ibâdet ettiğimiz yer, Tanrı için başımızı

¹⁵⁹ Jacob, a.g.e., s. 15-16.

¹⁶⁰ Jacob, a.g.e., s.17; Sarıkçioğlu, a.g.e., s. 310.

¹⁶¹ Jacob, a.g.e., s.14-15; Sarıkçioğlu, a.g.e., s. 307.

koyduğumuz yerdir” denilmektedir. Nebati ve Süryani dillerinde, tapınılan ve kutsal varlıklar önünde diz çökülen yer anlamında “Masgeda” kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca Doğu Hristiyanları, kendi ibadetlerine “Salat” adını vermekteydiler. Bu fikirden yola çıkarak bazı oryantalistler, İslâm’daki namazın Doğu Hristiyanları’ndan esinlenerek tanzim edildiğini ileri sürmüşlerdir¹⁶².

A. J. Wensinck ise, namazda Yahudi ve Hristiyanların dini ayinleri arasında benzerlik kurmaktan ve Aramice’de “Şelota” kelimesinin “katlamak, bükme” manasında olup, namaz gibi ayin şeklindeki dua anlamında kullanıldığını söylemektedir¹⁶³. Süryanilerin ise kibleyi doğu edinerek kıldıkları rükulu ve sücudlu namazları vardır¹⁶⁴. Kehf sûresinin sonunda Ashab-ı Kehf’le ilgili olarak Kur’an’da geçen “Mescid” kelimesi de ilk Hristiyanların namaz kıldıklarını açıkça göstermektedir¹⁶⁵.

c. Zekât

Kur’an-ı Kerim’de, zekat ibadetinin Hristiyanlara da emredildiği belirtilmektedir. Allahü Teala, beşikteki Hz. İsa’nın dilinden şöyle buyurmaktadır: “Beni bulduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekat vermeyi emretti. (Meryem, 19/31).

Aynı şekilde Kur’an-ı Kerim’de bütün Ehl-i Kitap için şöyle buyurulmaktadır: “Oysa kendilerine, dini yalnız Allah’a halis kılarak, Allah’ı birleyenler olarak O’na kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekat vermeleri emredilmişti. İşte doğru din budur.” (Beyyine, 98/5).

İncil’de ise, fakir ve miskinlere acımayı, dul, yetim ve zayıflara iyilik etmeyi telkin eden birçok delil bulunmaktadır. Örneğin, Luka İncili’nde şöyle denilmektedir: “Fakat siz içindekilerden sadaka verin; ve işte, her şey size temiz olur. (Luka, 11/41).

İncillerde bu konuda mevcut olan bilgiler de şöyledir: “Ve İsa kendisini çağırana da dedi: Sen bir öğle yahut bir akşam yemeği yaptığın zaman, ne dostlarını, ne zengin komşularını çağır; ta ki, onlar da seni çağırarak sana bir karşılık olmasın. Fakat ziyafet verdiğin vakit, fakirleri, sakatları, topalları, körleri çağır; ve mutlu olursun; çünkü

¹⁶² H. Mehmet Soysaldı, *İbadet Tarihi (Kur’an ve Sünnet Işığında)*, Ankara, 1997, s. 36.

¹⁶³ A. J. Wensinck, “*Salat*” *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B., İstanbul 1993, C. X, s. 112.

¹⁶⁴ Tümer-Küçük, a.g.e., s. 305.

¹⁶⁵ Kehf, 18/21.

onların sana karşılık yapacak bir şeyleri yoktur; fakat sana salihlerin kıyametinde karşılık verilir.” (Luka, 14/12-14).

“İsa gözünü kaldırıp baktı, ve hazineye hediyelerini atan zengin adamlar gördü. Oraya iki pul atan fakir bir dul kadın da gördü. Ve İsa dedi: Gerçek size söylüyorum: Bu fakir dul kadın onların hepsinden ziyade attı; çünkü bunların hepsi hediyelere kendi fazlalarından attılar; fakat kadın, yoksulluğundan bütün nafakasını attı.” (Luka, 21/1-4).

Matta İncilinde de aynı konu şu şekilde işlenmektedir: “Kim seni bir mil gitmeye zorlarsa, onunla iki mil git. Senden dileyene ver, senden ödünç isteyenenden yüz çevirme.” (Matta, 5/41-42).

“Sakının, insanlara salahınızı onların önünde gösteriş için yapmayın; yoksa göklerde olan Babanızın önünde karşılığınız olmaz. Şimdi, sen sadaka verdiğin zaman, iki yüzlü adamların insanlardan hürmet görmek için, havralarda ve sokaklarda yaptıkları gibi, önünde boru öttürme. Doğrusu size derim: Onlar karşılıklarını aldılar. Fakat sadaka verdiğin zaman, sol elin sağ elinin ne yaptığını bilmesin de, sadaka gizlide olsun; gizlide gören Baban da sana ödeyecektir.” (Matta, 6/1-4)

d. Hac

Ortodokslar tarafından, Kudüs’e yapılan ziyaret için kullanılan “Hagia-Hadg” kelimesi, Hristiyanların hac ibadetiyle olan ilgilerini göstermektedir. Hristiyanlık’ta hac, Hz. İsa’nın hayatına ait hatıraların bulunduğu mukaddes yerlere veya Roma’daki dini liderlerin bulunduğu mukaddes merkezlere ya da bazı din büyüklerine nispet edilen kutsal yerlere yapılan yolculuklara denilmektedir. Ortaçağ’da Hristiyanlar günahlarını affettirebilmek için hac yapmaktaydılar. Haccın gayesi bu idi. Hristiyan aleminde XI. asırdan itibaren gelişen inanca göre, bir Hristiyan, haccının kabul olabilmesi için, günahlarını itiraf etmek ve tevbe etmek zorundadır¹⁶⁶. Hristiyanlıkta, İsa ve Meryem’in yanısıra bazı Havariler ve bazı azizlerin hatırasını taşıyan mekanlar önem taşımaktadır. Hristiyanlar, kutsallık atfettikleri kişilerin anısına bu mekanları sık sık ziyaret ederler. Bu mekanlardan bazıları hakkında aşağıda bilgi vereceğiz.

¹⁶⁶ Soysaldı, a.g.e., s. 261-262.

1) Kudüs

Hristiyanlıkta hac, mukaddes sayılan yerlere gitmek şeklinde ifade edilirse de, ziyaret yerlerini sınırlamak mümkün değildir. Bununla birlikte genel anlamda düşünülecek olursa, Hristiyanlık'ta hac görevini yerine getirebilmek için Kudüs'e gidilmekteydi. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, II. yüzyıldan itibaren Beytül-Lahim (Beytelehem) ve Zeytindağı, esas hac yerleri olarak kabul edilmiş ve ziyaret mahalli haline getirilmiştir. Hz. İsa'ya ait mukaddes yerleri ziyaret geleneği, ilk Hristiyanlara nispetle, sonraki Hristiyanlar arasında daha yaygın bir hal almıştır. Hristiyanlık'ta, Hz. İsa'nın çarmihini taşıyarak Golgota'ya kadar yürüdüğünde inanılan yola da "Hac Yolu" denilmektedir. İlk Hristiyan nesil, sonrakiler gibi Hz. İsa'ya ait kutsal yerleri ziyarete fazla önem vermemişlerdir. Fakat bu ziyaret işi, miladi III. yüzyıldan itibaren yayılmıştır. Birçok Hristiyan, Hz. İsa'nın vasiyet ve emirlerine gösterdikleri özeni, O'na ait kutsal yerleri araştırmaya karşı göstermemişlerdir. Hristiyanlıkta haccın, Hz. İsa'ya bağlılıktan doğduğu söylenebilir. Bir Hristiyan, Hz. İsa'nın dünya hayatını kapsayan hatıralarının bulunduğu yerleri ziyaret ederek, ibadet görevini yerine getirmiş olmaktadır. Kudüs, Yahudi ve Hristiyanlarca hac için mühim bir ziyaret yeridir. Hz. İsa'nın çarmihine gerildiği Golgota tepesi, Hz. İsa'nın mezarı, Kamame Kilisesi vs. yerler önemli mekanlardır. Konstantin'den önce Kudüs'teki ziyaret yerlerinden birisi de, son zamanlarda Coenaculum adlı bir ziyaretgah idi. İmparator Konstantin zamanında burada inşa edilen mabetlerden sonra, hac önemli bir yer almıştır. Kudüs, IV. yüzyıldan beri aralıksız olarak hac merkezliği yapmaya devam etmiştir. Markos lakabı ile anılan Yuhanna'nın annesi Meryem'in yaşadığı ev ile, Hz. İsa'nın on iki havarisi ile birlikte son akşam yemeğini yediği ev, hac ziyaretinde önemli bir yer tutmaktadır. Hz. İsa'nın haça gerildiği ve ızdırap çektiğine inanılan yerleri ziyaret etmek, her Hristiyan için bir ibadettir. Ancak buna gerçek manada hac demek mümkün değildir. Konstantin zamanında, Hz. İsa'nın gömüldüğü tahmin edilen Joseph of Arimathea denilen yerde keşfedilen bir mağara ile, Çarmih Tepesi'nde inşa edilen kiliseler, hac için önemli merkezler haline getirilmiştir. Zaman geçtikçe bu şehir, Hz. İsa'ya ait mukaddes eşyalar, üzerinde can verdiği sanılan çarmih, çarmih çivileri vb. eşyalarla kudsi bir merkez halini almıştır¹⁶⁷.

¹⁶⁷ Soysaldı, a.g.e., 262-264.

2) Roma

Genellikle kabul edildiğine göre, Hristiyan dünyasında hac için ziyaret yerleri, şehitlerin (martyr) kabirleri olmuştur. XIII. yüzyılda Beytü'l-Makdis'in aleyhine olarak, Roma'daki kutsal yerlerin ziyareti gelişmiştir. Beytü'l-Makdis'in ziyareti tamamen ortadan kalkmıştır, fakat Roma birçok Hristiyanın ziyaret ettiği ikinci merkez durumuna gelmiştir. Petrus'la Pavlus'un mezarlarının orada olması, Roma'ya ayrı bir büyüklük vermiş, onu Katoliklerin merkezi haline getirmiştir. Katolikler Roma'ya büyük bir aşkla akın etmektedirler. Bilhassa Cata Combs denilen yeraltı mezarlarına büyük rağbet göstermekte ve büyük şehitler için dua etmektedirler. Hristiyan dünyasında, Roma haricinde de ziyaret yerleri mevcuttur. Bir Hristiyan için, Roma'yı ziyaret etmek nasıl hacı olmaya vesile ise, aynı şekilde Fransa'daki Lourdes, Almanya'daki Aachen gibi şehirleri ziyaret de hacı olmak için bir vesile teşkil etmektedir. Ayrıca mukaddes sayılan yerler arasında, Tours (Aziz Mortin), Kartaca (Aziz Cyprianus), bazen de Nola yer almaktadır. Ortaçağ'da, Santiago de Compostela da önem kazanmıştır¹⁶⁸.

3) Efes

Efes'te bulunan Meryem Ana evi, özellikle katolik dünyası tarafından büyük saygı görmektedir. Katolik Hristiyanlara göre Efes, Kuddüsten sonra ikinci derecede hac maksadıyla ziyaret edilen bir mekan konumundadır. Hatta Katolıklere göre Meryem Ana'nın mezarı da buradadır.

e. Kurban

Hristiyanlıkta, Yahudilik ve İslamiyette olduğu şekliyle kanlı kurban yoktur. Çünkü İsa bu dinde ilk ve son kurbandır. Katolik mezhebinde kurban, Hz. İsa'ya verilen isimdir. Katolikler, kurban ayini olarak Haç'ta öldürülen Hz. İsa'nın kurban edilmesini, kansız kurban edilmesini, kansız kurban olayının yenilenmesi anlamında değerlendirmektedir. A. J. Wensinck'e göre Hristiyan Araplar'ın dilinde bu kelime "kuddâs" yani Hristiyanların ayin esnasında yedikleri şaraba batırılmış ekmeğe anlamına gelmektedir¹⁶⁹.

Matta İncili'nde nakledildiğine göre Hz. İsa, ölümünden bir gün önce şakirtleriyle veda ziyafeti yapmış, bu ziyafette bir gün sonra meydana gelecek ölümünü, ekmeği

¹⁶⁸ Soysaldı, a.g.e., s. 264-265.

¹⁶⁹ A. J. Wensinck, "Kurban" İslam Ansiklopedisi, M.E.B., İstanbul, 1993, C. VI, s. 1014.

kırıp üzerine şarap dökerek “bu ekmeğim benim vücudum, bu şarap benim kanım” diye sembolleştirmişti. Diğer yönden Hristiyanlığa göre Hz. İsa, Hz. Adem’in cennetten çıkarılması sonucu yüklenmiş olduğu ve bütün insanlığa intikal eden günaha karşılık babası tarafından Haç üzerinde feda edilmiştir. Böylece onun ruhunu temsil edişii, bütün insanlığın geçmiş büyük günahına karşı kefarete sayılmış ve bütün insanları günahattan kurtarmıştı. Kurban edilme olayı İncillerde Hz. İsa’nın ağzından şu şekilde anlatılmıştır: “Şimdi ey kardeşler, bedenlerinizi diri olan mukaddes Allah’a makbul kurban olarak takdim etmeniz (için), Allah’ın rahmetleri için size yalvarırım, ruhani ibadetiniz budur” (Romalılar, 12/1).

B. KATOLİK HRİSTİYAN BAYRAMLARI

Hristiyanlar sene boyunca birçok bayram kutlamaktadırlar. Bu bayramların hepsi aynı seviyede değildir ve aynı önemi taşımamaktadır. Hristiyan bayram günleri iki çeşittir. Bazıları sene boyunca İsa’nın hayat hikâyesini, meselâ Doğuşu, Dirilişii vs. olayları hatırlamaktadırlar. Bu olaylar bir seneye yayılmıştır ki, bu seneye Dini Sene denilmektedir. Diğer bayram günleri ise Meryem Ana, Yahya vs. büyük azizlerin bayram günleridir. Bu son bayram günleri genellikle her sene aynı tarihte kutlanmakta, diğerlerinin tarini ise seneden seneye değişebilmektedir.

Dini Sene, Noel devresi, Paskalya devresi ve yılın olağan günleri olmak üzere üç devreye ayrılmaktadır. Noel ve Paskalya bayram günlerinden önce birer hazırlık devresi bulunmaktadır. Aynı bayram günlerinden sonra ise birer bayram devresi gelmektedir. Noel devresi Noel’e hazırlanma devresinin ilk Pazar gününde başlamakta ve İsa’nın vaftizi ile bitmektedir. Paskalya devresi Kül Çarşambası gününde başlamakta ve Pentekost bayramında bitmektedir. Yılın olağan Pazar günleri ise aslında ayrı bir devre olmayıp, bu iki devrenin dışında kalan diğer Pazar günlerini kapsamaktadır¹⁷⁰.

1. Noel Devresi

Dini Sene medeni seneye tıpatıp uymamaktadır; birbirini tutmazlar. Bugünkü medeni veya resmi sene 1 Ocak’ta başlamaktadır. Dini Sene’nin başlangıcı ise Noel bayram gününe göre tespit edilmektedir. Yani seneden seneye değişebilmektedir.

¹⁷⁰ Jacob, a.g.e., s. 20.

a. Noel Perhizi

Dini Sene Noel bayramından önceki dörtnüncü Pazar gününde, Noel bayramına bir hazırlanma devresi olan Küçük Perhiz veya Noel Perhizi ya da Bekleyiş devresi başlamaktadır (Almanca Advent, Fransızca AVENT). Demek ki bu hazırlanma devresi üç ile dört hafta arasında sürmektedir; fakat daima dört Pazar gününü içine almaktadır.

Bu devrede Hristiyanlar kendilerini İsa'nın doğum günü olan Noel bayramına hazırlamaktadırlar; perhiz yapmaya, oruç tutmaya, kendilerini biraz daha çok duaya ve ibadete vermeye davet etmektedirler. Katolik olsun veya olmasın, birçok kiliselerde, özellikle kuzey ülkelerinde, dört mumla süslenmiş olan bir "Noel Çelengi" bulunmaktadır. Bu çelenk ana sunağa yakın bir yere ya asılmakta ya da orada bir masa üzerine konmaktadır. Devrenin ilk Pazar gününde bu dört mumun biri yakılmakta, ikinci Pazar gününde ise iki mum yakılmaktadır. Bu devredeki ayın giysilerinin rengi ise mordur. Noel bayramı ile bu devre bitmektedir¹⁷¹.

b. Noel Bayramı

Noel bayramında İsa'nın doğumu kutlanmaktadır. İsa'nın gerçek doğum günü kesin olarak bilinmese de, batıda dördüncü asrın ilk senelerinden beri 25 Aralık'ta kutlanmaktadır. Doğuda ise ilk önce 6 Ocak'ta kutlanmaktaydı. Fakat dördüncü asrın son yıllarından itibaren yerlere göre, ya 6 Ocak'ta veya 25 Aralık'ta kutlanmaktadır. Bu bayram çok yaygındır. Asırlardan beri Noel bayramı kutlaması bayram arifesinde Missa Ayini ile başlamaktadır. Bu ayin genellikle gece yarısında veya biraz önce başlamaktadır¹⁷².

Noel bayramı bazı gelenek ve özelliklere sahiptir. Batıdaki kiliselerde bugünlerde birçok yerlerde. İsa'nın doğumunu temsil eden bir sahne kurulmaktadır. İncil'de de aktarıldığı gibi (Luka 2, 1-20), İsa bir mağarada yer alan bir ağılda doğmuş ve Meryem küçük İsa'yı orada bulunan bir yemliğe yatırmıştır. Bu nedenle bu betimlemelere "Yemlik" denmektedir. Hristiyanlığın ilk asırlarında bu sahne resimler veya mozaiklerde tasvir edilmiştir. (Meselâ; Kapadokya kiliseleri, Kariye camii). Daha sonra bazı yerlerde onu kabartmalar ve heykellerle tasvir etmişler ve 16. asırdan itibaren onu

¹⁷¹ Jacob, a.g.e., s. 20-21; Komisyon, **Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar (Günlük Okuma Kitabı)**, İstanbul, 1997, s. 843-844.

¹⁷² Komisyon, a.g.e., s. 844; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 308.

küçük heykellerle canlandırmaktadırlar. Kiliselere ve yörelere göre bu temsiller daha büyük veya küçük olabilmektedirler. Heykelciklerin sayısı ve çeşitleri değişmektedir. Fakat tasvirlerde bazı simalar eksik olamaz. Bunlar ise şunlardır: Yemlikte yatan küçük İsa, onun etrafında duran Meryem ve Yusuf, sonra genellikle bir öküz ve bir merkep, birkaç koyun ve kuzu, bir iki çoban ve nihayet diğer simalar; 6 Ocak'ta, doğudan gelen müneccimlerin heykelleri ilave edilebilmektedir. Bu "Yemliği" süslemek için, Kuzey ve Orta Avrupa'da o mevsimde yeşil kalmış tek bitki olan çam ağacı ve onun dalları ile çoban püskülü dallarını kullanmışlardır. Sonra, yani 16. ve 17. asırlarda, bu çam ağacına süsler konmuştur ve ağaç özel evlerde de yer almıştır. Bu gelenek 19. yüzyılın son yıllarında Almanya'dan Fransa'ya ve 20. yüzyılda diğer ülkelere de yayılmıştır. Fakat bu gibi süsler, çok yaygın olmalarına rağmen, Noel bayramının esaslı bir unsuru değildir. Zaten birçok bölgelerde bilinmez. Bu bayram günü, her doğum günü gibi bir neşe ve sevinç günüdür. O günde büyükler küçükleri hediyelerle sevindirmektedirler. Bazı ülkelerde bu hediyeler "Noel Baba" denilen, fakat kimliği belli olmayan biri tarafından getirilip dağıtılmaktadır. Bu çeşit gelenekler her ülkede, hatta her bölgede farklılıklar göstermektedirler¹⁷³.

2. Kutsal Aile Bayramı

Noel bayramından sonraki ilk Pazar günü Kutsal Aileye İthaf edilmiştir. Meryem, Yusuf ve küçük İsa bir aile olarak Hristiyan ailelerine örnek olarak göz önüne getirilmektedir.

3. Epifanya Bayramı

6 Ocak'ta veya 2-8 Ocak arasındaki Pazar gününde, doğudan gelen müneccimlerin gelişleri anılmaktadır. Doğu Kiliselerinde çeşitli gelenekler ve kutlamalar bu bayrama bağlı olmaktadır. Çünkü aslında bu bayram günü sadece bir tek olay değil, üç olay hatırlanmaktadır. Bu olaylar, İsa'nın doğumu, müneccimlerin gelişi ve İsa'nın vaftiz edilmesidir. Batı Kiliselerinde ise bu üç olay birbirinden ayrılmıştır ve ayrı günlerde kutlanır: Noel'de İsa'nın doğumu; Epifanya'da müneccimlerin gelişi ve bu bayramdan sonraki ilk Pazar günü İsa'nın vaftiz edilmesi anılmakta ve kutlanmaktadır. Epifanya bayramında müneccimlerin gelişi hatırlanmaktadır. (Matta 2, 1-12). Bu "Müneccimlerin" şahsiyeti ve sayısı hakkında kesin bilgilerimiz mevcut değildir.

¹⁷³ Jacob, a.g.e., s. 21-22.

Bunlar aslında müneccim değil, İncil'in sözüne dikkatle bakılırsa, daha geniş bir şekilde "bilim adamları" idiler. Sayıları ise İncil'de belli edilmemiştir. Fakat genellikle üç olarak kabul edilmektedir. Çünkü İncil'e göre üç çeşit hediye getirip sunmuşlardır. Asırlardan beri bu "müneccimlerin" biri bir zencidir. Bu özellik sadece bir folklor unsuru değildir. Bilakis bu husus İsa'nın her ırk ve her kıtanın insanları için geldiğini ifade etmektedir¹⁷⁴. Birçok ülkelerde bazı gelenekler bu bayrama bağlıdır. Güney Avrupa'daki ülkelerde bu bayramda çocuklara ve dostlara hediyeler dağıtılmaktadır. (Noel'de yapılmaz). Bazı kuzey ülkelerinde ise üç genç şarkı söyleyerek şehirlerin sokaklarından geçmektedirler. Fakat bu ananeler gitgide kaybolmaktadır.

4. İsa'nın Vaftiz Edilmesi

İsa otuz yaşlarında iken Yahya tarafından Şeria Nehrinde vaftiz edilmiştir. (Matta 3, 13-17). Bu olay Epifanya bayramından sonraki Pazar gününde kutlanmaktadır. Missa Ayınındeki özel dualardan başka özellikleri, merasim veya gelenekleri mevcut değildir. İsa'nın vaftiz bayramı ile Noel devresi bitmekte ve yılın Pazarları devresine girilmektedir. Bu devirde ikiye ayrılmaktadır. Birinci kısım Noel devresi ile Paskalya devresinin arasında yer almaktadır. Bu kısım, Paskalya bayramının tarihine göre daha uzun veya daha kısa olabilmektedir. İkinci kısım ise Paskalya devresinin sonunda başlamakta ve Dini Senenin sonuna kadar, yani Kasım ayının sonuna kadar sürmektedir¹⁷⁵.

5. Paskalya Devresi

Paskalya Devresi Kül Çarşambası ile başlamakta ve Pentekost bayramı ile bitmektedir. Bu günlerin belli bir tarihi yoktur. Çünkü Paskalya gününün tarihine bağlıdır. Paskalya bayramı ise seneden seneye ayrı bir tarihte kutlanmaktadır. Paskalya bayramı Katolik Kilisesinde İlkbaharın ilk dolunayından sonraki ilk Pazar gününde kutlanmaktadır. Demek ki, 22 Mart ile 25 Nisan arasına düşebilir¹⁷⁶.

a. Kül Çarşambası

Bugün aslında bir bayram günü değildir. Paskalya bayramına bir hazırlanma devresi olan Büyük Oruç devresinin başlangıcıdır. Kül Çarşambası, Paskalya'dan

¹⁷⁴ Jacob, a.g.e., s. 22-23; Komisyon, *Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar*, s. 844.

¹⁷⁵ Jacob, a.g.e., s. 23; Komisyon, a.g.e., s. 844.

¹⁷⁶ Jacob, a.g.e., s. 23; Komisyon, a.g.e., s. 846-848.

önceki yedinci haftanın Çarşamba gününe rastlamaktadır. İncil'e göre İsa, aleni hayatına başlamadan önce çöle çekilip kırk gün boyunca oruç tutmuştur. İlk Hristiyanlar, Paskalya bayramına hazırlanmak ve İsa'nın o günlerde çektiği acıları paylaşmak amacıyla bir kaç gün oruç tutmuştur. Daha sonraki yüzyıllarda İsa'nın kırk günlük orucuna uyarak Pazar günleri dışında bu oruç süresini kırk güne uzatmışlardır. Bu oruç devresinin ilk gününde, Missa Ayini sırasında küller takdis edilmekte ve müminlerin alınına ya da kafasına serpilmiştir. Bu gelenek çok eski zamanlara uzanmaktadır. Hem Tevrat'ta hem de bazı eski medeniyetlerde külleri başına serpmek bir pişmanlık, acı çekme ve üzüntü simgesi idi. Hristiyanlar da bu simgeye uyarak, bir pişmanlık ve kefarete devresi olan bu oruç devresine girerken, aynı geleneği benimsemişlerdir¹⁷⁷.

Hristiyanlığın ilk asırlarında ve Ortaçağ'da, çok sıkı oruç kuralları uygulanmıştır. (Doğu Kiliselerinde hala vardır). Katolik Kilisesi ise bu gelenekleri daha ziyade manevi bir tarzda yorumlamıştır. Bu yorum şöyle özetlenebilir: Önemli olan yemeklerden değil, gınahtan vazgeçmektir. Bedeni temizlik değil, ruhun ve kalbin temizliğidir. Günümüzde bir çok yerde, özellikle büyük şehirlerde Kül Çarşambası'ndan önceki günlerde her çeşit eğlence ve çılgınlık tertiplenmektedir. Ortaçağ'da, büyük oruca girmeden önceki gün son olarak güzel bir yemek yenilirdi. Genellikle Paskalya bayramına kadar etli yemek yenilmezdi. Bu yemek son etli yemek olurdu ve ona "Etlere Veda" anlamına gelen "Carne Vale" denilmekteydi. XIX. Yüzyılda ve bilhassa şu son yıllarda bu gelenek dinin kontrolünden çıkmıştır. Bugün her çeşit eğlence ve çılgınlık yapılmaktadır. Bu gibi adetlerin dinle hiçbir alakası kalmamıştır. Zaten genellikle bunu yapanlar sonraki günlerde oruç tutmamaktadırlar¹⁷⁸.

b. Kutsal Hafta

Paskalya bayramından önceki haftaya Kutsal hafta veya Büyük Hafta denilmektedir. Bu haftada bilhassa dört güne özel bir önem verilmektedir. Bu günler ise şunlardır. Pazar günü, Kutsal Perşembe, Kutsal Cuma ve Kutsal Cumartesi günleri. Bu günlerde ayrı törenler yapılmaktadır¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Jacob, a.g.e., s. 23-24; Komisyon, a.g.e., s. 844.

¹⁷⁸ Jacob, a.g.e., s. 24; Mehmet Katar, "Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", Dini Araştırmalar, C. III, S. 9, s. 17-18.

¹⁷⁹ Komisyon, a.g.e., s. 846.

1) Pazar Günü

Oruç mevsiminin son Pazar gününde İsa'nın ızdıraplı ölümünden önce, onun Kudüs'e girişi hatırlanıp kutlanmaktadır. İncil'de anlatıldığı gibi, İsa, Zeytinlik dağında bir merkebe binmiş ve oradan Kudüs'e girmiştir. Şakirtleri ve halk onu alkışlayarak ona eşlik etmiş, ağaçlardan dallar kopararak onları onun önünde yola serpmişlerdir. Bugün de Missa Ayininden önce ve kilesinin dışında zeytin, şimşir veya diğer ağaçların dalları takdis edilmekte ve halka dağıtılmaktadır. Daha sonra İsa'nın Kudüs'e girişini anlatan İncil parçası okunmakta ve bütün cemaat tören alayı şeklinde ilerleyerek ve bir ilahi söyleyerek kiliseye girmektedir. Herkes kilisedeki yerine vardıktan sonra her Pazar günü olduğu gibi Missa Ayini icra edilmektedir. Ancak bu Ayin esnasında okunmakta olan İncil parçası İsa'nın ızdıraplarını ve haç üzerindeki acı ölümünü anlatan uzunca bir İncil parçasıdır. Bir çok yerlerde bu İncil parçası sadece rahip tarafından okunmamaktadır. Üç dört okuyucu birlikte onu diyalog şeklinde okumaktadırlar¹⁸⁰.

Bu Pazar gününün özellikleri Kudüs'ten gelmektedir. Dördüncü yüzyıldan beri bu şehirdeki Hristiyanlar bu Pazar günü İsa'nın şehirlerine girişini hatırlamak ve kutlamak amacıyla onu canlandırmaya gayret etmişlerdir. Zeytinlik dağında toplanarak, ellerinde zeytin dalları tutarak ve sallayarak tören alayı halinde Kudüs'teki Diriliş kilisesine doğru ilerlemişlerdir. Bir müddet sonra bu gelenek diğer şehirler tarafından da benimsenmiş ve sonra Avrupa'ya da geçmiştir¹⁸¹.

2) Kutsal Perşembe Günü

Paskalya bayramından önceki Perşembe gününe Kutsal veya Büyük Perşembe denilmektedir. Bugün İsa'nın oniki havarisiyle yediği son akşam yemeğini ve özellikle bu yemek esnasında tesis ettiği Efkaristiya ve Ruhbanlık gizemlerini anma töreni yapıp kutlanmaktadır. Bu törenin bazı özellikleri şunlardır: Ayin sabahleyin değil, akşam saatlerinde, günbatısında yapılmaktadır. Sebebi, İsa'nın akşam yemeğini bu saatlerde yemiş olmasıdır. İkinci özelliği de org veya diğer çalgıların susmasıdır. "Allah'a övgü" denilen ve "Göklerdeki Allah'a övgüler olsun" sözleriyle başlayan ilahi okunmakta, müzik aletleri susmakta ve Paskalya arifesindeki Ayine kadar sessiz kalınmaktadır. Bu sessizlik bir matem ve kederi simgelemektedir. Zira İsa'nın

¹⁸⁰ Jacob, a.g.e., s. 24-25.

¹⁸¹ Komisyon, a.g.e., s. 323, 846.

ızdırapları zamanıdır. Üçüncü özelliği ise İncil'in okunmasından sonraki merasimlerdir¹⁸².

Bu Ayinde okunan İncil parçası, daima İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkamasını anlatan parçadır. (Yuh. 13, 1-5). Yemeğin sonuna doğru İsa sofradan kalkıp, bir tevazu simgesi ve ifadesi olarak havarilerin ayaklarını yıkamıştır. Bu parçanın okunmasından sonra, Ayini yöneten rahip de vaazdan sonra, ayin giysilerini çıkarmakta ve bir leğen alıp birkaç kişinin ayaklarını yıkamaktadır. Bu kişilerin sayısı genellikle oniki olmaktadır. Çünkü İsa'nın oniki havarisi vardı. Fakat daha az veya daha çok kişinin ayakları yıkanabilmektedir. Bu sırada cemaat veya koro bir ilahi söylemektedir. Ayakların yıkanmasından sonra Missa Ayini her zaman olduğu gibi devam etmektedir. En son özellik ise Ayinin sonunda yer almaktadır. Kutsal ekmek kabı kudas mahfazasına konulmamaktadır. Fakat ayin alayı halinde ve merasimle kilisenin başka bir yerinde daha önce hazırlanmış olan süslü bir sunağa taşınmakta ve oradaki kudas mahfazasına konulmaktadır. Ondan sonra rahip ve yardımcıları ana sunağın mumları ve örtülerini kaldırır ki, bu da bir matem simgesi olmaktadır. Ve artık İsa'nın ızdıraplarını anma zamanı başlamıştır¹⁸³.

3) Kutsal Cuma Günü

Paskalya'dan evvelki Cuma gününe Kutsal veya Büyük Cuma Günü denilmektedir. Bugün İsa'nın çektiği ızdırapları ve acı ölümünü anma günüdür. Ayinler yine akşama doğru yapılmaktadır. Esasında Missa Ayini yapılmamaktadır, onun yerine tamamen o güne has bir tören yapılmaktadır. Bu ayin, okuma parçaları, genel dualar ve komünyonun ibarettir. Rahip ve yardımcıları, kırmızı ayin giysileri giyinmiş olarak ana sunağın önünde diz çöküp birkaç dakika sessizce dua etmektedirler. Sonra herkes oturmakta ve okuyucu da kürsüye gelip İşaya peygamber kitabından alınan bir parça okumaktadır. Bu okumadan sonra İsa'nın haça gerilerek idama mahkum edilmesi, ızdırapları ve ölümünü anlatan İncil parçası okunmakta ve kısa bir vaazla okuma bölümü son bulmaktadır. Sonra rahip sunağa gitmekte ve genel dualar okunmaktadır. Bunlar; Kilise için, Devlet ve Devlet adamları için, dünyanın bütün milletleri için okunan dualardır. Bu esnada herkes ayakta durmaktadır. Dualardan sonra mor bir kumaşla örtülü bir haç getirilmektedir. Rahip haçın örtüsünü kaldırmakta ve onu ayakta

¹⁸² Jacob, a.g.e., s. 25; Komisyon, a.g.e., s. 65-67, 69, 846; Katar, a.g.m., s. 19-20

¹⁸³ Jacob, a.g.e., s. 26.

duran cemaate göstermekte, cemaat de ona hürmet etmektedir. Daha sonra haç sunağın önüne konulmakta ve cemaatin üyeleri birer birer gelerek haça saygı göstermektedir. Bu sırada cemaat bir ilahi söyleyebilir. Ardından kutsal ekmek kabı sunağa getirilmektedir. Göklerdeki Pederimiz” duası ve diğer dualardan sonra komünyon dağıtılmaktadır. Sessizce yapılan dualardan sonra rahip yüksek sesle bir dua daha okumakta, cemaati selamlamakta ve sunağın mumlarını ve örtülerini kaldırmaktadır. Ayin böylece bitmektedir¹⁸⁴.

4) Kutsal Cumartesi

Paskalya’dan önceki Cumartesi gününe Kutsal veya Büyük Cumartesi günü denilmektedir. Bu günün ayinleri yine akşamları yapılmaktadır. Zira bu Ayinler esasında Paskalya bayramının başlangıcı veya ona girişi mahiyetindedir. Bu Ayinlerin de bazı hususiyetleri vardır. Bunlar dörde ayrılmaktadır. Yeni ateşin ve Paskalya mumunun takdis edilmesi; okumalar; vaftiz ya da vaftiz vaatlerinin yenilenmesi ve son olarak ise Missa Ayinidir.

Günbatısında cemaat kilisenin önünde toplanmakta ve rahip ve yardımcıları öncelikle yeni ateşi takdis etmektedirler. Paskalya mumu da takdis edilip, yakılmaktadır. Yeni ateş, yeni hayatın simgesi, süslenmiş Paskalya mumu ise ölümler arasından dirilmiş olan İsa’nın simgesi mahiyetindedir. Bu takdislerden sonra rahip, yardımcıları ve bütün cemaat, ellerinde birer yanar mum tutarak kiliseye girmektedirler. Paskalya mumu ana sunağın yanında duran özel bir şamdana konulmakta ve herkes kendi yerinde ayakta dururken Paskalya sevincini ilan eden Paskalya Övgüsü okunmaktadır. Sonra herkes oturmakta ve Eski Ahid’in çeşitli kitaplarından alınan Paskalya ile ilgili birkaç parça okunmaktadır. Bu okuma parçalarında; dünyanın yaratılışı, İbrahim’in oğlunu kurban etmeye hazır olması, İsrail halkının Kızıldeniz’i geçmesi, Allah’ın Ruh’unun insanlara dağıtılması gibi olaylar anlatılmaktadır. Her okumadan sonra ise bir ilahi veya bir mezmur okunmakta ve bir dua söylenmektedir. Okumalardan sonra “Göklerdeki Allah’a Övgüler olsun” ilahisi terennüm edilmektedir. Bu ilahi ile org ya da diğer müzik aletleri çalınabilmektedir. İncil’in okunmasından sonra Vaftiz töreni yapılmakta ve vaftiz suyu takdis edilmektedir. Vaftiz edilecek kimse yoksa, bütün cemaat vaftiz vaatlerini yenilemekte ve rahip biraz önce takdis edilmiş

¹⁸⁴ Jacob, a.g.e., s. 26; Komisyon, a.g.e., s. 3, 13-19, 249, 846.

sudan alıp onu cemaat üzerine serpmektedir. Bunun ardından Missa Ayini her zaman olduğu gibi devam etmektedir¹⁸⁵.

6. Paskalya Bayramı

Bu bayram gününde İsa'nın ölümler arasından dirilişi hatırlanıp kutlanmaktadır. Missa Ayini her zaman olduğu gibi yapılmaktadır. Tek özelliği ise bu Missa Ayini sırasında ana sunağın yanında duran Paskalya mumunun yanmasıdır. Paskalya devresinin her Pazar gününde yani Pentekost bayramına kadar bu Paskalya mumu Missa Ayini esnasında yanmaktadır. Paskalya bayramı kutlanırken bir çok yerlerde, çocuklara, boyanmış yumurtalar verilmektedir. Bu gelenek bir çok yerlerde hatta Hristiyan olmayan ülkelerde bile eskiden beri yaygındır. Bu yumurtalar ilkbaharda başlayan yeni hayatın, tabiatın uyanmasının bir simgesidir. Yumurtalar dış görünüşte ölü bir şeydir, fakat içinde hayat vardır. Bu simgesel mana bugün unutulmuştur. Bundan dolayı şeker veya çikolatadan imal edilmiş yumurtalar yapılmaktadır. Bu gelenek daha ziyade folklorun ilgi alanına girmektedir¹⁸⁶.

7. İsa'nın Göklere Yükselmesi

Paskalya bayramından kırk gün sonra İsa Göklere yükselmiştir. Bu olay bu bayram gününde hatırlanıp kutlanmaktadır. Yeni Ahit'in verdiği bilgilere göre (Havarilerin Kitabı, 1,3) İsa ölümler arasından dirilişinden kırk gün sonra havarileriyle Zeytinlik dağına, oradan havarilerin gözü önünde göklere yükselmiştir. Ayinlerde hiçbir değişiklik ya da özellik mevcut değildir. Birçok yerlerde bu bayram sonraki Pazar gününe ertelenmektedir¹⁸⁷.

8. Pentekost Bayramı

Paskalya bayramından elli gün sonra Kudüs'te biraraya toplanmış olan havariler üzerine Kutsal Ruh, görünür bir şekilde inmiştir. Her zaman, bir Pazar gününe rastlayan Pentekost bayramında bu hadise hatırlanıp, kutlanmaktadır. Missa Ayininden sonra Paskalya mumu söndürülmekte ve ana sunağın yanından kaldırılmaktadır. Başka bir özelliği mevcut değildir. Pentekost bayramı ile Paskalya devresi son bulmaktadır¹⁸⁸.

¹⁸⁵ Jacob, a.g.e., s. 27; Komisyon, a.g.e., s. 109, 846.

¹⁸⁶ Jacob, a.g.e., s.27-28; Komisyon, a.g.e., s. 68, 316, 846-848; Schimmel, a.g.e., s. 204; Katar, a.g.m., s. 16-17.

¹⁸⁷ Jacob, a.g.e., s. 28.

¹⁸⁸ Jacob, a.g.e., s. 28; Komisyon, a.g.e., s. 77, 848; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 309.

9. İsa'nın Krallığı Bayramı

Dini Senenin son Pazar gününde, yani Kasım ayının sonuna doğru, İsa'nın Krallığı bayramı kutlanmaktadır. Missa Ayininde bir özellik yoktur. Kıyamet gününde İsa'nın dönüşü hatırlatılmaktadır.

10. Azizlerin Bayram Günleri

Hristiyanların Dini Sene Boyunca Noel ve Paskalya bayramlarına bağlı olarak kutladıkları bayramların dışında, ilk yüzyıllardan beri azizleri anma günleri mevcuttur. İlk önce yalnızca din şehitlerinin yani imandan dönmek için ölümü göze almış olanların ölüm yıldönümleri anılmıştır. Zulüm döneminden sonra diğer azizler de anılmaya başlanmıştır. Bu azizlerin bazıları ise şunlardır: Meryem Ana, Yahya, Havariler, her yerde kutlanmaktadır. Çünkü onlar bütün Kilise için önemlidirler, faaliyetleri bütün Kiliseyi etkilemiştir. Söz konusu bayramları şöyle özetleyebiliriz¹⁸⁹:

8 Aralık: Meryem Ana'nın lekesizliği ya da günahsızlığının bayramıdır. Bu deyim, Meryem Ana'nın ana rahmine düşmesinden itibaren ve hayatı boyunca günahsız olduğu anlamına gelir.

28 Aralık: Kral Herodes tarafından öldürtülen "Masum Çocuklar" anılmaktadır. (Matta, 2, 16-18).

1 Ocak: Meryem Ana'nın ilahi analığı.

25 Ocak: Tarsus'lu Pavlus'un İsa'ya inanmasıdır. Bu hadise 37 ya da 38 senesinde Şam civarlarında vuku bulmuştur.

2 Şubat (Nur Bayramı): Bu bayramda İsa'nın doğumundan kırk gün sonra Kudüs'teki mabette Allah'a sunulması anılmaktadır. Musa'nın yasasına göre her ilk doğan erkek çocuk doğumundan kırk gün sonra Allah'a sunulacaktır. Meryem de bu yasaya uyarak küçük İsa'yı Mabet'te Allah'a sunmaya götürmüştür. (Luka 2, 22-40). Bu bayramda bir çok kiliselerde mumlar takdis edilmekte ve halka dağıtılmaktadır. Bazı yerlerde bir ayin alayı da yapılmaktadır. Bu gelenek Kudüs'ten gelmektedir.

19 Mart (Hz. Yusuf'un Bayramı): Meryem Ana'nın nişanlısı, onun ve küçük İsa'nın koruyucusu idi, onlara bakmış ve onlar için çalışmıştır.

¹⁸⁹ Jacob, a.g.e., s. 29; Komisyon, a.g.e., s. 857-864; Katar, a.g.m., s. 25-26.

25 Mart (Müjde veya Tebşir Bayramı): Melek Cebrail'in Meryem'e, İsa'nın annesi olacağını müjdelemesi anılmaktadır. Bu bayram günü Kutsal Hafta veya Paskalya Haftasına rastlarsa daha sonraki bir tarihe ertelenmektedir.

31 Mayıs: Meryem Ana'nın kuzeni Elizabeth'i ziyaret etmesi anılmaktadır. (Luka 1, 39-56). Bazı yerlerde, eskiden olduğu gibi bu bayram 2 Temmuz'da kutlanmaktadır.

24 Haziran (Yahya Peygamber'in Doğum Günü): İsa'nın yakında geleceğini beyan ettiği için en önemli peygamberler arasında yer almıştır.

29 Haziran (Havarilerden Petrus ve Pavlus'un Bayramı): İkisi de Roma'da şehit edilmiştir. Petrus kilisenin ilk reisi, Tarsus'lu Pavlus ise Hristiyan dinini Anadolu'da, Yunanistan'da ve Roma'da yaymıştır.

6 Ağustos: İsa'nın nura bürünüşü anılmaktadır. (Matta 17, 1-9). Doğu Kiliselerinde büyük bir bayramdır.

15 Ağustos (Meryem Ana'nın Göğe Alınması): Meryem Ana'yı ziyaret yerlerinde (Efes, Lourdes, Fatima vs.) büyük törenler yapılmaktadır.

8 Eylül: Meryem Ana'nın doğum günü anılmaktadır.

14 Eylül (Kutsal Haç Bayramı): İmparator Konstantinos tarafından inşa ettirilen Diriliş kilisesi Kudüs'te, İsa'nın idam edildiği yerde 14.9.335'te takdis edilmiş ve açılmıştır.

29 Eylül: Melek Mikail, Cebrail ve Rafael'in bayramıdır.

17 Ekim: Antakya'lı İgnatius'un bayramıdır. İgnatius Antakya şehrinin üçüncü piskoposudur. 107 senesinde Roma şehrinde şehit edilmiştir.

1 Kasım (Bütün Azizlerin Bayramı): Her gün birkaç aziz anılmakta ve kutlanmaktadır. Fakat onların hepsini anmak imkânsızdır. Üstelik birçoklarının isimleri bilinmemektedir. Bundan dolayı bu "Meçhul Azizler" ayrı bir bayram ile anılmaktadır.

2 Kasım (Ölüleri Anma Günü): Bu gün aslında bir bayram günü olmayıp bir dua ve yakarış günüdür. Missa Ayini, ölüler için yapılmakta ve ayinden sonra veya öğleden sonra mezarlar ziyaret edilmektedir.

21 Kasım: Meryem Ana'nın çocuk yaşlarında iken Kudüs'teki Mabet'te Allah'a vakfedilmesini anma günüdür.

Ayrıca her ülkede, her bölge, her şehir ve köyde bu ülkenin, bölgenin vs. kilisesine has olan bayram günleri mevcuttur. Şehrin ve köyün kilisesinin koruyucusunun bayram günü buna örnek verilebilir. Birçok defa bu ermişler o şehirde yaşamış ya da şehit edilmişlerdir. Bu nedendir ki o şehir veya bölge için önemli kişiler olmuşlardır. Meselâ; Roma’da Petrus ve Pavlus; Lyon’da Irenus; İzmir’de Polikarpus; Paris’te Fenovefa, vs. Bunların hepsini saymak çok zordur.

Belli bir güne bağlı olan önemli bayram günleri, bir Pazar gününe rastlarsa, ikisinden birinden vazgeçilmektedir. Genellikle Pazar günlerine öncelik tanınmakta, yani azizin bayramı o sene kutlanmamaktadır. Bu bayram çok önemli ise, daha sonraki bir tarihe ertelenmektedir. Müjde Bayramı’nı buna örnek olarak verebiliriz.

C. KATOLİKLERİN DİĞER MERASİMLERİ

1. Vaftiz

Vaftiz bir insanın bütün günahlarını silen ve onu Hristiyan yapan bir gizemdir. Yani Hristiyanlaştıran gizemdir. Sadece çocuklar değil, ergin kişiler de vaftiz edilebilmektedir. Hatta Hristiyanlığın ilk yıllarında vaftiz edilenlerin çoğu ergin kişilerdi. Aynı şekilde, vaftiz genellikle bir rahip tarafından verilse de, herkes vaftiz edebilmektedir. Yeter ki onun nasıl yapılması gerektiğini bilsin.

Bugünkü Katolik Kilisesinde bir vaftiz töreni şu şekilde cereyan eder: Vaftiz adayı çocuk ise onun annesi ve babası, vaftiz babası ve vaftiz annesi kilisenin kapısında rahip tarafından kabul edilmekte ve selamlanmaktadır. Rahip onun adını sormaktadır. Kiliseye girdikten sonra İncil’in bir parçası okumakta ve rahip vaftizin önemini, manasını vs. açıklayın bir vaaz verebilmektedir. Bundan sonra vaftiz adayı ve ailesi için dua okunmaktadır. Rahip vaftiz adayının alnına kutsal yağ sürmekte, vaftiz kurnasında ya da bir leğen içinde hazırlanmış olan vaftiz adayı ve hazır bulunanlar hep birlikte imanını ikrar etmektedirler. Sonra rahip vaftiz adayına son bir defa vaftiz olmak isteyip istemediğini sorar ve onun olumlu cevabı üzerine onu şu şekilde vaftiz etmektedir: “... (isim) seni Peder, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz ediyorum.” diyerek onun kafasına üç defa biraz su dökmektedir. Sonra alnına kutsal beyaz bir elbise giymektedir. Çocuklar zaten bu şekilde giyinmişlerdir. Ona İsa’nın dünyanın nuru olduğunu simgeleyen bir mum verilmektedir. Nihayet yeni vaftiz olan kişi, ailesi, vaftiz babası ve

annesi, akrabalar ve hazır bulunanların hepsi için yapılan son dualar ile vaftiz merasimi bitmektedir. Rahip herkesi selamlamakta ve son bir takdisten sonra onları salıvermektedir¹⁹⁰.

2. Pekiştirme Gizemi

Eskiden bu gizem vaftizle birlikte verilmekteydi. Sonraki yüzyıllarda ise, küçük çocukların vaftiz edilmesine başlandıktan sonra, vaftiz töreninden ayrılmıştır ve çocukluktan çıktuktan sonra verilmeye başlanmıştır. Günümüzde, ergin bir kişi vaftiz edilirse, Pekiştirme Gizemi derhal eklenmektedir. Bu merasimin iki tarafı mevcuttur: İlk önce vaftiz merasiminde çocuğa sorulan sorulara vaftiz babası ya da annesi tarafından çocuğun adına ve yerine cevap verilmiştir. Şimdi ise artık çocuk olmayan kişi kendisi aynı sorulara cevap verecektir, yani onların cevaplarını teyit edecektir. Sonra da piskopos ya da rahip, adayın alnına biraz kutsal yağ sürerek şu sözleri söylemektedir: “... (isim) ... Allah’ın armağanı olan Kutsal Ruh seni simgelesin. Rab seninle beraber olsun.” Bu sözlerle görüldüğü gibi, kutsal yağ, Kutsal Ruh’un bir simgesi olmaktadır. Bu tören Missa Ayini’nin dışında yapılırsa okumalar ve dualarla başlanmaktadır¹⁹¹.

3. Günah Çıkarma

Günah çıkarma gizemi, İsa’nın şu sözlerine dayanmaktadır: “Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız, bağışlanmamış kalır.” (Yuhanna 20, 23; Matta 18, 18’de buna benzer bir şey söylemiştir). Günah çıkarmak için üç şart vardır: Günah çıkarmak isteyen kişi her şeyden önce işlediği günahlarına pişman olmalıdır, yani tövbe etmelidir, yoksa bu tören anlamsız bir davranış olacaktır. Sonra günah işleme veya kendi hayat tarzını ıslah etmeye gayret etmelidir. Yoksa, günah çıkarmak yine manasız olacak ve boşuna giden bir davranış olacaktır. Nihayet işlediği günahları bir rahibe itiraf edecektir. Bu kilisede bulunan günah çıkarma hücrelerinde veya herhangi bir yerde, kilise dışında bir yerde de yapılabilir. En sonunda rahip itiraf edilmiş olan günahlar için bir kefaret veya telafi olarak bir sevap yapılmasını isteyebilmektedir¹⁹².

¹⁹⁰ Jacob, a.g.e., s. 33-34; Mehmet Aydın, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, Ankara, 1995, s. 71-72.

¹⁹¹ Jacob, a.g.e., s. 34; Aydın, a.g.e., s. 72-73; Sarıkçıoğlu, a.g.e., s. 305.

¹⁹² Jacob, a.g.e., s. 34; Aydın, a.g.e., s. 75-76.

4. Hastalar için Dua

Havarilerden bu yana Hristiyanlar hastaları için, özellikle ağır hastalar için dua etmişler, onlara yağ sürmüşlerdir. (Yakup Mek. 5, 14). Bu duanın iki şekli mevcuttur. Yani ya toplu halde veya özel bir şekilde yapılabilir. Toplu halde yapılırsa, hasta olan kişiler cemaatle birlikte kilisede toplanmaktadırlar. Kısa bir duadan sonra İncil'den bir iki parça okumakta, rahip bir vaaz ile bu gizemin anlamını ve maksadını açıklayabilmektedir. Bundan sonra cemaatle birlikte hastalar için genel dualar yapılmaktadır. Rahip veya rahibeler ellerini hastalar üzerine uzatmaktadırlar. Kısa bir duadan sonra rahip her hastanın alınına ve ellerine kutsal yağ sürerek şu sözleri söylemektedir: "... (isim) ... bu kutsal yağ sayesinde İsa, şefkatiyle seni Kutsal Ruh'un lütuflarıyla kuvvetlendirsin...". Bazı genel ve özel dualardan sonra merasim son bulmaktadır. Rahip son bir takdisten sonra herkesi selamlayıp salıvermektedir. Toplu halde yapılan bu tören Missa Ayini esnasında da yapılabilir. Bu şekilde tören İncil'in okunmasından sonra yapılmaktadır¹⁹³.

5. Nikah (Evlilik) Ayini

Yaşam halini ilgilendiren bir gizemdir. Hristiyanlar için evlilik hiçbir zaman medeni hal ile ilgili laik bir olguya indirgenemez. Evlilik Tanrı'nın insanlığa sevgisini simgeleyen bir yaşam halidir. Karşılıklı sadakat ve yarar duyguları ile, çocukların doğabileceği ve Hristiyan inancında yetiştirebileceği bir ortam meydana getirmeyi taahhüt eden iki kişinin sevgi birliğidir. Hristiyan kişi bu sevgi birliğinde Tanrı'nın insanlara karşı tutumunun simgesini görmektedir. Tanrı kavmi sever, onun korur, verdiği sözü tutar. Hristiyanlar, evlilikleriyle, Tanrı'nın insanlığa, İsa'nın şakirtlerine olan sevgisini, canlı bir simge haline getirmeye söz vermektedirler. Bu sebeple Hristiyanlar evliliğin bir hayat boyu süren bir taahhüt olduğunu savunmaktadırlar. Eş hayatta oldukça boşanmayı ve tekrar evlenmeyi onaylamazlar¹⁹⁴.

6. Ruhban Takdis Merasimi

Ruhbanlık üç dereceli olduğu için, üç çeşit merasim mevcuttur. Bunlar Piskopos, Rahip ve Diyakos takdisleridir. Bu törenler hem nadir hem de uzundurlar¹⁹⁵.

¹⁹³ Jacob, a.g.e., s. 35.

¹⁹⁴ Michel, a.g.e., s. 91.

¹⁹⁵ Jacob, a.g.e., s. 35.

III. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK KİLİSELER

A. İSTANBUL'DA BULUNAN LATİN KATOLİK KİLİSELER

1. Saint Esprit Basilik Katedrali

Kilise; İstanbul- Harbiye Cumhuriyet Caddesi no: 205/B' yer almaktadır. Posta adresi ise; Salesiens de Saint Jean Bosco, Ölçek Sokak, No: 82, 80230, Harbiye, İstanbul'dur. Kilise ibadete açık durumdadır.

Kilise ayinleri, hafta içi her gün sabah saat 8'de Türkçe olarak, akşam saat 18'de Fransızca olarak gerçekleştirilmektedir. Pazar ayini ise sabah saat 9-11.15 arası Fransızca, 10'da ise İngilizce olarak gerçekleştirilmektedir. Katedralin sorumlu papazının adı R.P. Giuseppe Giorgis'dir¹⁹⁶.

Katedralin salezyenleri şunlardır: Sante Bedon, Felice Morandi, Lino Ottore, Orazio De Franceschi, Agostino Suriano, Sadreddin John Farhad, Silverio Vonzo. Yardımcıları ise şunlardır: Marsel Korintio, Jorj Maroviç, Etienne Sarria. Saint Jean Bosco Oratoryosu'nun Cumartesi ve Pazar öğleden sonraları faaliyetleri devam etmektedir. Yazın ise Büyükkada, Çankaya Cad. No: 19'da sürdürülmektedir¹⁹⁷. Cemaat ağırlıklı olarak Katoliklerden oluşmaktadır. Özellikle İstanbul'da çeşitli nedenlerle yaşayan İtalyan, Fransız ve bunun gibi Katoliklerle yerli Ermeni ve Süryani Katolikler ayinlere katılmaktadır. Bunun haricinde İstanbul'da geçici olarak bulunan turistler de hem ibadet hem de ziyaret amacıyla katedrale gelmektedirler.

a. Tarihçesi

Saint Esprit Basilik Katedralinde, Katolik Paruas'ına (Latin Ayin Usulü'ne) göre 1989'a kadar Vikarya'nın Seküler rahipleri hizmet etmekteydi. 08.10.1989'dan beri, Orta Doğu Eyaletine bağlı, Aziz Don Bosko'nun Salezyen Rahipleri tarafından hizmet etmektedirler. 5.7.1846, Pentekost'dan sonraki Pazar gününde, iki yıllık çalışmadan sonra, Kilise ibadete açılmıştır. Aziz Grignon dö Monfort'un rahiplerinden olan Julien

¹⁹⁶ *Eglise Catholique en Turquie* (Annuaire Ecclesiastique et Calendrier Liturgique), İstanbul, 2000, s. 9; Peder Namık'la yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

¹⁹⁷ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 9; Peder Namık'la yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

Hillereau Aziz Ruh'a ithaf etmiştir.

Aziz Ruh Kilisesi'ni Paruas'a yükselten karar 06.07.1846 tarihini taşımaktadır. İlk kez olarak, Vikarya'nın bir Paruas'ı din hizmetleri için Sekülye Rahiplerine emanet edilmektedir. Monsenyör Hillereau'nun ardılı, Ekselansları Monsenyör Paul Brunoni Kilise'yi tamamen restore etmiştir. 31.12.1865'te, Papa Aziz Silvester yortusunda, saat 15:00'te Monsenyör Brunoni yeni Kilise'yi takdis etmiştir.

Noel'den önceki 19.12.1875 Pazarı, Tanrı'ya Adama töreni yapılmıştır. Sunağa konulup, bu Ermiş'lerin Rölik'leri (Kutsal kalıntı) anılmıştır: Aziz Lin, Papa ve Şehit (67-69), Aziz Petrus'un halefi, şanlı Roma'lı şehit Diakr Aziz Loran, Aziz Sebastien ve Aziz Crispin Pomponius Paruas'ın müminleri 3600 civarında olmuştur. Saint Esprit Katedrali 1909'da ise Bazilik Minör Şerefine yükseltilir.

Jan Bosko'nun Salezyen Rahipleri 1903'te İstanbul'a gelirler. Ekselansları Monsenyör A. Boneti'nin yardımlarıyla önceleri Feriköy'de kalırlar. 1909'dan sonra da "İstituto Salezyana Bartolomeo Custinianu"ye geçerler. 08.10.1989 Pazar günü, Katedral'de yapılan görkemli dini tören zarfında, Vikarya Apostolik d'İstanbul, Ekselansları, Monsenyör Antuan Maroviç, Paruas Bazilik Katedral'inin Ruhani Görev Yükünü Aziz Don Bosko Salezyen Rahiplerine intikal ettirir.

Katedral'in bazı şeref anıları da mevcuttur. Ekselansları Monsenyör A. J. Ronkali, Katedral'de ilk görkemli ayinini 06.01.1935'te yapmıştır. On yıl sonra, 23.12.1944'te Paris Vatikan Elçiliğine gitmek için katedralden ayrıldı. İstanbul'da kaldığı bu on yıl zarfında, sade ve sevimli kişiliğiyle, anlayışı ve şefkatiyle herkesin sevgi ve saygısını kazanmıştır. Şu sözleri tekrarladığı nakledilir: "Her şeyi görmek, çoğunu görmemezlikten gelmek, birkaçını düzeltmek" Sonraları Papa Jean XXIII olmuştur.

Bazilik Katedral Saint Esprit ünlü şahsiyetlerin ziyaretini de tanıdı: 1967'de, Papa Pol VI ve Patrik Atenagoras, 1979'da ise, Papa II. Jean Paul ve Patrik I. Dimitrios katedrali ziyaret etmiştir¹⁹⁸.

b. Mimari Yapısı

Kilise üç nefli bazilikal plana sahiptir. Nefler birbirinden sütun dizileri ile ayrılmaktadır. Kilisenin üzeri düz örtü ile örtülmüştür. 1913'de yapılan cephesi Neo-

¹⁹⁸ Peder Namık'la yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

Klasik olarak ele alınmıştır. İki katlı olarak düzenlenmiş olan yapının ilk katı ikinci kata göre daha yüksek tutulmuştur. Yapı üçgen alınlık ve völütü andıran elemanlardan oluşan bir alınlıkla son bulmaktadır. Bu şekilde perspektif görünümüne sahip olmuştur. Cephe simetrik olarak düzenlenmiş ve klasik mimarlıktan öğeler kullanılmıştır. Cephede plastırlarla oluşturulan bir düzenleme dikkati çekmektedir. Giriş kompozit sütunlar üzerinde yükselen yay parçası alınlıkla sağlanmaktadır. İkiz plastırlar tekrarlanmaktadır. Kompozit sütunların çevrelediği elemanlar nişleri çevrelemektedir. Benzer düzenleme üst katta da tekrarlanmaktadır. Kilisenin yanlarda da giriş kapıları bulunmaktadır. Bitki motifleri ile bezenmiş katta çelenk motifleri dikkati çekmektedir. İç mekan ise oldukça zengin bir biçimde ele alınmıştır. Mermer taklidi iyon başlıklı ala, sütunlarla nefleri birbirinden ayırmaktadır. Üstte bir tribün katı yer almaktadır. Yanlarda üçgen alınlıklı sunak düzenlemeleri bulunmaktadır. Sunakların arasına kiliseyi aydınlatan kemerli pencereler yerleştirilmiştir. Tavan kasetlerle zengin biçimde ele alınmıştır. Tavanda Papalık, Propaganda, Vicariat ve kiliseyi inşa ettirenlerin (Mgr. Hillerau, Mgr. Brunoni) armaları yer almaktadır¹⁹⁹.

Cephede alınlığın üzerinde “Justia et Pax Gaudium in Sprito Sancto” yazıtı görülmektedir. Yapı, 1865’de abbe Gorgiovich’in çabalarıyla bir onarım geçirmiştir. Onarım, kilisenin alınlığındaki kitabede belirtilmektedir²⁰⁰.

Ana sunak üzerindeki Pentecôte tablosu Napolili sanatçı Carta’ya (1867) aittir. Üstteki ahşap bölüm korint sütunlu, yıldızlı resimleri ile Coccida ve Falerini’ye aittir. Yan sunaklar Meryem’in kutsal anneliği, Saint Joseph, Saint Antoine de Padoue, Saint Etinne Protomartyr, Notre Dame des sept douleurs ve Saint Roch (Bilhassa bu tablo Vicarit’ın ikinci koruyucusunu tasvir etmektedir. Eser Roma’dan getirilmiştir. Burada sembolik bir biçimde Boğaz kıyılarında, kenti kolera ve vebadan korumaktadır. Romalı sanatçı Giovanni Gagliardi’nin Saint Jean Chrysostome’u papalık giysileri ile İstanbul Sarayburnu’nda resimlenmiştir. Ana sunak heykeltıraş Poirson’a aittir (1875)²⁰¹.

¹⁹⁹ Sezim Sezer Sevinç, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İstanbul’da Katolik Yapıları**, T.C. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanatlar Programı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997, s.249-250.

²⁰⁰ Sevinç, a.g.t., s.247.

²⁰¹ Sevinç, a.g.t., s.250-251.

Katedral, dıştan görünen mütevazı yapısına rağmen iç tarafta olağanüstü bir görkem kazanmaktadır. Bu haliyle o civarın en kıymetli mimari eseri olma özelliğini de göstermektedir.

2. Saint Antoine Kilisesi

Kilisenin yeri; İstiklal Caddesi No. 325 80050 Beyoğlu, İstanbul'dur. Kilisenin sorumlu rahibi Domenico Bonelo'dur. Ayinleri Pazartesi, Cumartesi günleri sabah saat 8'de dir. Cumartesi günü ise akşam saat 18'de dir. Pazar günü sabah saat 10:00'da İngilizce, 11.00'de İtalyanca, 12:15'te Leh dilinde ve akşam 18:00'de Türkçe yapılmaktadır²⁰².

Saint Antoine kilisesi bir hiyerarşiye sahip olup kilisenin başrahibi Atanasio Sulik'tir. Başpeder ise Davide Venzoli'dir. Kilisede beş rahip ve dört peder bulunmaktadır. Bu din görevlileri çifte vatandaş statüsündedirler. Kilisede yardımcı görevliler de mevcuttur.

Kilise cemaati İstanbul'da çeşitli nedenlerle ikamet eden İtalyan, Fransız, İngiliz, İspanyol vb. vatandaşlarla yerli Süryani, Ermeni Katoliklerden oluşmaktadır. Kiliseye başta Katolik olmakla birlikte birçok Hristiyan turist de gerek ibadet gerekse ziyaret için uğramaktadırlar. Ayrıca kilise Beyoğlu İstiklâl Caddesi'ndeki yoğunluktan da etkilenip, meraktan dolayı başta vatandaşlarımız olmak üzere birçok kişileri ziyaret amacıyla kendine çekmektedir²⁰³.

Kilise külliyesini meydana getiren yapılar rahip evi, okul ve apartmanlardır. Rahip evi kilisenin hemen yanında tasarlanmıştır. Kilisenin bodrum katı geçmişte okul olarak hizmet vermiştir. İlkokul eğitimi veren kurumun eğitim dili İtalyanca olup, ayrıca Fransızca ve Rumca da öğretilmiştir. 50-60 öğrenciye sahip Saint Antoine okulunun kızlar için olan bölümü ise İtalyan İmmaculee Conception D'lvrea rahibeleri tarafından yönetilmekteydi. Saint Antoine'da görevli din adamları da eğitime katkıda bulunuyorlardı. Apartmanlar da kiliseye gelir temin etmek amacı ile inşa edilmişlerdir. Tasarımları ile yapılar topluluğu içerisinde anıtsal görünüme sahiptirler. Külliyenin projesi kiliseyi tasarlayan Giulio Mongeri, Edoardo Da Nari ve Guglielmo Semprini'den oluşan ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Külliyenin İstiklâl Caddesindeki cephesini

²⁰² *Eglise Catholique En Turquie*, s. 9; Peder David'le yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

²⁰³ Peder David'le yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

oluşturmaktadırlar. Geride yer alan kiliseye doğru uzanarak küçük bir meydan oluşturmaktadır. Avlu girişinin üzerinde yer alan geçitlerle birbirlerine bağlanmışlardır. Cadde cephesinde dükkanlar, meydan cephesinde apartman girişleri bulunmaktadır. Bu dükkanlar kiraya verilerek kiliseye gelir elde edilmektedir²⁰⁴.

a. Tarihçesi

1221'de Fransiskanlar, İstanbul'a yerleştiklerinde ilk evleri, Theotokos Kyriotissa kilisesi oldu. 1230'lu yılların başlarında Rahipler, kurucuları Assisili Aziz Fransua adına, Galata civarında başka bir kilise inşa ettiler. Bir mimarlık şaheseri olan bu tapınak, o zamanlarda Latinler'in Ayasofya'sı olarak tanındı. 1306'da Rum kesimindeki ilk kiliselerinden uzaklaştırılan Rahipler, Galata'da Aziz Fransua'da bulunan kardeşlerine katıldılar. 350 yıl boyunca ellerindeki tek kilise Sent Antuan olacaktı. 1639 ve 1660 yangınlarında iki kere alevler içinde kalan ve yeniden kurulan, bütün çevresini yutan 1696 yangınından mucize eseri kurtulan Aziz Fransua Kilisesi, II. Mustafa tarafından annesinin isteği üzerine camiye çevrilmiştir. 7 Mart günü Rahipler, Pera'daki küçük bir kır evine taşındılar. 1724'de Pera'da Aziz Antuan adına yeni bir kilise inşa edildi ve kutsandı.

1904'te yeni tramvay yolu için Aziz Antuan Kilisesi'nin yıkılması gerektiğinden Rahipler aynı cadde üzerinde kiliselerini kurabilecekleri bir alan aradılar. Özel bir toplantıda X. Papa Pius, Bölge Temsilcisi Peder Giuseppe Caneve'yi teşvik etti ve projeyi kutsadı. 21 Kasım 1905'te Peder Caneve, kontratı imzaladı. 23 Ağustos 1906 günü Papa'nın Vekili Mgr. Giovanni Tacci'nin Genel Vekili Mgr. Giovanni Borgomaneto, kutsamada bulundu ve yeni kilisenin temeline ilk taşı koydu. 1907'de maddi kaynak yetersizliğinden Aralık ayında inşaat çalışmaları yarıda kesildi. 1910 yılında iki uzun yıldan sonra Ocak ayında, kaldırım düzeyindeki inşaata, bir an önce bitirme isteğiyle yeniden başlandı. 1911'de iki yıl daha geçtikten sonra yeni kilise tamamlandı. 1912'de Aziz Antuan'ın naşının Padova Basilikası'ndaki yerine taşınmasının yıldönümü olan 15 Şubat günü Rahipler, yeni kiliselerine taşındılar, kilise kutsandı ve ibadete açıldı. 16 Kasım 1913 günü Apostolik delege Mgr. Vincenzo Sardi yeni ve muhteşem tapınağı kutsadı. O dönemde İtalya, Padova'da Basilica del Santo'nun Yöneticisi olan Peder Guiseppe Caneve yeni kutsanan kilisedeki ilk ayini

²⁰⁴ Sevinç, a.g.t., s. 88; Peder David'le yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

kutladı. 1932'de Papa XI. Pius kiliseyi onurlandırdı ve bir Basilica düzeyine yükseltti. Yine 1932'de Bulgaristan Apostolik Delegesi Mgr. A.G. Roncalli, Aziz Antuan'ın 700. ölüm yıldönümü nedeniyle, Aziz Antuan günü olan 13 Haziran'da, Tredicina vaazını vermek ve Pontifical Ayini'ni kutlamak üzere davet edildi. Bu gelecekteki Papa XXIII. John'un Türk Katolik Cemaatiyle ilk iletişimiydi. 1940 yılında savaş bütün Avrupa'yı kasıp kavururken, Aziz Antuan gününde Türkiye'deki Apostolik Delege Mgr. A. G. Roncalli, Türkiye'nin savaşın dehşetini yaşamaması için Aziz'in korumasını diledi.

1949'da Kilise, İtalyan şirketi Vincenzo Mascioni (Cuvio Varese) tarafından kurulan, elektronik bir org kazandı. Bu org resmi olarak 15 Şubat günü çalınmaya başlandı. 1967'de ise onur veren bir olay geçmiştir: VI. Paul, Türk topraklarında bir Papa tarafından okunan ilk ayini sundu. 27 Ekim 1986'da Barış Günü için Assisi Duası yapıldı. Bu duada önderlerinin izindeki Müslümanlar ve Yahudilerle birlikte bütün Hristiyanlar'ın, adalet içinde ve kalıcı bir kavuşması dilendi. 1987'de Ekümenikal Kongre'nin sonunda, II. İznik Konsili'nin 1200. yıldönümü bir ayinle kutlandı²⁰⁵.

b. Mimari Yapısı

XX. Yüzyılın başında çok tanınan iki mimar olan, Giulio Mongeri ve Eduardo de Nari tarafından tasarlanmış ve yeni gotik stilde inşa edilmiştir. Ön cephesi 14. yüzyıl tuscanlombard stilini yansıtmaktadır. İçi ise latin haçı şeklindedir. Aynı boyutta romanesk bir kriпти bulunmaktadır.

Merkezdeki nef, apseden ön kapıya kadar 50 m. uzunluğunda, 9.80 m. genişliğindedir. Yan neflerin her biri 4.70 m. dir. Transept 29.20 m. dir. İçi 23 m. yüksekliğindedir. Frontispiece'deki haç yerden 26 m. yüksektedir. Apsenin taban düzeyi aşağıdaki yoldan 26 m. yüksektedir. Arka kısımda kilise yol düzeyinden 56 m. yükselmektedir²⁰⁶.

Tablolar 1832 tarihli eski kiliseye aittir. Mekanla bütünlük sağlamamaktadır.. Koro bölümüne yerleştirilmişlerdir. Absid duvarına asılı olan tablo Pieta'yı tasvir etmektedir. Tarihi ve sanatçısı bilinmemektedir. Karşısında ise aziz ve azizelerin tasvir edildiği başka bir tablo yer almaktadır. Bunun da tarihi ve sanatçısı bilinmemektedir. Bu resimler 17-19. yüzyıl dinsel kompozisyonlarını çağrıştıran, ışık-gölge zıdıkları ve

²⁰⁵ Peder David'le yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

²⁰⁶ Peder David'le yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

ifadenin vurgulandığı çalışmalardır. Bu tablolar kilisenin sanatsal değerini arttırmakta olup kiliseye mistik bir hava da vermektedir.

Mozaik tekniği ile gerçekleştirilmiş iki pano yan absidlerin doğu duvarında yer almaktadır. Vaftiz ve son Akşam Yemeği tasvir edilmiştir. Vitraylar İtalya'nın Milano kentinde, Corvaya Bazzi tarafından gerçekleştirilmiştir. Gotik üsluba atıf yapan yapıda vitraya fazlaca yer verilmiştir. Vitray iç mekan dekorasyonunda önemli yer tutmaktadır. Gotik motiflerle ve stilize bitkilerle oluşturulan bezemeler görülmektedir. Ortada ise yonca ve kare formlarının iç içe geçmesi ile oluşturulan madalyonlar yer almaktadır. Ayrıca Padovalı Saint Antoine'i tasvir eden figürlü bir pano da mevcuttur. Kompozisyon Neo-Gotik olarak adlandırılabilir bir düzenlemenin içerisinde yer almakla birlikte, Gotik resim geleneğinden farklı olarak ele alınmıştır. Klasik resim geleneğine uygun bir tasvir yapılmıştır. Önde, bir elinde Kutsal Kitap İncil'i diğer elinde ise haç ve çan ile sonlanan betonunu tutan Aziz figürü görülmektedir. Saint Antoine'ın hemen arkasında bir domuz yer almaktadır. Arka planda ise tabiat manzarası ve gökyüzü ile resim derinleşmektedir. Birkaç plandan oluşan derinlik etkisinin de verildiği gözlemlenmektedir.

Koro bölümünde iki yanda üçgen alınlıklı, yonca motifleri, tomurcuklar ve kulecilerle oluşturulan baldakenlerin içerisinde Meryem, İsa ve Aziz figürleri yer almaktadır. Alçı heykeller, döneminin dinsel yapılarında kullanılmak üzere bu yıllarda çok sayıda üretilmekteydi. Kilisede dikkate değer heykel de absidde asılı duran Luigi Breciani'ye ait ahşap "Çarmıhta İsa" heykelidir. Günümüzde rahip evi bölümünde saklanan altın varaklı Saint Antoine heykeli de Breciani'nin eseridir²⁰⁷.

Kilisenin inşasından sonra Fratt. Reiger'e ait armonio-org kullanılmaktaydı. Bu org daha sonra bir müddet Büyükdere Kilisesi'ne nakledilerek Saint Antoine İtalya'dan yeni bir org istemiştir. Son olarak, kilisenin yeni orgu 1948 yılında İtalya'nın Varese kentinde Comm. Mascioni di Cuvio tarafından imal edilmiş ve İstanbul'a getirilmiştir²⁰⁸.

²⁰⁷ Sevinç, a.g.t., s. 86-87.

²⁰⁸ Sevinç, a.g.t., s. 87-88.

3. Sainte Marie Draperis Kilisesi

Sainte Marie Draperis Kilisesi; İstiklâl Caddesi, No. 429-P.K. 243 80074 Beyoğlu, İstanbul'dadır. Kilisenin sorumlu papazı R. P. Ceccherelli'dir. Kilisenin ayinleri Pazar günü hariç sabah saat 8'de yapılmaktadır. Bu ayinler İtalyanca yapılmaktadır. Cumartesi günü ayinler yazın akşam 18.30'da, kışın ise 17.00'de İtalyanca yapılmaktadır. Yazın Pazar gününün akşam ayini ise İspanyolca olup akşam saat 18.30'da kışın ise 17.00'de yapılmaktadır. Binası Beyoğlu İstiklâl Caddesi'nin en görkemli yapılarından bir tanesidir²⁰⁹.

Manastır, kilise ile fiziksel birliktelik içerisinde ve girişi üst kattan sağlanmaktadır. Üç katlı manastır blokları kiliseyi iki yandan kuşatmaktadır. Yapılar kilisenin üstündeki bir katla birbirlerine bağlanmaktadır. Manastır bloklarının cepheleri herhangi bir bezeme ögesi olmayan kesme taşı örgülü yalın görünüme sahiptir. Manastırın içerisinde yer alan kitabe inşaa tarihi belirtilmektedir. Manastırın refectoire'ında Piero Dolci'ye ait 1696 tarihli iki tablo yer almaktadır. Bunlardan biri "Notre Damedes Douleurs" diğeri ise "Çarmıhta İsa'yı tasvir etmektedir"²¹⁰.

Apartmanlar külliyesinin İstiklal Caddesi cephesini oluşturmaktadırlar. Semprini tarafından yapılmışlardır. Beş kattan oluşturmaktadırlar. Alt katta dükkanlara yer verilmiştir. Ortada zafer takını andıran bir giriş kapısı vardır. Kilisenin merdivenlerine açılan kemerlerin arasında iyon nizamlı sütunlar bulunmaktadır. Üst katta pencereler, plastırlar, sütunlar ve konsollarla oluşturulan zengin bir cephe düzenlemesi dikkati çekmektedir. Burada bir cephe mimarisinden söz etmek mümkündür. Nitekim yapıların diğeri cephesi oldukça sade olarak ele alınmıştır. Semprini Neo-Klasik bir düzenleme yapmıştır. İkinci katta ana giriş kapısının hemen üzerinde iki yanında volütlerin yer aldığı kemerli nişin içerisinde yapılar topluluğuna adını veren Meryem Ana'nın heykeli yer almaktadır²¹¹.

a. Tarihçesi

Papa IV. Eugene 1441 yılında Observants rahiplerine ait bir kilise kurmuştu. Bu kilise, surların içerisinde yer alan Saint Antoine de Chypre'dir. Sarayburnu yakınında

²⁰⁹ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 9.

²¹⁰ Sevinç, a.g.t., s.112.

²¹¹ Sevinç, a.g.t., s. 113.

yer alacak kilisenin inşası için iki mimar kardeş görevlendirilmiştir. 1453 yılının başında bugünkü Sirkeci'nin yakınında kiliselerinin inşasını tamamlayan Fransisken rahipler fetih nedeni ile bu bölgeyi terketmişlerdir. Observants rahipleri uzun süre sonra Galata'nın Mumhane mahallesine yerleşmişlerdir. Mumhane Sokağı'ndaki yeni yerleri "Cite Française" civarındaki Draperis ailesinin özel şapeliydi. Burada Cenovalı Clara Bartolda Draperis'ye ait bir ev içerisinde Meryem'e ait resim bulunan bir şapel yer almaktaydı. Şapel 1583 yılında birkaç yıldır Galata'ya gelmiş Observantlar'a yanındaki evle birlikte hizmet vermiştir. 1 Ocak 1584 tarihli bir anlaşma ile dul Clara Bartolda Sainte Marie Kilisesi ve Manastır'ını Saint François'ya bağlı din adamlarına bırakmıştır. Clara Bartolda, kilisenin Sainte Marie Draperies olarak adlandırılmasını istemiştir. Fakat bu kilise, 24 Haziran 1660 yangınında tamamen yanmış, sadece Meryem tasviri Draperis ailesinin bir üyesi tarafından kurtarılmıştır. 1663 yılında tekrar inşa edilen kilise Fransiskenler gerekli izni alamadıkları için yıkılmıştır. 1660 Galata yangınından sonra Hristiyan nüfusu, Pera'ya yönelmiştir. Bu nedenle Fransiskenler 1667 yılında, Thomas Vilasti'den Beyoğlu'ndaki Wuatre-rues'de bir ev kiralamışlardır. 1678 yılında aynı yerde Antonachi'nin oğlu Battistina adlı bir kişiden kilisenin günümüzde üzerinde bulunduğu arsayı almışlar, daha sonra buraya Dimitro Savasto'ya ait olan bir arsayı da eklemişlerdir. 1691 yılında burada bir kilise ve barınma yeri inşa etmişlerdir. Ancak bu kilise 9 Eylül 1697'de yanmıştır. 1700 yılında derme çatma olarak inşa edilmekle beraber aynı yıl çıkan yangından sonra, 1702 yılında yeniden inşa edilmiştir. Bu yapı da 1727'de bir depremde yıkılmıştır. Tekrar inşa edilen yapı 1767'de yanmıştır. Alınan izin üzerine 13 Haziran 1768 tarihinde kilisenin ilk taşı konulmuştur. Kilise 19 Mart 1769'da resmi olarak açılmıştır. Günümüze ulaşan yapı, 1769 yılına tarihlenmektedir. Kilisenin inşası için gerekli olan kaynak Avusturya Elçisi baron Pierre de Herbert Rathkeal'in girişimleri ile Congregation De Propaganda Fide ve Avusturya İmparatoru François Joseph tarafından sağlanmıştır. 1838 yılında çan kulesi eklenen kilise, 1874 tarihinde geniş çaplı olarak yenilenmiştir. Préfet Apostolique R. P. Théophile tarafından başlatılan Sainte Marie'yi adeta yeniden inşa eden restorasyon çalışmaları, 6 Aralık 1874'de tamamlanmıştır. Tonoz bezemesi bu dönemde yenilenmiştir. Kilisenin açılışı kilisenin koruyucusunun bayramı olan 8 Aralık'ta, Immaculée de Conception gününde yapılmıştır. Törene İstanbul'un din adamları ile

Avusturya Macaristan elçisi de katılmıştır. Kilisenin girişinde soldaki kolonda bulunan kitabe de bu yenilenmenin hatırasına yerleştirilmiştir²¹².

b. Mimari Yapısı

27.65 metre uzunluğunda, 15 metre genişliğindedir. Oldukça geniş tek bir nefte sahip olup iki yanında neflerin yerini tutan koridorlar yer almaktadır. Kiliseye İstiklal Caddesi'ne apartmanların altındaki kemerlerden geçerek ulaşılan merdivenlerle bağlanılır. Cephe caddeye göre alt katta yer almaktadır. Yapı oldukça sade bir cepheye sahiptir. Giriş kapısı iki sütunun taşıdığı kemer ve düzenlemeyi sonlandıran Lombard kemerli üçgen bir alınlıkla sonlanmaktadır. Yanlarda ise yuvarlak kemerli iki pencere yer almaktadır. Üst katta iki pencere ve ortada ise Meryem ve melekleri tasvir eden mozaik pano yer almaktadır. Meryem'in Assomption'u tasvir edilmektedir. Mozaik pano Milanolu sanatçı Ditta Marmi'ye aittir. Üçüncü katta ise birbirini izleyen kareye yakın dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Yapıda üslupsal gönderme elemanı yer almamaktadır.

Tonoz 1874 yılında mimar Louis Seffelder tarafından Neo-Bizans üslubunda dekore edilmiştir. Kilisede yedi sunak yer almaktadır. Sainte Marie Draperis'ye adanmış ana altar 1772 yılında Livorno'dan getirilmiştir. Barok üsluptaki altar Lorenzo Cerotti di Livorno'ya aittir. Kapıdan ana sunağa ilerlerken sağda Notre Dame de la Lettre, Curifix, Saint Leonard de Port-Maurice, solda Saint Roch, Saint François ve Saint Joseph sunakları yer almaktadır. Bu sunakların yanısıra S. Antonio ve S. Rita da Cascia'ya ait iki yeni sunak eklenmiştir. Kilisede iki kemer arasında yer alan amblemler 1958 yılındaki restorasyon sırasında ortaya çıkarılmıştır²¹³.

Kilisede, gerek kilisenin kendine ait gerekse başka yerlerden getirilmiş kitabeler yer almaktadır. Kilisenin sağında, 1772 tarihinde yerleştirilmiş olan inşa kitabesi 22 Haziran 1769 tarihini vermektedir. Kiliseye girerken ana giriş kapısının üzerinde, sağda yer alan kolonda 1869 yılında Avusturya İmparatoru I. François-Joseph'in ziyareti hatırasına yerleştirilen kitabe bulunmaktadır. Kilisenin ana giriş kapısı üzerinde 1874 yılındaki tamirat kitabesi yer almaktadır. Kilisedeki diğer iki kitabeden biri 1874 tarihindeki onarıma aittir, diğeri ise İmparator I. François-Joseph için yerleştirilmiştir.

²¹² Sevinç, a.g.t., s. 108-109.

²¹³ Sevinç, a.g.t., s.110-111.

Yapının iç mekanında, koro bölümünde ve girişin sağ tarafındaki yan sunakların arasında da kitabe bulunmaktadır. Biraz ileride Brognard'ın kiliseye yaptığı hizmetler için konulan bir kitabe ve yanında da Baron Casimir de Hübsch'ün hatırasına yerleştirilen kitabe yer almaktadır²¹⁴.

Ana altarda Draperis'in Meryem tablosu yer almaktadır. Eser, 120x86 cm boyutlarında olup 15 Ağustos 1772 tarihinde gümüş ile kaplanmıştır. Diğer bir Meryem tablosu (Madonne de la Lettre) ise, İstanbul'daki kolera salgını sırasında 1836 yılında Antonio Coppola di Messina tarafından hediye edilmiştir. 10 cm yüksekliğinde ve 60 cm genişliğindedir. Eser Messinalı bir Gaetano'ya aittir. Diğer yan altarlardan birinde Saint Joseph'in ölümü ötekinde ise Saint François ile Saint Roch görülmektedir. Tonoz Neo-Bizans üslubunda resimlenmiştir. Melek ve Aziz tasvirleri yer almaktadır. Korniş boyunca Sainte Vierge'in dualarını simgeleyen şerit tasvirler vardır²¹⁵.

Ana altarda yer alan iki melek heykeli Lecce kentinden Ditta Guacci'ye aittir ve 1923 tarihini taşımaktadır. S. Antonio sunağında P. Alberto Farina OFM'ye ait seramik heykel yer almaktadır. 1959 yılına tarihlenmektedir. Renkli vitraylarda Saint François ile Sainte Claire ve Assisili Saint François tasvir edilmiştir. Bütün bu prozodi (iç uyum) kilisenin aynı zamanda estetik yönünün de çok ileri bir seviyede olduğunu göstermektedir²¹⁶.

Günümüzde kilisede yer alan orgun üzerinde, 1859 yılında Fratelli Bossi Urbani tarafından Bergamo'da imal edildiğine dair yazı bulunmaktadır. 1931 yılında P.Celmente Marchini tarafından onarılmıştır. Kilisede Santa Spina'ya ait rölik ile haçtan bir parça yer almaktadır. Saint Roch sunağında 1876 yılında Mgr. Leopoldo (eski mission küresi) tarafından Roma'dan gönderilen Saint Theophile'in rölikleri yer almaktadır. Bu rölikler kiliseyi daha da mukaddes kılmaktadır²¹⁷.

4. St. Pierre Et Paul Kilisesi

²¹⁴ Sevinç, a.g.t., s.105-107.

²¹⁵ Sevinç, a.g.t., s. 111.

²¹⁶ Sevinç, a.g.t., s. 111-112.

²¹⁷ Sevinç, a.g.t., s. 110.

Kilisenin yeri; Kuledibi, Galata Kulesi Sokak 44, 80020 Karaköy, İstanbul'dur. Sorumlu papazı R.P. Lorenzo Piretto'dur. Ayin saatleri hafta içi her gün Pazar günü hariç sabah saat 7:30'dadır. Pazar günü ise ayin saat sabah 11:00'dedir²¹⁸.

Kilisenin Cemaati, İstanbul'da yaşayan İtalyan, Fransız vb. Katoliklerden oluşup bunların çoğu İstanbul'da diplomasi ve iş için bulunmaktadır. Ayrıca kiliseye Katolik turist akını mevcut olup bu turistler hem kiliseyi ziyaret etmekte hem de ibadet için kiliseye gelmektedirler. Ayrıca kilise çevresinde meskun bulunan Ermeni ve Süryani vatandaşlar da kilisenin müdavimidirler. Kilise ayrıca zengin kütüphanesiyle araştırmacılara hizmet vermektedir. Yine Katolik ve özellikle Dominiken akademisyenleri kilisede misafir edilmektedir. Bu akademisyenler İstanbul'a çeşitli nedenlerle gelmiş olan bilim adamlarıdır²¹⁹.

a. Tarihçesi

XIII.. yüzyılın ilk yarısından itibaren İstanbul'da bulunan Dominiken rahipler, Galata tepesi eteklerinde yükselen ve Aziz Paul adı ile anılan kiliselerinin 1475 yılında camiye (şimdiki Arap Camii) dönüştürülmesi ile buradan ayrılmışlardır. O günlerde dominiken rahipleri, eskisinden birkaç yüz metre mesafede bulunan başka bir yapıya taşınmışlardır. Her ne kadar bu yapı dar ise de bölge Hristiyanlarının ihtiyaçlarına cevap verebiliyordu ve Aziz Piyer'e atfedilen bu yapı, 1603 yılına kadar amacına hizmet etti. Ta ki daha çok işlevi olan yeni bir bina yapmaya karar verilinceye kadar. Ama yarım asırdan biraz fazla bir süre sonra 11 Nisan 1660'da ani bir yangın bu yapıyı da yerle bir etti. Yeniden onarılan yapı 1731'de aynı akibete uğradı. Rahiplerin aynı yere beşinci defa inşa ettirdikleri kilise de bir asırdan az süre ayakta kalabildi. Dominikenler de önceki tecrübelerine dayanarak sağlam, emin ve güzel bir kilise yapmak amacıyla 1841'de eski kiliseyi yıkarak, bu amaçla, Ayasofya'nın restorasyonunu yapan ünlü mimar Gaspere Fossanti'ye başvurular ve nihayet 1843'de Aziz Piyer ve Paul'a atfedilen yeni kilisenin inşası tamamlandı. Böylece yüzyıllarca ayakta kalabilecek bir yapıya sahip olundu²²⁰.

²¹⁸ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 9; R.P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

²¹⁹ R.P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

²²⁰ R.P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

b. Mimari Yapısı

Kilise neo klasik stil kaidelerine göre 35 metre uzunluk, 14 metre yükseklik ve 8-10 metre genişlikte dikdörtgen bir alan üzerine inşa edilmiştir. Büyük Altar'ın arkasındaki duvar, Cenevizlilerden kalan Galata kalıntıları ile yapılmıştır. O günkü geçerli yasalara dayalı olarak, kilisenin yüz cephesini sokağa vermek mümkün olamamıştır. Bu nedenle giriş, mütevazı bir kapı ile gerçekleşmiştir. Girişin sağında heykeltraş Cenovalı Drago tarafından renkli mermerden yapılmış bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı Dominiken tarikatının arması, küçük melek başları ve çiçeklerle çevrilmiş olup, Papa'nın işareti ve tacı armanın üst ucunda yer almaktadır. İçeri girer girmez armonik ortam dikkatleri hemen Büyük Altar'a çekmekte, oldukça görkemli kristal lambalar, Corinzie tipi kolonlara eşlik etmektedir.

Carraralı Giovanni Isola, Büyük Sunağı, Evharistiya'yı sembolize eden çeşitli eleman ve sembollerden esinlenerek gerçekleştirmiştir. Mermer kabartmalar üzerinde Ahit Sandığı ile İsa'nın ızdıraplarını ve dirilişini sembolize eden figürler bulunmaktadır. Zamanın kilise kaidelerine uygun olarak hazırlanmış Sunağın tam ortasında özenle dekore edilmiş mermerden bir Kudas Dolabı yer almaktadır. Bu Kudas Dolabı'nın üzerinde Kutsal Ekmeğin konacağı minik bir taht bulunmakta, mermerden yapılmış altı tane koloncuk, üzerindeki küçük kubbeyi ayakta tutmaktadır. Onur bekçiliği yapan küçük melek figürlerinden biri Adaleti, diğeri ise Tanrı sevgisini temsil etmektedirler. Rahip'in kutsal ayini kutladığı bölüm, sekiz metre çapında bir yarım kubbe ile örtülü olup, hemen altında Meryem Ana'nın resmi bulunmaktadır (1898). Kubbenin dört payandasının üzerinde dört Dominiken Papa'nın figürleri resmedilmiştir. Bunlar; Aziz Pius V., Mutlu Innocentius V., Benediktus XIII ve Mutlu Bendiktus XI. dir.

Büyük sunağın tam arkasında Dominiken Serafino Guidotti tarafından yapılmış Aziz Paul ve Piyer'in karşılaşmasını anlatan bir tablo yer almaktadır (1847). Kilisede Büyük Sunak'tan başka dört küçük altar bulunmaktadır. Birincisi Guidotti'nin tela üzerine Aziz Dominik'in ölümünü tasvir eden bir çalışması, karşısındaki ise Francesco Mauro'nun Aziz Vincentius Fereri'yi gösteren eseridir. Diğer iki altar, 1847'de kutsanan Giovanni İsolâ'nın eseridir. Bunlardan birinde tamamen tahtadan oyulmuş çok renkli Meryem Ana'nın heykeli bulunmaktadır. Bu heykel 1856 yılında Genova'dan Galata'ya gönderilmiştir. Ama şüphesiz kilisenin en değerli eseri dördüncü altarda yer alan ünlü "Odighitria" yani "Yol gösteren Meryem" iconasıdır. Her ne kadar onun

bugünkü şekli tanzimi çok eski değilse de Kırım'dan geldiği, 1731'deki yangından kurtarıldığı, mümtaz bir tarihi değere sahip olduğu gerçektir. Daha sonra ismi belirsiz bir kuyumcu tarafından orijinal tablo, (120x160 cm) Aziz Meryem'in mantosu altında Dominiken rahipleri ve bu tarikata mensup kişileri himayesi altında resmeden, gümüş bir kabartma ile kaplanmıştır. Giriş kapısının pek aydınlık olmayan yanında ise geçen asırdan kalma tahtadan oyulmuş, İsa'yı haçta gösteren bir heykel ile karşı köşesinde kupa biçiminde gri mermerden altıgen şeklinde yapılmış bir vaftiz havuzu bulunmaktadır. Bu kilise hiçbir zaman görkemli bir girişe sahip olmamıştır. Ancak iç kısımdaki sade giriş kapısının hemen üzerinde mimarı tarafından zenginleştirilmiş iki balkon bulunmaktadır²²¹.

Kilisedeki org Bianchi'nin eseri olup 1875 tarihlidir. Orgun üzerinde, Vero Christi Cultui, Praedicatorum Ordo. 1842 kitabeleri, Ana nefin solunda 1843 tarihli inşa kitabesi yer almaktadır²²². Kilisede çok sayıda aziz röliği²²³ bulunmaktadır. Hodighitras'ın üzerinde, girişin hemen sağında St. Rene'nin katakombdan gelen rölikleri vardır. İkinci sunakta Saint Thomas'nun rölikleri bulunmaktadır. Diğer yan sunakta Saint Dominigue'nin rölikleri vardır. Ana sunakta ise, St. Pierre ve Paul'ün rölikleri bulunmaktadır. Avluda bir de kripta bulunmaktadır. Bu rölikler kilisenin Katolik dünyasındaki değerini ve önemini oldukça arttırmaktadır. Kilisenin Haliç'e bakışı ise görenlere oldukça estetik bir zevk tattırmaktadır²²⁴.

5. Saint Louis Des Français Kilisesi

Kilisenin yeri; Postacılar Sok. No 11 Beyoğlu İstanbul'dur. Yönetici rahibi R.P. Emile Toulemonde'dur. Ayinler Cumartesi akşam saat 19:00'da olmaktadır. Pazar ayini ise sabah saat 9:30'dan 11:00'e kadar sürmektedir²²⁵.

a. Tarihçesi

Saint Louis des Français kilisesi Beyoğlu'ndaki en eski Latin kilisesidir. Batılı ve Levanten nüfusun Galata'yı terkederek Pera bağlarına geçmesiyle birlikte, kentin bu bölümünde 17. yüzyıldan itibaren elçilikler yer almaya başlamıştır. Bu nedenle Pera'da

²²¹ R.P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

²²² Sevinç, a.g.t., s. 174; R.P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

²²³ İlk Hıristiyan Azizlerin kutsal mezar taşları.

²²⁴ Sevinç, a.g.t., s. 171.

²²⁵ Eglise Catholique en Turquie, s. 9; R.P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

yaşayan Hristiyan nüfusun dini ihtiyaçlarını karşılamak için ibadethanelere ihtiyaç duyulmuştur. Kilise 1660'dan hemen sonra inşa edilmiş ve 25 Ağustos 1673'de takdisi gerçekleştirilmiştir. Yapı uzun tek bir neften oluşmakta olup yapıya 1726 yılında iki nef daha eklenmiştir. 1747-1755 yılları arasında ise kilise bütünüyle yenilenmiştir. Kilise, 2 Aralık 1709'da Paroisse olmuştur. Kilise daha sonraki tarihlerde yeniden inşa edilmiştir. Yapım çalışmalarına 1730 yılında başlanabilmiş, tamamlanması ise 1775 yılında gerçekleşmiştir. Daha sonra kilise 1788 yılında yeniden inşa edilmiştir. 1788 yılındaki inşası hatırasına yerleştirilen kitabenin bir bölümü günümüzde kilisede yer almaktadır. 1831 yılındaki Pera yangını Saint Antoine Kilisesi, Fransız Sarayı ve Saint Louis'yi ortadan kaldırmıştır. Günümüze ulaşan yapı 1846 yılına tarihlenmektedir. 1922 yılında ise Kilise'nin yeniden elden geçirilmesi, yeni ekler yapılması gündeme gelmiştir. Yine Kilise 1923'de geniş çaplı bir tamir yaşamıştır. Kilise'yi 1968 yılında General de Gaulle tarafından ziyaret edilmiştir. Bu ziyaret kilisenin nostaljisini arttırmaktadır²²⁶.

b. Mimari Yapısı

Kare abside sahiptir. Tek nefli bir yapıdır. Kilisenin üst örtüsü düz olarak ele alınmıştır. Dış cephe malta taşı olarak adlandırılan sarı renkli taş ile kaplıdır. İç mekan geniş bir neften oluşmaktadır. İstanbul'daki diğer Latin Katolik kiliselerine kıyasla daha sade ve yalındır. Ana sunak Saint Louis'ye, Kuzey sunağı Menyem'e, midi sunağı ise Saint Felix de Cantalice'ye adanmıştır. Nefi çevreleyen frizde Tanrı'nın On Emri yazmaktadır. Ana sunak resimli ahşap olarak yapılmıştır. M. de Thouvenel'in elçiliği sırasında mermer olarak yenilenmiştir²²⁷. Kilisenin giriş cephesinde inşa kitabesi yer almaktadır. Ayrıca kilisenin dış cephesinde sembolik üçgen içerisinde, iç mekanda koro bölümünde ve Notre Dame sunağında 11788 tarihli inşa kitabesi mevcuttur. Yine Kilisede 1642-1877 tarihlerine ait defin kitabeleri bulunmaktadır. Bu defin kitabeleri kilisenin arşiv değerini arttırmaktadır²²⁸.

Kilisenin yan duvarları içten belirtilen taşıyıcı ayaklarla düzenlenmiştir. Her iki ayağın arası, tepesinde melek motifi olan üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Vitraylar oluşturulan nişlerde yer almaktadırlar ve sayıları her yan duvarda altı tane dir. Yanlaraki dört vitray haç motifinden oluşurken ortadakilerinde İsa ve Meryem tasvir edilmiştir.

²²⁶ Sevinç, a.g.t., s. 134-138.

²²⁷ Sevinç, a.g.t., s. 138.

²²⁸ Sevinç, a.g.t., s. 133-134.

Absidde yarım daire formunda tahtta oturan İsa ve yanında diz çökmüş iki melek yer almaktadır. Melekler ellerinde sembolik objeler tutmaktadırlar. 19. yüzyılın Neo-Klasik resimleri tarzında bir çalışmadır. Tablonun tarihi ve sanatçısı bilinmemektedir. [Ana sunakta ilahi baba (Pere Eternel), sağında İsa solda ise Müjde sahnesi tasvir edilmektedir]. Sunağın kuzeyinde elçi, güneyinde ise elçilik personeli için ayrılmış tribünler yer almaktadır. Absidin sağında Saint François ve çocuk İsa görülmektedir. Tablo daire formundadır. Absidin solundaki tablo da dairesel forma sahiptir. Tablolar daha önce koro bölümünü neften ayıran duvarların üzerinde yer almaktaydı. Bu duvarın yıkılmasından sonra geriye, absid duvarının iki yanına yerleştirilmişlerdir. Günümüzde yer almayan başka bir tablo daha bulunmaktaydı. Eserin sanatçısı ve yapım yılı bilinmemektedir. Dört köşenin her biri Evanjelistlere ayrılmıştır. Geride, sunakların karşısında Assisili Saint François ve Saint Joseph de Léonisse yer almaktadır.

Ana sunakta İsa'yı çarpmışta gösteren bir ahşap grubu yer almaktadır. Aynı ayı yontulan heykeller biraraya gelerek kompozisyonu oluşturmaktadırlar. Bir yanda Meryem, diğer yanda ise Saint Louis görülmektedir. İsa vitrayının altında ahşap Meryem heykeli yer alır. Ahşap heykeller Luigi Bresciani'ye aittir. Yüzyıl Katolik kiliselerinde görülen, Avrupa'daki atölyelerde çok sayıda üretilen ve İstanbul'a getirilen alçı örneklerden farklı olarak oldukça ifadeci ve başarılı çalışmalardır. Meryem vitrayının altında ise İsa heykeli yer alır. Kilisenin ilk orgu XIX. yüzyılın ortasında İtalyan Kapüsen Rahipler tarafından yerleştirilmiştir. Bu org ile ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. 1894 yılında Fransız Kapüsenler Merklin tarafından yapılmış org satın almışlardır. Bu org 1914 yılında, savaş sırasında sökülüştür. Kilisede günümüzde yer alan org ise ilk olarak Cavaillé-Coll Charls Mutin tarafından yapılmıştır. Org daha sonra Kapüsenler tarafından alınarak, 25 Ekim 1925'de kilisedeki yerini almıştır²²⁹.

6. Notre Dame De L'assomption Kilisesi

Kilise; İstanbul Kadıköy, Moda Cem Sokak, No: 5'dedir. Kilisenin Sorumlu rahibinin ismi R. P. Alain Fontaine'dir. Cumartesi ayını akşam saat 18.30'da, Pazar ayını ise sabah saat 11.30'dadır²³⁰.

²²⁹ Sevinç, a.g.t., s. 139-140.

²³⁰ Eglise Catholique En Turquie, s. 9; Yusuf Orduluoğlu ile yapılan görüşme (4 Ekim 2001).

Kiliseye bağılı Piskopos Sarayı'nın cephesi Cem Sokak'a bakmaktadır. Yapı üç katlı olarak ele alınmıştır. Katlar birbirlerinden silmelerle ayrılmışlardır. İlk katın cephesinde taş örgü belirtilerek kemerli pencerelerle dışarıya açılım sağlanmıştır. İkinci kat diğer katlara nazaran daha yüksek ve özenli olarak ele alınmıştır. Dikdörtgen pencerelerin düz alınlıkları ile hareketlenen ikinci katı loca düzenlemesi ile dikkati çekmektedir. Hacimli Korint sütunlarının arasına yerleştirilen kemerlerle oluşturulan düzenleme cepheye zenginlik katmaktadır. Üçüncü katın daha alçak ve yüzeysel olarak ele alınması perpektif etkiyi arttırmaktadır. Düzenleme Neo-Klasik / Neo Barok olarak değerlendirilebilir. Kapının arka avluya bakan cephesi ise oldukça sade olarak ele alınmıştır. Kilise lojmanları ve geniş bahçesiyle de dikkat çekmektedir²³¹.

a. Tarihçesi

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ege adalarından bilhassa Rodos'tan gelen Katolik nüfusun artması ile kısa müddet içerisinde Kadıköy'de bağ ve bahçelerin yerinde ekseriyetini Katolik nüfusun meydana getirdiği yeni bir mahalle oluşmuştur. Bu durum bölge ve civarında bir kilisenin oluşturulmasını gerekli kılmıştır. O dönemin İstanbul'daki papa vekili Mgr. Brunoni, Moda'da bulunan Guiseppe De Negri isimli Cenova kökenli bir abbéye Paroisse oluşturma görevi vermiştir. Kadıköy Paroisse'ı 1858'de abbé Guiseppe De Megri tarafından kurulmuştur. Kısa zaman içerisinde Paroisse kilisesinin inşası için çalışmalara başlanmıştır. Nitekim Fransız Konsolosluğuna gönderilen 1275 (1859) tarihli bir ferman ile kilisenin yapımı için gerekli izin verilmiştir.

Oldukça pahalıya mal olan yapı için Sakız Adası'ndan gelen Katolikler büyük bir bağışta bulunmuşlardır. Yapının ilk taşı 15 Temmuz 1859'da Mgr. Paolo Brunoni tarafından konulmuştur. Yapılan törene Vicaire Apostolique Patriarcal ile M.le Comte de Lallemand (Chargé d'affaires de France) katılmışlardır. Üç yıl süren inşaat 1862'nin sonunda tamamlanmış ve kilise takdis edilmiştir. Kilise halk arasında "Moda Katedrali" olarak adlandırılmıştır.

Prêtres Seculiers'lere ait olan "paroisse"ın sorumluluğu Papa XIII. Léon'un 2 Temmuz 1895 tarihli Adnitentibus Nobis kararnamesi ile Assomptionistler'e verilerek, Assomption rahiplerine Kalkedon'da (Kadıköy) gerekli olan bütün faaliyetleri yapma

²³¹ Sevinç, a.g.t., s. 228.

yetkisi tanınmıştır. Bu şekilde, 1895 yılında, Assomptionist papazlar kilisenin yönetimini ellerine almışlardır. I. Dünya Savaşı'ndan hemen önce 50.000 nüfuslu bölgede Paroisse'a bağlı 2000 Katolik olduğu belirtilmektedir. Bunların 400'ü Tinos ve Syra'dan gelen Helenler, 500'ü İtalyan, 250'si Fransız, 450'si Alman, Avusturyalı veya Hırvat, 100'ü Arap, Melkit ve Suriyeli, Maronit, 300'ü Katolik Osmanlı tebasıdır. Birkaç İngiliz, İspanyol, Gürcü ve İranlı aileye de rastlanmakta olduğu belirtilmektedir. 1975 yılından itibaren Anadolu yakasında ibadet yerleri olmaması nedeniyle Süryani-kadim cemaatinin de istifadesine açılmıştır²³².

b. Mimari Yapısı

Kilise Latin haçı planına sahiptir. Ana nefle transeptin kesiştiği noktada kubbe yer almaktadır. Nef, kaburgalı beşik tonozla örtülüdür. Dış cepheden de okunabilen planı İstanbul Latin kiliseleri içindeki ender örneklerdendir. Nitekim, buna benzer plan şeması Bakırköy Notre Dame du Rosaire kilisesinde de görülmektedir. Kilisede ana şapelin yanısıra altı tane yan şapel yer almaktadır. Yapının genişliği 20 m, absisten tambura kadar olan mesafe 36 m, kubbenin çapı ise 10 m'dir. Kubbe, kemerler ve pandantifler üzerine oturmaktadır. Yüksekliği 5 m'dir. Tamburda 8 pencere yer almakta ve ışık oyunları meydana getirmektedir.

Cephe düzenlemesi Neo-Barok üsluptadır. Cephe anıtsal sütunlar, katları birbirinden ayıran yatay profiller, nişler ve nişlerin içerisinde yer alan heykelleriyle oldukça hareketli olarak ele alınmıştır. Kilisenin girişi iyon başlıklı anıtsal iki sütunun arasında yer alan ana giriş kapısı ile sağlanmaktadır. Giriş kapısının iki yanında birer kemer yer almaktadır. Yapı, cephesinde yer alan ikiz yan kuleleri ile dikkati çekmektedir.

Giriş kapısının üzerinde Meryem'in sizi selamlıyorum anlamını taşıyan "Ave Maria" yazısı görülmektedir. Yazıt, yıldızlardan oluşan bir daire ile çevrelenmiştir. Alt katı sonuçlandıran kornişin üzerinde büyük harflerle Latince olarak "Assumpta est Maria in Caelum" yazısı mevcuttur. Kornişin üzerindeki nişlerde aziz heykelleri bulunmaktadır. Bütün bu elemanlarla kilisenin cephe tasarımı oldukça özgündür. Kilisenin, kendisini İstanbul'daki diğer Latin kiliselerinden ayıran anıtsal çan kulelerine sahip cephe düzenlemesi ve anayoldan geride avlunun içerisinde mahfuz biçimde inşa

²³² Sevinç, a.g.t., s. 221-222.

edilmesine bağlanabilir. Renkli mermerler, yaldızlı başlıklı sütunlar, mavi renkli tonozun üzerindeki yaldızlı yıldız bezemeleri ile oldukça zengin bir dekorasyona sahiptir. İç mekan kompozit başlıklı sütunları, profilli yatay bölünmeleri, üçgen alınlıklı sunak düzenlemeleri ile Neo-Barok olarak isimlendirebileceğimiz zenginlik ve hareketliliğe sahiptir.

İç mekanda kullanılan mermerlerin büyük bir bölümü İtalya'dan getirilmiştir. Fakat kilisenin bütünüyle özgün tasarımına uygun biçimde tamamlanması mümkün olmamıştır. Ana sunaktaki Assomption sahnesini çevreleyecek alanlar dışında bütünü yerlerine yerleştirilmişlerdir. Ana sunak mermer yontu olarak görünmektedir. Ana sunağın dışında altı yan sunak mevcuttur: Sainte Euphémie, Saint Léon, Cizvitler, Sainte Anne ve Meryem'in Doğumu, Padova'lı Aziz François ve Saint Michel'e adanmışlardır. Transeptin sol kolunda Léon'a adanan sunakta "Petrus per Leonem locutus est", sağ koldaki Ste. Euphémie sunağında ise "A supplicio Eupheima ad coelum" yazıtı görülmektedir. Her iki sunak da Neo-Klasik üslupta ele alınmışlardır. Kubbe kemerinin üzerinde "Assumpta est Maria in Coelum", karşısındaki kemerde "Haec est Fides nostra Quae Vicit Mundum" yazıtları yer almaktadır²³³. İç mekanda, giriş bölümünde ilk taşın konulmasına ait kitabe yer almaktadır.

Duvar resimleri kubbe ve pandanfitler de yer almaktadır. Pandanfitlerde dört evangelistin, sembolleri ile tasvirlerine yer verilmiştir. St. Jean (kartal), St. Marc (arслан), St. Matta (insan), St. Luc (öküz) ellerinde İncillerle sarı fon üzerinde temsil edilmişlerdir. Kubbenin tamburunda ise çok sayıda tasvir yer almaktadır. Tasvirler arasında önemli azizleri sembolleri ile görmek mümkündür. St. André ve "X" biçimli haçı. St Pierre ve anahtarları, St Paul ile peygamberler, testeresi ile Isaie, Manassé, Ezéchiel, Jérémie ve Daniel ve Amos. Merkezde, kubbenin en üst noktasında, Kutsal Ruh'un simgesi güvercin kanatlarını açmış olarak tasvir edilmiştir. Burada ressam göğe yükselen Meryem ve İsa'yı resimlemiştir. Meryem'e adanan kilisenin kubbesinde Meryem tasvir edilmiştir. Kubbede yer alan diğer kompozisyonlarda ise bulutlar ve meleklerin arasında İsa'nın mucizeleri anlatılmaktadır. Resimler bütün bu özellikleri ile 17-19. yüzyılda Katolik kilisesinin benimsediği üsluba uygun biçimde Neo-Barok üslubun örnekleridir.

²³³ Sevinç, a.g.t., s. 223-225.

Tablolar sunaklarda yer almaktadır ve adandıkları azizin hayatında sahneleri tasvir etmektedirler. Saint Léon ve Saint Euphémie şapellerinde yer alanlar Papa IX. Pius tarafından hediye edilmiştir. Absidde Romalı sanatçı Tirinelli'nin 1862 yılında tarihlenen resmi yer almaktadır. Kilisenin Meryem'in göğe yükselişine adanması nedeniyle absiddeki tablo Meryem'in göğe yükselişini konu almaktadır. 451 yılında Kadıköy'deki 4. Ökümenik konseye delegelerini yollayan Papa Léon delegeleri ile birlikte görülmektedir. Yine bu konseyin konularından birini oluşturan İsa'nın iki tabiatı; insani ve tanrısal olma özellikleri resimde betimlenmiştir. Solda Léon şapelinin üzerinde konsey legasyonunu yollayan Papa görülmektedir. Haç'a yaslanan insani tabiata sahip İsa'yı çevreleyen altın mandorla onun tanrısal yönünü de işaret etmektedir. St. Euphémie sunağında bu önemli azizeyi tasvir eden tablo yer almaktadır. Eserin sanatçısı ve tarihi bilinmemektedir. Cizvitler sunağında Tirinelli'ye ait 1861 tarihli tablo yer almaktadır. Resim; Cizvit azizlerinin zaferi hatırasına yapılmıştır. Tabloda St. Ignaca İsa'nın elinden tanrının mor sancağını almakta, altta Cizvit azizlerinden oluşan grup görülmektedir. Tablonun merkezinde Meryem'in babası Joachim, St. Anne ve hizmetkarlar ile görülmektedir. Joachim çocuk İsa'yı Tanrı'ya uzatmaktadır. Onun üzerinde Kutsal Ruh'un sembolü olan güvercin ve çocuk İsa, Meryem'in altında ise küçük melek yer almaktadır. Kilise, bu tablolarıyla Katolik dünyasında meşhurdur. Tablolardaki detay o dönemdeki Katolik nüfusun okuma-yazma oranındaki düşüklükten kaynaklanmaktadır.

St. François ve Çocuk İsa Padovalı Saint Antoine sunağında yer almaktadır. St. François Çocuk İsa'yı sağ elindeki kutsal kitabın üzerinde tutmaktadır. Heykelde bir vecd anı sözkonusudur. Meryem Ana ve kucağında Çocuk İsa tasvir edilmiştir. Altta Türkçe olarak "Şefkatli annemiz bizleri hep koru" yazıtı görülmektedir. Kutsal haç yolu-nefin iki yanında haç yolunun on dört durağını belirleyen kabartmalar yer almaktadır. Kilise rahiplerinden Harold Hajdu'ya aittir. 1972 tarihinde kiliseye eklenmişlerdir. Vaftiz teknesi Haydarpaşa'daki Notre Dame du Rosaire Kilisesi'nden getirilmiştir²³⁴.

²³⁴ Sevinç, a.g.t., s. 225-227.

7. Saint Etienne Kilisesi

Kilise; İstanbul, Yeşilköy Cümbüş Sokak No. 8, dedir. Kilisenin sorumlu rahibi R. P. Adriano Franchini'dir. Kilise Aziz Francesco'nun tarikatı olan Capucin bir kilisedir. Kilise'de ayinler her gün sabah 8'de yapılmaktadır. Cumartesi akşam ayini saat 18'de Türkçe yapılmaktadır. Pazar ayini ise sabah saat 10.30'da İtalyanca ve Fransızca yapılmaktadır²³⁵.

Kilisenin hemen yanında manastır, Noviciat ve Institut Apostolique d'Orient binaları yer almaktadır. Yapılar topluluğu oldukça anıtsal olup, kompleksin deniz cephesini oluşturmaktadırlar. Seminere ait bina dört kattan oluşmaktadır. Alt kat diğer katlara oranla daha alçak ele alınmıştır. Ana girişe ise merdivenlerle ulaşılmaktadır. Giriş katı ve üzerindeki katların pencereleri yuvarlatılmış, üst katın pencereleri ise dikdörtgen olarak ele alınmıştır. Giriş kapısının hemen üzerinde küçük bir cumba yer almaktadır. Noviciat binası seminer ile birlikte kompleksin deniz yönündeki sınırlarını oluşturmaktadır. Üç katlı yapıda katlar birbirlerinden profillerle ayrılmışlardır. Giriş doğrudan birinci kattan yapılmaktadır. Birinci katta iki giriş mevcuttur. İkinci katta ritmik pencere düzenlemeleri ve cumbalarla yapının dış cephesi hareketlendirilmiştir. Üçüncü katta ise cumba çıkmaları balkon olarak değerlendirilmiştir. Yapı, sade üçgen alınlıklarla sonlanmaktadır. Manastırın inşa tarihi 1865'dir²³⁶.

a. Tarihçesi

Eski adı San Stephano olan Yeşilköy, İstanbul'un Rum ve Katolik nüfusa sahip semtlerinden biriydi. 1200 yılında Venedik ve Fransız haçlıları İstanbul'dan geçerken Kontlar, Baronlar ve Venedik Doju'ndan oluşan konsil üyeleri San Stephano Kilisesi'ne uğramışlardır. Bölge adını bu kiliseden almıştır. Nitekim 1844 yılında yenilenen Rum kilisesi halen mevcuttur.

Bölgedeki Katolik nüfusunun dini ihtiyaçları için 16 Aralık 1863 tarihinde San Stephano Paroisse'ı kurulmuştur. Paroisse kilisesinin inşası için çalışmalara başlanmış, 1864 yılında, günümüze ulaşan kilisenin inşası için deniz kenarında 200.000 Piastre (46.000 Fr.) a bir arsa satın alınmıştır. 22 Mart 1865 tarihinde kilisenin ilk taşı

²³⁵ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 10; *Français-Turc Dictionnaire (Fransızca-Türkçe Sözlük)*, İstanbul, 1990, s. 102.

²³⁶ Sevinç, a.g.t., s. 156.

konulmuştur. Yapının mimarı Pietro Vitalis'dir. Kilisenin inşası için gerekli izin 5 Cemaziyelahir 1281 (1864 Aralık) tarihini taşımaktadır. Belge ile derinliği kırk iki arzen on sekiz yüksekliği yirmi aded endazelik olmak üzere kilisenin inşasına izin verilmiştir. 1864-1867 yılları arasındaki harcamaların toplamı 47.000 Fr. tutmuştur.

Kilisenin inşasından sonra da çalışmalar devam etmiş, iç mekanda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Nitekim ana altarenin tamamlanması 19 Nisan 1886 tarihlidir. Yapı çeşitli dönemlerde pek çok kez hasara uğramıştır. Bunlardan ilki Rus işgalidir. Yine Türk ve Fransız işgali sırasında yapı hasar görmüştür. Ayrıca deniz kenarında yer almasından dolayı Saint Etienne'de nemlilik ile ilgili sorun yaşanmıştır. Bu konu ile ilgili rapor kilise arşivinde yer almaktadır²³⁷.

b. Mimari Yapısı

Kilise, tek nefli bir yapıdır. Üst örtü neflerde beşik, absid bölümünde ise çapraz tonozdur. Kilise 13 m genişliğinde ve 30 m uzunluğundadır.

Cephe Neo-Klasik olarak tasarlanmıştır. İki katlı olarak ele alınan cephede katlar birbirlerinden profillerle ayrılmışlardır. Yapı üçgen alınlıklı bir düzenleme ile son bulmaktadır. Cephe düşey olarak plastırlarla bölümlenmiştir. Üst üste bindirilen plastırlar cephenin sade görünümünü hareketlendirmiştir. Cephede dolu-boş, ışık-gölge etkisini sağlamak için plastırlar arasına nişler yerleştirilmiştir. Alt katta giriş kapısının yanında sayıları iki olan nişler üst katta boyutları küçülerek üç adet kullanılmıştır. Böylelikle cephede perspektif etkisi vurgulanmıştır. Üst kattaki nişler içerisinde Meryem, Saint Joseph, Çocuk İsa ve Aziz François'in heykelleri bulunurken alt kattaki nişlerin inceleme tarihinde boy olduğu görülmüştür. Pişmiş topraktan imal edilen heykellerle ilgili yazışmalar kilise arşivlerinde yer almaktadır. Nitekim 12 Mart 1907 tarihli mektupta 450 Fr. tutarında 2.20 m. boyunda Immaculée Conception, 300 Fr. tutarında 1.70 m. boyunda Saint Joseph ve Saint François, 520 Fr. tutarında 2.40 m. boyunda Saint Etienne ve Saint Laurent heykelleri sipariş edildiği anlaşılmaktadır. Lyon'da Ancienne Maison Franceschi-Elie Bachini successeur tarafından yapılmıştır. Faturalar 1907 tarihini taşımaktadır. Diğer üç heykel cephede yer almakla birlikte, günümüzde Saint Etienne ve Saint Laurent heykellerinin kilisenin cephesinde bulunmadığı görülmektedir.

²³⁷ Sevinç, a.g.t., s. 152-153.

Kilisenin çan kulesi geride yer almakta ve güçlükle farkedilmektedir. Yapıya ait 1908 tarihli fotoğraflarda kulenin soğan biçimli bir kubbe ile sonlandığı görülmektedir. Bu nedenle eski çan kulesinin yerine daha farklı olan yenisinin inşa edildiği söylenebilir.

Oldukça sade olarak ele alınan iç mekan Neo-Klasik  sluptadır. Duvarlar kemerler ve plastırlarla oluşturulan düzenleme ile hareketlendirilmiştir. Cephede bulunan iki kademeli plastırlar iç mekanda da yer almaktadır. Ancak bu kez üstteki plastırlar iyon başlıklara sahiptirler. Mekanda yer alan diğerk bezeme elemanları ise kemerlerin tepe noktalarındaki renkli melek başları ve alınlıklardaki ali rozet motifleridir.

Absid'de, kiliseye adını veren Saint Etienne'in martiri konu edilmiştir. Resmin  zerinde İsa gökyüzünde melekler arasında görülmektedir. Alta ise aziz yerde diz ç km ştir. Absid'e doğru ilerlerken sağda yan duvarda ayakta duran Meryem figürünün dizlerinde Sainte Claire ve Saint François görülmektedir. Sainte Claire elinde Meryem'in sembolü olan beyaz zambağı tutmaktadır. Meryem'in çevresini melekler sarmıştır. Resmin en üst noktasında ise Kutsal Ruh'u simgeleyen beyaz güvercin görülmektedir. G vercinden yayılan parlak ışık, resmi aydınlatmaktadır. Sanatçının Yüksek Rönesans ve hatta Manyerist sanatçılardan etkilendiğini söylememiz mümkündür. Sanatçısı, yapım yeri ve tarihi bilinmemektedir.

Daha sonra ise Piet  adlı tablo ile karşı karşıya gelmekteyiz. İsa'nın armıhtan indirilmesi konu edilmektedir. Resim dengeli, simetrik bir kurguya sahiptir.  nde yer alan ilk figür İsa'dır. Meryem hemen arkasındadır. Bir eliyle İsa'nın elini diğeri ile omuzunu tutmaktadır. Geri planda Saint François ve Saint Joseph görülmektedir. Resmin yapım yeri, tarihi ve sanatçısı bilinmemektedir.

  nc  olarak ise Saint Joseph ve ocuk İsa tablosu görülmektedir. Saint Joseph oturmuştur ve kucağında ocuk İsa'yı, elinde ise Meryem'in sembolü olan beyaz zambağı tutmaktadır. İki yanda ise diz çökmüş azizler görülmektedir. Resmin yapım yeri, tarihi ve sanatçısı bilinmemektedir. Son olarak ise Meryem, ocuk İsa, Sainte Th r se d'Arila, Sainte Lucia (La Vierge Marie au Titre de Carmelite) adlı tablo kilisede yerini almaktadır. Meryem gökyüzünde elinde meşaleler tutan meleklerin ortasında yer almaktadır. Elindeki tesbihi Sainte Th r se'e uzatmaktadır. Yerde Meryem'in sembolü beyaz zambak görülmektedir. Sainte Lucia ise ellerinde sembolü

olan gözlerini tutmaktadır. Bu tablolardeki tasvirler oldukça ilginçtir. Ayrıca Meryem ve Çocuk İsa, Saint François ve İsa heykelleri yer almaktadır. Heykellerin malzemesi alçıdır²³⁸.

8. Notre Dame Du Rosarie Kilisesi

Kilise Sakızağaç Rüya Sokak No. 22 Bakırköy’de bulunmaktadır. R. P. Luigi Fazzi kilisenin sorumlu rahibidir. Kilise “Dominiken”, “Baba” manastırının aynı zamanda Ayinler her gün saat 18.00’de, Pazar günü ise saat 11.00’de yapılmaktadır. Yapı Bakırköy’ün nadir eski yapılarından olup, Bakırköy’e mimari bir otantizm kazandırmaktadır²³⁹.

Kiliseye bağlı manastır ve okul binaları yer almakta idi. Günümüze ulaşan “Manastır” Sakızağacı Rüya sokakta kilisenin hemen yanında yer almaktadır. Dikdörtgen plana sahip yapı üç katlı olarak ele alınmıştır. Cephesi oldukça sadedir. Cephedeki tek hareket ve süs ögesi pencereleri çevreleyen kalın taş banlar ve akant yaprağı konsollarıdır²⁴⁰.

a. Tarihçesi

Bakırköy (Makrikeuy)’ün tarihçesi Bizans dönemine kadar inmektedir. Hebdeman olarak adlandırılan bölgede 19. yüzyılda daha çok Rum, Ermeni ve Latin aileleri yaşamaktaydı. Burada ilk olarak FF. MM. Conventuellere ait bir ev ve arsa olduğu belirtilmektedir. 1849 yılında buraya daha çok bir kulübeyi hatırlatan küçük bir şapel inşa etmişlerdi. Sonraki yıllarda kilise ve arsalarını elden çıkartmaları üzerine, bu mülkleri yine bir Latin satın almıştır. Gayrimenkulleri olan kişi Papalık vekiline kilise inşasına imkan veren bir yerle değişmeyi teklif etmiştir. Mgr. Hillereau teklife olumlu cevap vermiştir. 1853 yılında D. Angelo Spartali (pretre seculier) burada bir şapel inşa etmiştir. Arsayı verenin formalitelerin tamamlanmasından önce ölmesi üzerine varisler tarafından satışa çıkarılmış, 1863 yılına bir Türk tarafından alınmak istenmiştir. Ancak Dominikeler’in Vicaire’i R. P. M. Cambiaso manastırının ödemesi gereken diğer borçları erteleyerek 1863 yılında sözü edilen iki taş yapı ve kiliseyi satın almıştır. Sig. Tubini ve Corqi adlı bankerlerin P Cambiaso’nun isteğine uygun olarak Bakırköy’de

²³⁸ Sevinç, a.g.t., s. 153-156.

²³⁹ Eglise Catholique en Turquie, s. 10.

²⁴⁰ Sevinç, a.g.t., s. 187.

1100 Ltq'e bir şapel ev aldıklarını belirten 3 Ağustos 1863 tarihli mektupta Mgr. Brunoni'nin Dominikenlere Saint Pierre'e bağlı paroisse kilisesinin inşası işini verdiği belirtilmektedir.

R. P. Cambiaso, kilise'de tamirler, eklemeler yapmış, ayrıca bir de din adamlarının barınması amacıyla bir manastır eklenmiştir. 1864 yılından 1883 yılına kadar da kilise ile bir hayli ilgilenilmiştir. 1883 yılında yüklü bir mirasa konan bir Latin ailesi Makriköy Kilisesi'nin inşası için gerekli kaynağı bağışlamıştır. Kilisenin ilk taşı 25 Nisan 1884 tarihinde konulmuştur. Ancak bürokratik işlemler inşaatın aylarca gecikmesine neden olmuştur. 11 Şubat 1885 tarihli irade ile kilisenin inşası için gerekli izin çıkmıştır. 13 Nisan 1885'den itibaren de yapının inşasına başlanmış ve inşaat 3 yılda tamamlanmıştır. Yapının takdisi 3, 4, 5 Haziran 1887 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Kilisenin inşa ayrıntılarını içeren 1884-1886 yılları arasına tarihlenen belge ve faturalar Saint Pierre ve Saint Paul Kilisesi Arşivlerinde yer almaktadır. 27 Mart 1910 tarihinde kilise "paroisse kilisesi" olmuştur²⁴¹.

b. Mimari Yapısı

Kilise latin haçı planında inşa edilmiştir. 3 neften oluşmaktadır. Haç kollarının kesişme noktasında kubbe yer almaktadır. Orta nef ve yan nefler beşik tonozla örtülmüştür. Bir ana ve iki yan sunaktan oluşmaktadır. İstanbul'da Moda Notre Dame de L'Assomption Kilisesi'nden sonra benzer plan şemasında inşa edilen ikinci yapıdır.

Cephe oldukça zengin ve hareketli olarak ele alınmıştır. Neo-Barok özellikleri ile dikkati çekmektedir. Cephede plastr, sütun, niş, kemer, üçgen alınlık kullanımı ile ritmik bir düzen oluşturulmuştur. Üçgen alınlığın hemen üzerinde başlayan frizin üstünde, pencereler ve nişlerle oluşturulan bir düzenleme söz konusudur. İki yanda yer alan bölümler ise ortaya oranla daha dar tasarlanmışlardır. Alt katta birer niş üst katta ise yuvarlak pencereye sahiptirler. Klasik mimarıktan alınan çeşitli elemanların birarada kullanılması ile zengin bir cephe düzeni oluşturulmuştur. Cephe üçgen alınlıkla son bulmaktadır. Kilisenin kubbesi, ön cephede üçgen alınlığın arkasında kalmakla birlikte yapının farklı yönlerinden belirgin olarak görülebilmektedir.

Kilisenin iç mekan düzenlemesi Neo-Barok üslupta ele alınmıştır. Kubbeli latin haçı planına sahip yapının kubbesini taşıyan kaideli sütunlar ikiz olarak tasarlanmış ve

²⁴¹ Sevinç, a.g.t., s. 183-184.

böylelikle mimari elemanlar vurgulanarak iç mekanda zengin bir görünüm meydana getirilmiştir. Kompozit sütun başlıkları plastik etkiyi arttırmaktadır. Başlıklardan sonra başlayan konsollu friz bütün mekanı dolaşarak duvarları hareketlendirmektedir. Nefi örten beşik tonozlar ise, sekizgen yıldızlar, kareler, dikdörtgenler ve yer yer bitkisel bezemelerle dekore edilmiştir. Yapı, ana sunağın yanısıra “Sacré Coeur de Jesus” ve “Saint Joseph”e adanan iki yan sunağa sahiptir. Sunaklar mermerden olup plastırlar ve kemerlerle oluşturulan küçük bir zafer takı düzenlemesine sahiptirler. Yapının dış cephesinde yer alan inşa kitabesi, 1888 yılında iç mekanda Sacristie’in girişine nakledilmiştir²⁴².

Absis yarım kubbesinde İsa, Meryem ve beyaz güvercinle temsil edilen kutsal ruhun oluşturduğu Trinité (kutsal üçlü)yi tasvir eden resim yer almaktadır. Merkezde kutsal üçlü yer almaktadır. İsa elinde haçı taşımaktadır. Resmin her iki yanında ise melek figürleri yer almaktadır.

Ana sunakta Meryem, Çocuk İsa, Saint Dominique ve Sainte Catherine’i tasvir eden tablo yer almaktadır. Meryem kucağında Çocuk İsa ile tahtta oturmaktadır. Elindeki Rosaire (tesbih)leri Saint Catherine ve Dominiken tarikatının kurucusu Saint Dominique’e uzatmaktadır. Tahta ulaşılan basamağın üzerinde Meryem’in sembolü olan beyaz zambak ve güller yer almaktadır. Tablo, 15. yüzyıl İtalyan Rönesans resimlerini andırmaktadır. Nitekim Roma’da bulunan bir örneğe göre yapılmıştır. 1886 tarih ve Consoli Pinse imzasını taşımaktadır. Girişin solundaki sunakta Saint Joseph ve Çocuk İsa tasvir edilmiştir. Tablo 1887 tarih ve Consoli Pinse imzasını taşımaktadır. Girişin sağındaki sunakta ise “Sacré Coueur de Jésus” adını taşıyan tablo yer almaktadır. İsa kırmızı elbisesi ve mavi atkısı ile arkada melek başlarının oluşturduğu bir kompozisyon içerisinde tasvir edilmiştir. Eser, 1887 tarih ve Consoli Pinse imzasına sahiptir. Kilise orgu. 1886 yılında Bargoni Guiseppe tarafından imal edilmiştir²⁴³.

9. Saint Pacifique Kilisesi

Saint Pacifique Kilisesi Yeni Sokak No. 21 Büyükkada, İstanbul’dadır. Sorumlu rahisi R. P. Claudio Ceccherelli’dir. Küçük bir kilise özelliği taşıyan bu kilisenin cemaati yazlıktır. Yazın üç ay faaliyeti olan bu küçük kilisenin hafta içi ayin saatleri

²⁴² Sevinç, a.g.t., s. 185-186.

²⁴³ Sevinç, a.g.t., s. 186-187.

sabah saat 8.30'dur. Cumartesi ayini akşam saat 19.30'da, Pazar ayini ise saat 10.30'da yapılmaktadır²⁴⁴.

Kilisenin yanında bir manastır yer almaktadır. İnşasına 1886 yılında başlanmıştır. Nitekim, rahip ikametgâhı için Guiseppe Michellini ile yapılan kontrat 30 Mart 1886 tarihini taşımaktadır. On beş maddelik kontratta malzeme ve yapım teknikleri belirtilmektedir. İki katlı yapının cephesi değişik elemanlarla zenginleştirilmiştir. Alt katta, ortalarında kilit taşını andıran elemanların yer aldığı pencere dizisi, yanlarda dikdörtgen, ortada ise yuvarlak olarak oluşturulmuştur. Dikdörtgen pencereler ile yuvarlak kemerli pencereler arasında dikdörtgen pencereler dolu olarak tekrarlanmıştır. Böylelikle cephe hareketlendirilerek dolu-boş etkisi meydana getirilmesi amaçlanmıştır. İkinci katta da birinci kattaki düzenleme tekrarlanmış ancak bu kez beyaz taş kullanımı ile hareketlendirme yapılmamıştır. Katlar birbirlerinden çift profille ayrılmıştır. Köşede ise farklı iki boyda taş kullanımı vurgulanmıştır²⁴⁵.

a. Tarihçesi

622 m² lik bir alan satın alınıp bugünkü kargir kilise ile ruhbanın ikametine mahsus ahşap odaların yapımına 1856 ilkbaharında başlanılmış, ancak masrafları tahmin edilenin üstüne çıkınca inşaat ertelenmiştir. 7 Şubat 1860 tarihli Propaganda Fide Congregation'un izniyle dönemin İstanbul'daki Papa Vekili Mons. Paolo Brunoni Büyükkada'da oturan Katoliklerin ibadeti için kilise inşasını onaylamıştır. Bunun üzerine, 1864 yılında Büyükkada'da kilise için bir arsa satın alınmıştır. Saint Pacifique'e adanan kilisenin ilk taşı 1865 yılında konulmuş ve inşaat 26 Eylül 1886'da tamamlanmıştır. On beş ayda tamamlanan inşaatın bütün masraflarını Ignazio Corpi'nin eşi Signora Corpi üstlenmiştir. Sophia Corpi yaptığı bağışa karşılık kilisede ana sunağa en yakın olan yerlerin kendisi ve ailesi için ayrılmasını talep etmiştir.

Kilise ve manastır binasının inşası için gerekli izin 1862 tarihini taşımaktadır. Kilisenin planları mimar Bernardo Bottarlino tarafından çizilmiş, kalfalığını ise Guiseppe Michellini yapmıştır. Sainte Marie Draperis rahipleri ile Bottarlino arasında yapılan anlaşma 3 Ağustos 1885 tarihini taşımaktadır. On sekiz maddeden oluşan sözleşmede ise yapılacak işler tanımlanmakta, kilisenin inşaatını mimar Bottarlino ile

²⁴⁴ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 10; R. P. Lorenzo Piretto ile yapılan görüşme (26 Eylül 2001).

²⁴⁵ Sevinç, a.g.t., s. 123.

müteahhit Guiseppe Michelli'nin birlikte yürüteceği belirtilmektedir. Kilisenin 22.80 m. uzunluğunda ve 9.60 m. genişliğinde olacağı belirtilmektedir. Kaideler, başlıklar, kornişler malta taşından olacak, yer döşemesinde ise Trieste taşı kullanılacaktır²⁴⁶.

b. Mimari Yapısı

Dikdörtgen planlı, tek nefli bir yapıdır. Kilise beşik tonoz ile örtülmüştür. Kilise Neo-Gotik olarak ele alınmıştır. Gotik üsluptan strüktürel anlamda değil ancak bezeme ögesi olarak yararlanılmıştır. Giriş cephesi iki katlıdır. Alt katta sivri kemerli ana giriş kapısı yer almaktadır. Kilisenin iç mekanı 19. yüzyılın seçmeci üslubuna uygun biçimde dekore edilmiştir. Ana sunak duvarı plastırlar, süslemeli ahnlıklar ve resimlerle zengin bir düzenlemeye sahiptir. Ortada yer alan pencere kiliseye ışık sağlamaktadır. Tonoz, geometrik ve stilize bitki motifleri ile bezenmiştir²⁴⁷. Kilisede bir kitabe ve Meryem, İsa, Cebrail, Saint Joseph, Saint Antoine, Saint Thérèse'in heykelleri bulunmaktadır²⁴⁸.

10. N. D. De Czestochowa Kilisesi

Polonyalılar'a ait bir kilise olup, Polonezköy'de bulunmaktadır. Sorumlu bölge papazı R. P. Stanislaw Stoj'dur. Ayinler Cumartesi ve Pazar yapılmakta olup bu ayinler için sorumlu rahip Saint Esprit Katedrali'nden gitmektedir²⁴⁹.

B. İSTANBUL'DA BULUNAN VICARIAT LATİN KATOLİK KİLİSELERİ VE ŞAPELLERİ

1. İstanbul'daki Vicariat Latin Katolik Kiliseleri

a. Notre Dame De Lourdes Kilisesi

Kazım Orbay Caddesi No. 29 Bomonti, İstanbul'dadır. John Farhad kilisenin sorumlu rahibidir. Ayinler Ekim-Mayıs arası sabah saat 8'de, Haziran-Eylül arası ise sabah saat 8.30'da yapılmaktadır. Pazar ayini ise sabah saat 10.30'da yapılmaktadır²⁵⁰. Bu kilise Saint Esprit Kilisesi'ne bağlı küçük bir kilisedir. Gürcü kilisesi de denmektedir. Çünkü Gürcü rahipleri tarafından açılmıştır. 150 yıllık bir kilise olup

²⁴⁶ Sevinç, a.g.t., s. 120-121.

²⁴⁷ Sevinç, a.g.t., s. 121-122.

²⁴⁸ Sevinç, a.g.t., s. 122.

²⁴⁹ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 10; Peder Namık ve Stanislaw Stoj ile yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

²⁵⁰ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 11.

herkese açıktır. Daha çok Meryem Ana'ya bağlı kişiler bu kiliseye itibar etmektedir. Mayıs ayında hemen hemen her gün doludur²⁵¹.

b. Saint Georges Kilisesi

Kilise, Kart Çınar Sokak, No. 6, Karaköy, İstanbul'dadır. Teslisin birinci unsuru olan "Baba"yı esas alan Avusturya kökenli Lazarist bir kilisedir. Ayinleri Pazar günü sabah 10.30'dadır²⁵².

2. İstanbul'daki Latin Katolik Şapelleri

a. Hopital De La Paix Şapeli

Büyükdere Caddesi, no 22-24 Şişli İstanbul'dadır. Bir hayır kurumu ve Katolik kilisesi hastanesi olan Le Paix'ın bünyesinde yer alan bir şapeldir. Ayinler hafta içi her akşam 19.00'da, Cumartesi sabah 6.45'de ve Pazar günü sabah saat 9.30'da yapılmaktadır.

b. Artigiana Şapeli

Bu şapel; Selbaşı Sokak, No. 5 Harbiye İstanbul'dadır. Ayin saatleri Cumartesi akşam saat 18.00'de, Pazar saat 10.30'dadır.

c. Saint Benoit Şapeli

Kemeraltı Caddesi 35, Karaköy, İstanbul'dadır. Lazarist bir şapeldir.

d. Chapelle Des Soeurs Autrichiennes

Yardımsaver rahibelere ait bir şapel olup Yeni Yalı Aralığı No. 10 Burgazada, İstanbul'dadır. Ayinler Haziran-Eylül arası Pazar günleri sabah saat 09.00'da yapılmaktadır. Avusturyalılar'a aittir.

e. Ma Maison Şapeli

Bomonti Silahşör Sokak, 91, Şişli, İstanbul'dadır. Ayinler, Cumartesi akşam saat 17.15'de, Pazar günü ise sabah saat 9.30'dadır²⁵³.

²⁵¹ Peder Namık'la yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

²⁵² *Eglise Catholique en Turquie*, s. 11.

²⁵³ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 12.

IV. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK ERMENİ KİLİSELERİ, KATOLİKLERE AİT OKUL VE HAYIR KURUMLARI

A. İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK ERMENİ KİLİSELERİ

1. Cathedrale Sainte Marie (Sakızağacı Surp Asdvazazin = Meryem Ana) Kilisesi

Katedral, İstanbul-Beyoğlu, Sakızağacı Caddesi, No. 31'de yer almaktadır. Bu katedralin sorumlusu aynı zamanda, Katolik Ermenilerin ruhani reisi olan S. Exc. Mgr. Tcholakian'dır. Bu kilisede ayinler her gün sabah saat 11'de yapılmaktadır²⁵⁴. Bu kilisenin iki yüze yakın müdavim cemaati olup, İstanbul'daki en önemli Ermeni Katolik kilisesidir²⁵⁵. Bugünkü Sakızağacı Meryem Ana Katedralini, Episkoposluk malikanesini, rahipler ile müştemilatının yapımını hayırsever Mısırlayan ailesi üstlenmiştir.

Kilisenin içi, sakristi, vaftiz mahalli ile avlu, toplu olarak, 1563 m² genişliğinde bir alanı kaplamaktadır. Korentyen stilde, yetenekli işçiler tarafından elbirliğiyle yapılmış olan kutsal tapınağın uzunluğu 46,50 zira, genişliği 16,50 yüksekliği ise 28 ziradır. Meryem Ana'ya vakfedilen başlıca sunak dört sütunla süslenmiş olup, üst kısmında ikizkenar bir üçgen bulunmakta ve hemen altında ise, Meryem Ana'nın kuzeni Elizabet'i ziyarete gittiğinde söylediği şu sözler yazılıdır: "Bütün milletler benim için, ne mutlu ona diyecekler". Bir sanat eseri gibi işlenmiş olan mermerden mamul sunak ve mukaddes dolap, yalın bir güzelliğin dekorunu tamamlıyor. Kilisenin iç kısmında, iki alt kenarlarda, simetrik şekilde yapılmış ikişer sunak bulunmaktadır. Sağdakilerin biri Aziz Petrus ile Aziz Pavlus'a, diğeri ise Azize Lüsi ile Azize Sofi'ye ithaf edilmiş; sonraki sunaklara gelince, biri Aziz Mardiros'a ve ötekisi de Azize Varvara ile Azize Kolombo'ya (Ağavni) ithaf edilmiştir. Bunlar asil ve kalabalık Mısırlı ailesinin koruyucu aziz ve azizelerinin isimleridir.

Yeni bir katedral, yeni bir Episkopos malikanesiyle rahipler meskeni yapımını tasarlayan, ilk olarak Bay Bedros Mısırlı olmuştur. Bütün servetini bu işe tahsis edip, cemaate bağışlayacakken bu hayalini gerçekleştirmeden 30 Ekim 1862 tarihinde 58

²⁵⁴ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 16; Hovhannes J. Tcholakian ile yapılan görüşme (1 Ekim 2001).

²⁵⁵ Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

yaşında ölmüştür. Bu nedenle, onun arzusunu yerine getirme işi, iki kızkardeşi Lüsi ile Sofi Mısırlı'ya düşmüştür. Elde bulunan iki belge bunu ispatlamaktadır. Biri, zikredilen iki kızkardeşlerin imzalarını taşıyan bağış akti, diğeri ise, hatırlanmak için, üzerine yazılmış ve kilisenin iç tarafındaki kenar duvara yerleştirilmiş mermer bir plakadır.

Türkçe lisanla ve Ermenice harflerle kaleme alınmış olan bu belge Bayan Lüsi ile Sofi Mısırlı'nın imzalarını taşımaktadır. Yazılanlar arasında şu cümleleri görmekteyiz: "Aşağıda imzası bulunan bizler, Lüsi ile Sofi Mısırlı, İstanbul'da, Beyoğlu semtinde, Ağa Camii mevkiinde, Tanrı'nın Annesi Bakire Meryem Ana'ya ithaf etmek üzere bir kilise, bir rahip meskeni ve bir de Episkopos malikanesi yaptırmak arzusundayız. Ayrıca gereken donatımın ve eşyaların tanziminin yapılabilmesi için icap eden meblâğı Başpiskopos Monsenyör Andon Hasun'a teslim ettik. Sözü geçen çalışmalar bittiğinde, gayrimenkullerin Başpiskoposun kendisine ve akabinde kanunen aynı sıfatla yerini alacak haleflerine verilmesini arzu ediyoruz. Buna karşılık şu dileklerimiz yerine getirilmesini arzu etmekteyiz:

a. Ermeni dinî takvimine göre yılda beş kere anılan ölümler gününde, ailemizin fertlerinin ruhlarının istirahatına ithafen dini ayin icra edilecek ve mevlût okunacaktır.

b. Vaktiz mahalın üzerinde bulunan kürsü daima ve tamamen Mısırlı ailesine tahsis edilecektir.

c. Sakristinin altındaki kabire, kızkardeşlerimiz ve çocukları, bu akitte imzası bulunan bizler, kardeşimiz Boğos Mısırlı ve onun evlâtlarından doğacak olan erkek çocukları defnedilecektir.

Sakızağacı'ndaki Meryem Ana Katedrali ile ona bağlı diğer binaların yerinde, eskiden ahşap bir evin bulunduğu geniş bir arazi mevcuttur. Bu arazi Bay Boğos Amira Milezikci'ye aittir ve kendisi onu 1838'de kilise yetkililerine bağışlamıştır. İstanbul'un müteveffa Başpiskoposu Monsenyör Boğos Kireçyan, burasının, Eyalet Başpiskoposu Monsenyör Andon Hasun tarafından satın alındığını savunurdu; ancak bu durumu açıklığa kavuşturan hiçbir belge yoktur.

Sözü geçen ahşap bina üzerinde bazı değişiklikler ve ilâveler yapıldıktan sonra, yıllar boyunca okul olarak kullanılmıştır. İdaresi "Frères des Ecoles Chrétiennes" Kurumuna tevdi edildi. Sadece Ermeni gençlerin terbiye ve eğitimi yararına tahsis edilen bu okul faaliyetini ancak 1863 yılına kadar sürdürebilmiştir. Sebebine gelince, bu

tarihten sonra, okul yıktırılarak, aynı arazi üzerinde Monsenyör Andon Hasun, yeni katedral ile Episkopos Malikanesini inşa etmek için harekete geçmiştir.

Frére Imbert Stanislas, Türkiye'deki görevi sona erip de Fonseranes (Fransa) Emekli Evi'ne taşındıktan sonra, 1941 yılında "Frères"lerin doğuya gelip açtıkları okulların tarihini yazmaya başlamıştır. Bu vesile ile kendi çalışmasına dair bazı bilgiler isterken, mektubunda şöyle yazıyordu: "... Tarihin bu sürecinde, Ermeni Katoliklerle sık sık ilişkilerimiz olmuştur. İstanbul'da 1856'dan itibaren olduğu gibi bazen bu münasebetler önemli boyutlara varmıştır. Zamanın meşhur Patriği Sayın Andon Hasun'un isteği üzerine, sizin şimdi ikamet ettiğiniz mahalde "Frères"lerin bir okulu vardı; bütün öğrencileri Ermeniydiler. Patrik kendisi bizzat bu okulu feda edip, onun yerine katedralini ve Başpiskoposluk malikanesini yaptırdı. Okulu yeniden inşa ettirebilmek için başka bir arazi veremedi." Bahsi geçen yapının, gerekli Padişah Fermanı, 15 Cemazi ül Ahır 1281'de (15 Haziran 1864) elde edildi.

Allah'ın yardımı ile bütün engeller birer birer aşılarak, temel atma merasimi büyük törenle 1865 yılının Ocak ayında yapıldı. Başpiskoposluk malikanesi ile Rahipler meskeni ve müştemilatın yapımı hemen aynı tarihte başladı. Onların inşaatını, daha önce Samatya Anarat Hıgıtyun, Büyükada Assomption ve Taksim Surp Hovhan Vosgeperan kiliselerinin yapılışında sanatını kanıtlayan Ermeni Katolik mimarı Bay Andon Tülbentciyan üstlendi. İnşaat 18 ayda tamamlandı.

Kilisenin takdisi, 6 Kasım 1866 Pazar günü, özel bir törenle yapıldı. Başta Altıncı Dairenin mensuplarından olmak üzere, devletin yüksek görevlileri, Ermeni Katolik Cemaati ile şehrin diğer Hristiyan ileri gelenleri orada hazır bulundular. Davetliler arasında. Fransa Büyükelçiliği Maslahatgüzarı ile baş tercümanı ve Avusturya Büyükelçiliği tercümanı bulunuyordu. Sayın Hristaki, Zarifi ve Stefanoviç Efendiler Rum Cemaatini temsil ederken, Sayın Kevork Bardizbanyan, Hagop Mübayacıyan, Misak Varterasyan, Simon Maksutyanyan Bey ve Hacı Mağak Muradyan'dan oluşan bir heyet Ermeni Apostolik Cemaati'ni temsil etmekteydiler.

Kendi tebaasına beslediği saygıyı dile getirmek için, Sultan Hazretleri de İmparatorluk Sarayında yüksek görevlerde bulunan Katolik kişilerden bazılarını mümessil sıfatıyla merasime yollamış bulunuyordu. Törende hazır bulunan tanıkların söylediklerine göre, hiçbir zaman şehrin Katolik kiliselerinde böylesine çok sayıda ruhaniler bir arada görülmemiştir.

Törenin başlangıcında, kilisenin avlusunda, Sultan Hazretleriyle Saltanat Ailesi ve memleketi için refah dileklerini sunmak üzere Türkçe bir dua okundu. Sonra kız öğrencilerden oluşan 350 kişilik bir topluluk ilahiler okudu. Akabinde merasimi yöneten Ruhani Reis Ermeni Kilisesi usulüne göre iki saat süren takdis merasimine başladı. Onu müteakiben bütün haşmetiyle ilk ayın icra edildi. Ayinin bitiminde ise, hayallerinin gerçekleştiğini görmeden vefat eden Bedros Mısırlı'nın ruhuna ithafen mevlût okundu. 1969 yılında tamamen onarılan çan kulesinde, çeşitli boyutlarda ve üzerlerinde ayrı ayrı yazıları olan üç çan bulunmaktadır. Bütün Ermeni Katolik kiliselerinde olduğu gibi, avluda, sağlamca yapılmış bir sarnıç bulunmaktadır. Yapımına 1863 Ocak ayında başlanmış, 1866 Ağustos'unda sona ermiştir. Andon Hasun Patrik Hazretleri, gereken kaynakları temin ettikten sonra, biraz değişikliklerle, 1880-1881 yıllarında, yapıların onarımını yeniden yaptırmıştır. Sözü geçen yangından sonra, tamir süresince, Patrikhane, eskiden Latin Papa Vekillerinin makamı olan Beyoğlu'ndaki Surp Yerrortutyun kilisesi müstemilatına taşınmıştır²⁵⁶.

2. Immaculee Conception (Samatya Anarat Hıgıtyun) Kilisesi

Tramvay Caddesi, 356, Kocamustafapaşa, İstanbul'dadır. Kilisenin sorumlu rahibi Apraham Fıratyan'dır. Kilisenin ayinleri 14 Ekim'den, Temmuz'a kadardır. Pazar ayinleri sabah saat 10.30'da başlamaktadır. Kilisenin 250 civarında, müdavim olan cemaati vardır²⁵⁷. En eski Katolik Ermeni kiliselerinden biridir. 1857 yılında Samatya'da inşa edilen ve Günahsız Meryem Ana'ya (Anarat Hıgıtyun) ithaf edilmiştir.

Bu kilisenin yapılışından önce aynı mahalde küçük bir şapel bulunmaktaydı. Sayın Rahip Andon Tanyan Viyana'daki Mihitaryan manastırının Genel Başkanına yazdığı 25 Nisan 1838 tarihli mektubunda şu bilgiyi vermektedir: "Ortaköy kilisesinin (Surp Krikor Lusaroviç) inşası pek yakında tamamlanacak, ve herhalde Samatya kilisesinin (bahsi geçen şapel) yapımı da bitecektir". Gerçekten Ortaköy kilisesi 06 Ocak 1839'da takdis edilmiştir.

Samatya semtinde ikamet eden Ermeni Katoliklerin sayısı günden güne arttığından, müminlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, daha büyük bir kilisenin yapılması zaruret haline gelmişti. Bu hususta gerekli Padişah Fermanı 1856'da günün

²⁵⁶ Hovhannes J. Tcholakian, *L'eglise Armenienne Catholique En Turquie*, İstanbul, 1998, s. 67-71.

²⁵⁷ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 16; Apraham Fıratyan'la yapılan görüşme (3 Ekim 2001).

Patriği Sayın Peder Nikola Gagonyan tarafından alınmış ve aynı yıl çalışmalar başlamıştır.

Katolik Ermeni Başpiskoposluğu'nda bulunan arşivlerdeki bir belgeye göre, kilisenin yapılış izninin alınmasından önce tapınağın temelleri atılmış ve duvarlar da bir metre kadar yükselmiştir. Yasanın çiğnenmesinden haberdar olan yetkili makamlar derhal Patrikhane'ye resmi bir kınama yazısı iletilmişlerdir. Bunun üzerine yapılan bütün faaliyetler fermanın varışına kadar bir ay boyunca askıda kalmışlardır.

Samatya'da yapılan yeni bir kilise hakkında bilgi veren başka bir belge de mevcuttur. Kendi yörelerinde bir kilise yaptırabilmek için yardım talebinde bulunan Kütahya cemaatinin ileri gelenlerine hitaben 15 Ekim 1856 tarihli cevabı mektubunda, İstanbul Eyalet Başpiskoposu şöyle buyurmuştur: "Samatya'daki müminlerimiz münasip bir kiliseden yoksun olduklarından dolayı, biz bu işi gerçekleştirmek için faaliyete geçtik. Patrikhane bunu karşılayacak sermayeyi nereden elde edeceğini bilemiyor, hatta bir hayli borçlanmış durumdadır."

Kilisenin temel atma töreni 1856 yılının Eylül ayının birinci günü vukubulmuş ve bu merasime günün Eyalet Başpiskoposu Monsenyör Andon Hasun riyaset etmiştir. Dini müesseselerin zevatına ve diğer kiliselerin başrahiplerine gönderilen davetiyelere rağmen, ancak sekiz din adamı davete icabet etmiş ve bu durum, kısmen dahi olsa, merasimin sönük geçmesine neden olmuştur. Bu hususu Viyana Mihitarist Teşkilatı'na mensup rahiplerden Sayın Manuel Dervişyan aktarmıştır.

Kilisenin inşaatı süratle ilerlerken aniden Sayın Patrik Nikola Gagonyan tarafından durdurulmuştur. Bunun nedeni ise, Samatya kilisesi Yöneticileri'nin Meclis Genel Kurulu'nun talimatı dışında hareket etmiş olmasıdır. Zira bu kilisenin 300 zira gibi bir alanın üzerinde yapılması gerekirken, yöneticiler kendi başlarına 150 zira ilave etmişler ve temelleri topraktan yükseltmişlerdir.

Yöneticiler ile Meclis Genel Kurulu arasındaki görüşmeler sonucunda bir anlaşmaya varılarak, çalışmalar çizilen ilk planlara göre devam edecektir. Bu da iki yıllık bir zaman almıştır. Tapınağın görkemli takdis merasimi 27 Kasım 1857'de yapılmıştır. Başpiskopos Monsenyör Andon Hasun yönetiminde, din görevlilerinin yardımı ile, bir gece önce başlayan merasim bütün ihtişamı ile devam etti. Bunun neticesinde Başpiskopos Hazretleri kutsal ayini icra etti. Patrik Sayın Peder Nikola

Gagonyan, Bebek Fransız topluluğunun Ruhani Başkanı Sayın Peder Boré, bir hayli rahipler, cemaatin ileri gelenleri ve kalabalık bir halk topluluğu hazır bulunmuştur.

Bütün bu törenlerin sonunda, Padişah Sultan Hazretleri'nin sıhhat ve refahı için dualar edilmiştir. Daha sonra rahiplerle birlikte, büyük sayıda bir cemaat topluluğu Tanrı'nın hizmetkârı Peder Gomidas Kömürcüyan'ın Balıklı'daki mezarını ziyarete gitmişlerdir. Aynı gün (27 Kasım 1857) kilisenin Yönetim Kurulu merasime iştirak etmek için uzaktan gelenleri taşıyabilmek üzere özel bir gemi kiralamıştır. Bu gemi iki sefer yaparak, isteyenleri Galata'dan Samatya'ya taşımıştır.

Kilisenin tasarısı Roma Üniversitesi Mimarlık Fakültesi bölümünden mezun olup İstanbul'a avdet eden Bay Andonik Tülbentciyan tarafından hazırlanmış, işlerin nezareti ise kalfa Poyrazoğlu'na teslim edilmiştir.

Kilise Korentiyen stilinde yapılmıştır. Kenger (acanthé) yapraklarıyla süslenen sütunlar bunu ziyadesiyle vurgulamaktadır. Yeterince büyük ve yüksek olan tapınağın tonosu yay (arc) biçimindedir. Mabedin üç sunağı vardır. Ana sunak günahsız Meryem Ana'ya ithaf edilmiştir. Meryem Ana'yı canlandıran büyük tablo herhangi bir imza taşımamaktadır. Belki de zaman ve rutubet bu imzayı yok etmiştir. İki yan sunaklardan Aziz Krikor Lusaroviç (Aydınlatıcı Aziz Krikor) ile Mutlu Der Gomidas, Kömürcüyan'a aittir. İlki 1858 yılında ressam Bedros Srabyan tarafından çizilmiş, ikincisi ise ressam Mario Barberi tarafından 1932 yılında Roma'da meydana getirilmiştir.

Günümüzde Mutlu Der Gomidas'a ithaf edilen sunağın, eskiden Aziz Havariler Petrus ile Pavlus'a ithaf edildiğini söylemek yerinde olur. Onları temsil eden büyük tablo bugün mabedin bir yan duvarını süslemektedir. Kilise bir bahçe içerisinde bulunmaktadır. Aynı durumda iki bina mevcuttur; biri görevli rahibin meskeni, diğeri ise 1845 yılında kurulan ancak bugün mevcut olmayan Mesrobyan Okulu'dur. Bu okul kendine göre parlak bir maziye sahiptir. Özellikle 1860 ile 1880 yılları arasında, erkek ve kız olarak çok iyi öğrenciler yetiştirilmiştir. Seçkin öğretmenler iyi bir düzeyde Türkçe, Ermenice ve Fransızca öğretmeye gayret sarfetmişlerdir²⁵⁸.

²⁵⁸ Tchlolakian, a.g.e., s. 43-45.

3. Saint Leon (Kadıköy Surp Levon) Kilisesi

Ali Suavi Sokak, 1, Kadıköy, İstanbul'dadır. Sorumlu rahibi Gaspar Beyleryan'dır. Sadece Pazar ayinleri yapılmakta olup, sabah saat 10.30'da icra edilmektedir. 275 kişilik bir cemaati mevcuttur. Cemaat kiliseye aidat ödememektedir ve sayı olarak sabit bir mahiyettedir. İdare heyeti vardır²⁵⁹. Kilisenin Kadıköy'ün en yoğun nüfusunun bulunduğu yerde bulunan kilisenin geniş bahçesinin ortasında 1911'de yapılan kilisenin uzunluğu 28.25 m., eni 10.88 m. ve yüksekliği 15.75 m.'dir. Sakristi ve rahip meskeni ile birlikte 1250 m² bir alanı işgal etmektedir.

Geçmişte Kalkedonya şehri denilen ve Kadıköy muntikasında buluna Surp Levon Kilisesi Boğaziçi kıyılarının Asya yakasında kurulmuştur. Papa Aziz Büyük Levon adına vakfedilen bu kilise ilkin 1890 yılında ahşap bina olarak yapılmış ve Ermeni Katolik Cemaati'ne yıllarca hizmet etmiştir. Ancak sayısı gittikçe artan halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çok küçük geldiğinden, 1908 yılı başlarında yıktırılmış ve aynı yılın 10 Mayıs'ında kazılara başlanmıştır.

İki kanadı belirgin bir şekilde çıkıntı yapan koroya ait mahal, kutsal mabedin bütün genişliğini kaplamaktadır. Merkezdeki sahinin (nef) kısmı, kenarlardan çift sütunlarla ayrılmış olup, kısmen dahi olsa, romen bazilikaların mimari tarzını hatırlatmaktadır. Başlıca sunak Papa Aziz Levon'un adına ithaf edilmiştir. Üstünde bulunan büyük tablo, papalık elbiseleri ve başında bulunan taç ile kendilerinin Katolik aleminin ruhani lideri olduğunu ziyadesiyle belli eder. İki küçük sunaktan biri İsa'nın kutsal kalbine, diğeri ise kutsal bakire Meryem'e adanmıştır.

Pek yüksek olmayan çan kulesinde, ayrı boyutlarda dört çan bulunmaktadır. Kilisenin Başrahibi Sayın Andon İskenderyan, Rahip Mıgırdiç Aşçıyan, o muhitte ve aynı çevrede ikamet eden tanınmış kişilerden bazıları ve yüze yakın müminler yeniden inşa edilecek kilisenin mahallinde toplandılar. Rahip Mıgırdiç Aşçıyan Türkçe olarak okuduğu duada Tanrı'dan kilisenin yapımına izin vermek lütfunda bulunan Sultan Hazretleri için sıhhat ve bereket niyaz eylerken, tebaasına da iyilik dileklerinde bulundu. İlk taşı yerleştirme işinin Patrik Hazretleri tarafından yapılabilmesi için, daha müsait ileri bir tarihe bırakıldı.

²⁵⁹ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 16; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

Rahip Andon İskenderyan'ın imzasını taşıyan ve cemaatin ileri gelenleri ile müminlere gönderilen bir davetiye örneğinden anlaşıldığına göre, merasim yardımcı Episkoposlar, din adamları ve orada hazır bulunan çok sayıda halkın huzurunda, 28 Eylül 1908'de Kilikya Gatoğigos Patriği, XII, Boğos-Bedros Sabbağyan riyasetinde yapılmıştır.

Pentekost Yortusu bu kilisede her yıl özel bir şekilde kutlanmaktadır. Başpiskopos merasime riyaset etmektedir. Eskiden aynı gün öğleden sonra Kutsal Gizem kilise çevresinde dolaştırılmaktaydı²⁶⁰. Bu üç büyük kilisenin dışında bugün cemaati olmayan Saint Jean Chrysostome kilisesi mevcut olup, Anaçeşme Sokak, No. 12, Taksim, İstanbul'dadır²⁶¹.

4. Immaculee Conception Kilisesi

Meryem Ana kilisesidir. Zafer sokak, No. 3, Pangaltı, İstanbul'dadır. Pazar ayını sabah 9.00 ile 11.00 saatleri arasında yapılmaktadır. Pangaltı Lisesi'nin bünyesinde küçük bir kilisedir²⁶².

5. Saint Sauveur Kilisesi

Kuyu Sokak, 3-5, Galata, İstanbul'dadır. Perşembe günü sabah saat 10.30'da ayin yapılmaktadır. Üç beş kişiden oluşan küçüçük bir cemaati vardır. Şimdiki patriğin eski kilisesidir²⁶³.

6. Saint Gregorie L'illuminateur Kilisesi

Dereboyu Caddesi, 132, Ortaköy, İstanbul'dadır. Ayinleri Cumartesi günü saat 16.00'dadır. Sekiz on kişilik küçük bir cemaati vardır²⁶⁴.

7. Sainte Trinite Kilisesi

Perukar Çıkması, 14, Beyoğlu, İstanbul'dadır. Charitas'la bağı olan bu kilisenin Protestan cemaati de mevcuttur²⁶⁵.

²⁶⁰ Tcholakian, a.g.e., s. 91-92; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

²⁶¹ Eglise Catholique en Turquie, s. 16.

²⁶² Eglise Catholique en Turquie, s. 17; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

²⁶³ Eglise Catholique en Turquie, s. 17; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

²⁶⁴ Eglise Catholique en Turquie, s. 17; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

²⁶⁵ Eglise Catholique en Turquie, s. 17; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

8. Saint Jean Baptiste Kilisesi

Köybaşı Arka Sokak, 31, Yeniköy, İstanbul'dadır. Kilisenin ayinleri yazın Pazar günleri sabah saat 10.00'da yapılır. Yazlık bir kilisedir.

9. Saint Paul Kilisesi

Piyasa Caddesi, 3, Büyükdere, İstanbul'dadır. Bu kilise de sadece yazları açıktır. Ayinler Pazar günü sabah saat 11.15'de yapılmaktadır²⁶⁶.

10. Notre Dame De L'assomption Kilisesi

Mehmetçik Sokak, 11, Büyükdere, İstanbul'dadır. Bu da yazlık bir kilisedir. Ayinler yazın Pazar günleri, sabah saat 11'de yapılmaktadır²⁶⁷.

B. İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK OKULLARI

Günümüzde İstanbul'da bir çok Katolik Hıristiyan okulu bulunmaktadır. İl merkezinde bulunan bu okullar, Katolik ve Ermeni Katolik okullarından oluşmaktadır. Biz okulları kısaca tanıtmaya çalışacağız.

1. Notre Dame De Sion Lisesi

Cumhuriyet Cad. No. 205 Harbiye'de yer almaktadır. Notre Dame De Sion rahibelerine bağlı bir okuldur. Karma eğitim vermektedir. Müdürü M. Richard Tampigny'dir.

2. Saint Georges Lisesi

Kart Çınar Sokak, No. 10, Karaköy, İstanbul'dadır. Bu okul Graz merkezli Lazarist Avusturyalı rahibelere bağlı bir hayrat okuludur. Karma eğitim vermektedir.

3. Saint Benoit Lisesi

Kemeraltı Caddesi, No. 35, Karaköy, İstanbul'dadır. Yardımsever rahibelere bağlı bir okuldur. Bu okul aynı zamanda "congregation"a (tarikat kardeşi papazlar topluluğu) bağlıdır. Müdürü Mr. Michel Goupil'dir. Karma eğitim vermektedir.

²⁶⁶ Eglise Catholique en Turquie, s. 17; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

²⁶⁷ Eglise Catholique en Turquie, s. 17; Gaspar Beyleryan'la yapılan görüşme (27 Eylül 2001).

4. Saint Joseph Lisesi

Bu okul Dr. Esat Işık Caddesi, No. 76-78 Kadıköy, İstanbul'dadır. Okul, Hristiyan Kardeşliği Ekolü'ne (Frères des Ecoles Chrétiennes) bağlıdır. Müdürü Mr. Michel Bertet'tir. Karma eğitim vermektedir²⁶⁸.

Taksim'deki okul binalarının yetersiz kalması üzerine Frères de Ecoles Chrétiennes okullarını kentin banliyölerinden birinde daha büyük ve ucuz bir yere taşımayı kararlaştırmışlardır. Bu nedenle rahipler 1863 yılında Moda'da iskele yakınında Rivélaki adlı bir şahsa ait arsayı Rigauias ve Dumos adlı iki Fransızın parasal katkıları ile satın almışlardır. Aldıkları arsanın yanında bulunan Baltacı otelinin kapatılması üzerine 4 Mayıs 1864 tarihinde otel binasını kiralamışlar, otelin satılması üzerine de 1868 yılında burayı satın almışlardır. 1868 yılında Rivélaki arsası üzerinde okul yapılması kararlaştırılmış, gerçekleşmesi için 161.000 Franc gerektiren iş; mimar Morrison'a verilmiştir. 1870 Beyoğlu yangınında okullarının yanması üzerine Moda'da yeni öğretim yılına yetişebilecek bir binanın yapılmasına karar verilmiş, inşaat ile ilgilenme işi Guisepppe Michellini'ye verilmiştir. Yapının temeli 16 Ağustos 1870 tarihinde atılmış, okul kısa sürede tamamlanarak 1 Kasım 1870'de yeni öğretim yılında açılmıştır. 1870 yılından sonra yapı, metodik biçimde önceden tasarlanan plana uygun olarak tamamlanmıştır. 1874'te sınıfların, odaların ve şapelin bulunduğu güney-batı kanadı; 1875'de şapelin yanındaki hangar ve spor salonu tamamlanmış, 1888 yılında güney-doğu kanadının inşası müteahhid Bottellico'ya verilmiş, iş daha sonra Michellini'ye teklif edilmiştir. 1894 depreminden sonra yapı Michellini'nin yönetiminde yenilenmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde yer alan çizimlerde 1870 yılında inşa edilen bölüm ile kuzey kanatları görülmektedir. 1906 yılında ise yatakhane, rahip odaları ve sınıflarının yer aldığı kuzey-batı kanadı tamamlanmıştır²⁶⁹.

Yapı "arka arkaya veren "U" formundaki iki yapı bloğunun bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Böylelikle girişte bir ön avlu geride ise daha içe kapalı bir arka avlu mekanı oluşturulmuştur. Ön avludan ana girişle şapele ulaşılmaktadır. Yapı simetrik olarak ele alınmıştır. Dış cephe ise yatay profillerle yatay olarak bölümlenmiştir. Ana girişi sağlayan bölüm ise diğer katlara oranla daha yüksek ele alınmıştır. Bu bölümün cephesi plastırlarla bölümlenmiştir. Giriş bölümüne ise revaklı bir düzenleme ile önem

²⁶⁸ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 13-14.

²⁶⁹ Sevinç, a.g.t., s. 266-267.

kazandırılmıştır. Yapı üç katlı olarak ele alınmıştır. Oldukça büyük boyutlarda prestij yapısı olarak tasarlanmıştır. Yapıdaki küçük bezeme öğeleri ile görünümü zenginleştirilmiştir. Pencere çevresindeki alçı bezemeler, pencereler altındaki konsolcuklar ile cephede monotonluk azaltılmıştır. Okulun dikkate değer bölümü şapeldir. Tek nefli olarak tasarlanmış şapelde okulun resim öğretmeni Colombrini'ye ait resimler yer almaktaydı²⁷⁰.

5. Saint Michel Lisesi

Okul, Abide-i Hürriyet Caddesi, No. 21, Şişli'dedir. Chr tiennes Kardeşlik Ekolü'ne (Fr res des Ecoles Chr tiennes) bağlıdır. Müdürü Dominique Guicheteau'dur. Karma eğitim vermektedir²⁷¹.

Yapının tarihçesi ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Saint Michel Okulu, Ağa Hamam Sokağında 20 Eylül 1886'da açılmıştır. Okul daha sonra Feriköy'deki Saint Jean Chrysostome koleji ile birleşerek, 1936 yılında çıkarılan bir kanun ile Saint Jean D'arc Koleji'ne nakledilmiştir. Bu tarihten sonra okul şişli Bomonti'de Saint Michel adıyla eğitim vermeye devam etmiştir. 1904 tarihli Goad haritasında okulun birkaç binanın biraraya gelmesi ile oluşturulduğu anlařılmaktadır²⁷².

6. P ra İtalyan Kız Ortaokulu (Ecole Italienne)

Okul, Turnacıbaşı Sokak, No. 30, Beyoğlu, İstanbul'dadır. Meryem Ana'ya bağlı iyiliksever Ivrea rahiplerinin oluşturduğu bir üretim kurumuna baęlıdır²⁷³. 1870 yılında İtalyan Hastahanesi ile ilgili olarak İstanbul'a gelen Ivrea rahibelerinin Superieur'  Rahibe Luigia Canegrati İtalyan çocukları için bir okulun gerekli olduğunu d ş nm ştir. Bunun  zerine okul günümüzdeki yerinde eğitimine başlamıştır. Bir süre sonra binalar yeniden inşa edilmiştir.

Cephesi oldukça yalın olarak ele alınan yapı bir bodrum ve üç normal kattan oluşmaktadır. Birinci katın üst hizasında biten giriş üç katlı iki bloğu birleştirmektedir. Giriş üzerinde üçgen bir alınlığa sahip örtü yol kotunda başlayan kapı üzerinde bulunan

²⁷⁰ Sevinç, a.g.t., s. 267.

²⁷¹ Eglise Catholique en Turquie, s. 14.

²⁷² Sevinç, a.g.t., s. 264.

²⁷³ Eglise Catholique en Turquie, s. 14.

alınlıkla bir bütünlük oluşturmaktadır. Giriş cephesi pencereleri kemerli olarak ele alınırken üst kat pencere lentoları düz bitmektedir²⁷⁴.

7. Sainte Pulchérie Koleji

Okul, Çukurlu Çeşme Sokak, No. 7 Parmakkapı, Beyoğlu, İstanbul'dadır. Yardımsever rahibelere ait öğretim kuruluna bağlıdır. Kız kolejidir. Müdiresi Marie-Thérèse Garçon'dur²⁷⁵.

Okul binası 1890 yılında Cizvit Koleji olarak inşa edilmiştir. Cizvitler binayı 1897 yılında Lazaristlere satmışlardır. Yapı 1919 yılında Saint Benoit'nın hazırlık sınıfı olarak "Filles de la Charité"ye verilmiştir. Rahibeler savaş sonrası oldukça kötü durumda buldukları binayı elden geçirerek eğitime başlamışlardır. Bir bodrum kat ve üzerinde dört kattan oluşmaktadır. Merdivenlerle ulaşılan giriş bölümünün üzerinde loca şeklinde düzenlenmiş balkon yer almaktadır. Orta bölüm volütler, "C" kıvrımları ile bezenmiş sanat ile son bulmaktadır. Birinci katın pencereleri üçgen alınlıklarla sonlanmıştır. Yapı, sade ve anıtsal bin cepheye sahiptir. Saatin altında binanın inşa tarihi olan 1890 tarihi görülmektedir.

Yapının dikdörtgen planlı şapeli sivri kemerli pencerelere sahiptir. Yapıya ana giriş kapısının yanında bulunan ayrı bir kapıdan ulaşılmaktadır. Absid bölümü sütun dizileri ile üçe ayrılmıştır. İç mekan alçı ile bezenmiştir. Üstte bir galeri katı bulunmaktadır. Absidde yonca motifi görülmektedir. Üzerinde ise "Voilà Ce Coeur Qui a Tant Aimé Les Hommes" yazıtı bulunmaktadır. Alçı ile oluşturulan nişlerin ortada bulunanında Alçı İsa heykeli yer alırken yandakilerde bitkisel bezemeler vardır. Çelenk motifleri. melek başları. bitki motifleri, alçı profillerle mekanda zengin görünüm meydana getirilmek amaçlanmıştır²⁷⁶.

8. Özel Evrim Lisesi

Okul, Kazım Orbay Caddesi, No. 19, Şişli, İstanbul'dadır. İlköğretim ve Lise eğitimi vermektedir. Don Bosco Salezyenlerine bağlı bir eğitim kurumudur. Karma eğitim vermektedir²⁷⁷.

²⁷⁴ Sevinç, a.g.t., s. 299.

²⁷⁵ Eglise Catholique en Turquie, s. 14.

²⁷⁶ Sevinç, a.g.t., s. 281-282.

²⁷⁷ Eglise Catholique en Turquie, s. 14.

9. Katolik Ermeni Okulları

Katolik Ermeni okulları olarak tespit ettiğimiz okullar şunlardır: Pangaltı Lisesi; Süleyman Nazif Sokak, 9, Pangaltı, İstanbul'dadır. Bomonti Ermeni İlkokulu; İzzetpaşa Caddesi, 45, Bomonti, İstanbul'dadır²⁷⁸. Anarathıgutyun İlkokulu; Ölçek Sokak, 198, Harbiye, İstanbul'dadır²⁷⁹. Anarathıgutyun İlkokulu; Işkırlak Sokak, 18, Samatya, İstanbul'dadır²⁸⁰.

C. İSTANBUL'DA BULUNAN KATOLİK HAYIR KURUMLARI

Her dinde olduğu gibi Hristiyanlık da hayır kurumlarına ayrı bir önem vermekte olup Katolik mezhebi de bu önemi vurgulamaktadır. İstanbul'da, başta Caritas olmak üzere; huzurevleri, hastaneler Katolik hayır kurumlarının dağılımını oluşturmakta olup bu hayır kurumları bağışlarla ayakta durmaktadır.

1. İstanbul'da Bulunan Katolik Huzurevleri

a. Ma Maison Çocuk Huzurevi

Huzurevi, Silahşör Sokak, 91 Bomonti, Şişli, İstanbul'dadır. Fakir kız çocuklarına bakmak, okutmak ve eğitmek için tesis edilmiştir²⁸¹.

b. Artigiana Huzurevi

Huzurevi, Selbaşı Sokak, No. 5, Harbiye, İstanbul'dadır. İtalyanlara ait olan bir ihtiyarhanedir. Ortasında bir kilise mevcuttur. Bu kilisede haftada bir veya iki ayın yapılmaktadır. Bir dernek gözetiminde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu huzurevinin ziyaretçileri olmaktadır. Hristiyan cemaatin yardımlarıyla dernek bakım faaliyetlerini de yürütmektedir²⁸².

c. Caritas-Turquie Hayır Kuruluşu

Merkez bürosu Harbiye Çayırı Sokak, No. 64, Elmadağ, İstanbul'dadır. Başkanı S. E. Mgr. Louis Pelatre'dir. R. P. Adriano Franchini bu kuruluşun direktörüdür. İzmir Başdiyakosluğu bölgesel bürosu direktörü Mr. Roland Richichi'dir. Kuruluşun baş

²⁷⁸ Eglise Catholique en Turquie, s. 18.

²⁷⁹ Eglise Catholique en Turquie, s. 18.

²⁸⁰ Eglise Catholique en Turquie, s. 18.

²⁸¹ Eglise Catholique en Turquie, s. 14.

²⁸² Eglise Catholique en Turquie, s. 14; Peder Namık'la yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

sorumlusu R. P. Domenico Bertogli'dir. Kuruluşun, Antakya ve Mersin'de de şubeleri vardır²⁸³. Bu kurumun esas gayesi muhtaçlara yardımdır. Bunu da sevap, sevgi yaklaşımıyla yapmaktadırlar. Depremzedelere de yardım amacı taşımaktadırlar. Gölcük depremi sonrası da bu kuruluş yardımlarını sürdürmekte. Bağışlarla ayakta durmaktadır²⁸⁴.

d. Surp Agop Hastanesi ve Kimsesizler Evi

Yedikuyular Caddesi, 6, Elmadağ, İstanbul'dadır. Katolik Ermeni hastalara ve yaşlılara hitap etmektedir. Rahip Apraham Fıratyan ve diyakos Agop Minasyan bu hayır kurumuyla ilgili din adamlarıdır. Hastane oldukça ferah bir mimarî yapıya sahip olup aynı ferahlıkta geniş ve oldukça güzel bir bahçesi vardır²⁸⁵.

2. İstanbul'da Bulunan Katolik Hastaneleri

a. Saint Georges Hastanesi

Bereketzade Medresesi Sokak, Karaköy, İstanbul'dadır. Avusturyalılar'a ait bir hayır hastanesidir.

b. İtalyan "Giovanni Alberto Agnelli" Hastanesi

Defterdar Yokuşu, No. 37, Tophane, İstanbul'dadır. Meryemana hastanesidir²⁸⁶.

c. Le Paix Hastanesi

İstanbul'un en eski ve en tanınmış hastanelerinden biridir. Hastane; Büyükdere Caddesi, 22-24, Şişli İstanbul'dadır. Fransız rahibelere aittir. Şişli Camii karşısında olan bu hastanenin ortasında bir kilise mevcuttur. Bu kilisede sabah ve akşam ayin vardır²⁸⁷.

d. Saint Benoit Dispanseri

Kemeraltı Caddesi, Revani Sokak, No. 6, Karaköy, İstanbul'dadır. Rahibelere bağlı bir dispanserdir²⁸⁸.

²⁸³ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 34; Peder David'la yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

²⁸⁴ Peder David'le yapılan görüşme (18 Eylül 2001).

²⁸⁵ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 18.

²⁸⁶ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 15.

²⁸⁷ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 15; Peder Namık'la yapılan görüşme (20 Eylül 2001).

²⁸⁸ *Eglise Catholique en Turquie*, s. 15.

SONUÇ

Hıristiyan mezhepleri arasında en büyük grubu oluşturan Katolik mezhebi ve Katolik Kiliselerini İstanbul örneğinde ele aldık. Bu çalışmamız, İstanbul'da geçmişten günümüze katoliklere ait faaliyet gösteren ve dini amaçlar için kullanılan yapıları tespit etmeye yöneliktir. Tespit edip incelediğimiz bu yapıları ibadethaneler, hastahaneler ve hayır kurumları şeklinde tasnif ettik. Ayrıca Katolik Hıristiyanları inanç, ibadet ve ahlak kuralları açısından inceledik.

Günümüz itibarıyla İstanbul'da biri Latin, diğeri Katolik diğeri Ermeni Katolik olmak üzere iki katedral, dokuz Latin Katolik kilisesi, iki Vicariat Latin Katolik kilisesi, beş Latin Katolik şapeli, ikisi büyük, yedisi küçük olmak üzere dokuz Ermeni Katolik kilisesi bulunmaktadır. Bu kiliseler içerisinde Latin Katolik katedrali bir azize, Ermeni Katolik katedrali ise Meryem Ana'ya ithaf edilmiştir. Yine Latin Katolik kiliselerinden beş kilise altı azize, bir kilise de bir azizeye ithaf edilmiştir. Vicariat Latin Katolik kiliselerinden biri bir azize, ayrıca bir şapel de bir azize ithaf edilmiştir. İki büyük Ermeni kilisesinden birisi Meryem Ana'ya, diğeri ise bir azize ithaf edilmiştir. Ayrıca küçük Ermeni kiliselerinden birisi Meryem Ana'ya diğer beşi ise azizlere ithaf edilmiştir.

Bu kiliselerden Saint Esprit Basilik katedrali, Saint Antoine, Saint Pierre Et Paul, Notre Dame De L'Assomption ve Notre Dame Du Rosarie kiliseleri, Latin Katolik kiliseleri içerisinde; Sainte Marie Katedrali, Samatya Anarat Hıgıtyun ve Kadıköy Surp Levon kiliseleri Latin Ermeni Katolik kiliseleri içerisinde; gerek cemaatleri gerekse yerli ve yabancı turistler içerisinde en fazla ilgiye mazhar olanlardır. Bu kiliselerden dokuz Latin kilisesi kalabalık bir cemaate sahip olup yıl boyunca açıktır. Bir tanesi ise yine yıl boyunca açık olup cemaati azdır. Ayrıca küçük Ermeni kiliselerinin üç tanesi sadece yazın açık olup yazlık kilise statüsündedirler.

Günümüzde İstanbul'da bulunan Katolik kiliselerini, Latin Katolik kiliseleri Latin Katolik vicariatları ve şapelleri adı altında iki alt başlığa ayırdık. Bunlardan Latin Katolik kiliseleri, vicariatları ve şapelleri tanıtım şeklinde tarihçeleri ve mimarileri hakkında bilgi aktarıldı. Tanıtılan şapellerden bir tanesi hastane, bir tanesi de okul şapeli özelliğindedir. İki şapel de Avusturyalılara aittir. Yine günümüzde İstanbul'da bulunan Katolik Ermeni kiliseleri, genel manada Katoliklere ait okul ve hayır kurumları ile birlikte tanıtılmaktadır. Özellikle İstanbul'un Ermeni Katolik tarihinde önemli bir

yere sahip olan Mısırlıyan ailesi ve Andon Hasun hakkında açıklamalarda bulunduk. Katedralle birlikte iki büyük Ermeni kilisesinin tanıtımında tarihçe ve mimari ve tarihçe hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Yine Latin Katolik okulları kolej tarzında oldukça başarılı öğrenciler yetiştirmiş olan İstanbul'un en tanınmış okullarındandır. Bunlardan yedisi lise bir tanesi ise ortaokuldur. Ermeni Katolik okullarından ise üçü ilkokul biri lisedir.

Günümüzde İstanbul'da bulunan Katolik hayır kurumlarını; huzurevleri, hastaneler ve Caritas özel hayır kuruluşu olarak üçe ayırarak ele aldık. Bunların dağılımından iki huzurevinden birinin çocuklara diğerinin de ihtiyarlara ait olduğu gözlemlenmektedir. Surp Agop hastanesi de Ermenilere ait olup kimsesizlere yönelik huzurevi olma özelliği de mevcuttur. Caritas hayır kuruluşunu ise ayrı başlık altında ele alarak bilgi verdik. Bunların yanısıra üçü normal statüde biri ise dispanser şeklinde hizmet veren İstanbul'daki Katolik hastaneleri bulunmaktadır.

Katolik inancının temel ilkelerini; Tanrı inancını, incarnatio, İsa ve Ünvanları, teslis, Meryem, Kurtuluş, On Emir gibi önemli konuları alt başlıklar halinde verdik. Bu alt başlıklardan özellikle İsa ve ünvanları, teslis ve Meryem üzerinde önemlerine binaen daha detaylı durmaya çalıştık. Ayrıca kurtuluş kavramını kelami bir tarzda bir mantık düzeneğine oturtarak Thomas Michel'in görüşleri ışığında vermeye çalıştık. On emir kavramını ise Herman Pesch'in aktüel aktarımı ile naklettik. Daha sonra kilise ve hiyerarşik yapısını irdeledik. Bunu yaparken kilise kelimesinin etimolojisine inip kiliseyi genel manada mimari açıdan da tanıtmaya çalıştık. Kilisedeki eşyalar hakkında ise ritüellerle iç içe oturan temel eşyaları ki bunlar haç, haç yolu, sunak, heykel, resimler, paskalya mumu ve sıralar ve özelliklerini tanıtmaya çalıştık. Yine Kilise hiyerarşisinden bahsedilirken, papazlık misyonu, Episkoposlar Kurulu, Papa, episkopsun öğretme, kutlulaştırma, yönetme yükümlülükleri gibi konulardaki uygulamaları hakkında da bilgi verdik.

Tezimizde yaptığımız diğer bir tespit de Katolik Hristiyanlar'ın en önemli ritüelleri; ibadet ve bayramlarıdır. Bu ibadetlerin en önemlisi olan Missa ayini üzerinde uzun uzadıya durduk. Daha sonra Katolik dualarını İsa (A.S.)'nin ağzından çeşitli örneklerle aktarmaya çalıştık. Ayrıca duaları; sabah, akşam, gündüz işe başlamadan şeklinde zamana göre; Rabbin duası, Meleğin duası gibi metafizik özelliklerine göre; ayrıca tespih, haç yolu gibi metaryallerine göre ayırarak, son olarak da başka dualar adı

altında diğer duaları naklettik. Daha sonra ise ibadetler genel manada ele alınmış ve bunlar haç çıkarma, namaz, zekat ve kurban gibi alt başlıklarla irdelenmeye çalışılmıştır. Bunlardan namaz, zekat ve kurban halihazırda unutulmasına rağmen tarihi ve mefhum özelliklerine vurgu açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Bu alt başlıklardan hac kavramı irdelenirken Kudüs, Roma, Efes gibi kutsal mekanlardan da söz edilmiştir.

Katolik Hristiyan kavramlarının aktarımında ise genel Katolik takvimini ele alıp dini bir kronoloji takip ettik. Bu kronoloji ise noel devresi, kutsal aile ve Epifanya bayramları, İsa'nın vaftiz edilmesi, Paskalya devresi, Paskalya bayramı, İsa'nın göklere yükselmesi, Pentekost krallığı bayramı, en sonunda ise azizlerin bayram günleri gibi bir sıra takip etmektedir. Bu alt başlıklardan noel devresi; noel perhizi ve bayramından oluşmaktadır. Paskalya devresi ise kül çarşambası ve kutsal haftadan oluşmakta olup, kutsal hafta; Pazar günü, Kutsal Perşembe, Cuma ve Cumartesi günleri şeklinde bir dağılıma sahiptir. Azizlerin bayram günlerinin aktarımında ise, günlerin önemine göre eklektik (seçici) bir üslupla takvimdeki en önemli günleri aktarmaya çalıştık. Son olarak ise Katoliklerin diğer merasimlerini vaftiz, pekiştirme gizemi, günah çıkarma, hastalar için dua, nikah ve ruhban takdis merasimi alt başlıkları altında ele almaya çalıştık. Bu merasimlerden özellikle vaftiz ve evlilik ayini ayrı bir önem arz etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMED CEVDET PAŞA, **Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa Peygamberimiz ve Halifeleri**, (Sad. Mümin Çevik). İstanbul.
- ALDERSON, A. D., Fahir İz; **The Concise Oxford Turkish Dictionary**, Oxford, 1959.
- ATAURRAHİM, Muhammed; **Bir İslam Peygamberi Hz. İsa**, (Çev. Kürşat Demirci).
- AYDEMİR, Abdullah; **İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler**, Ankara, 1992.
- AYDIN, Esseyid Abdülvahab; **Teslis'in İptali (Hristiyan ve Yahudilerin İlzâmı)** (Çev. Muhammed Aydın), İstanbul, 1977.
- AYDIN, Mehmet; **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, Ankara, 1995.
- AYDIN, Mehmet; **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, Ankara, 1998.
- BARNABAS İNCİLİ (nşr: Mehmet Yıldız), Önsöz ve Notlar, Ali Ünal.
- BESSIERE, Gerard; **İsa Beklenmedik Tanrı** (Çev.: Mehmet Ali Kayabal), İstanbul, 2001.
- BUTRUS, Zekeriya; **Kutsal Üçlük'te Allah'ın Birliği**, Ankara..
- CHALLAYE, Felicien; **Dinler Tarihi** (Çev.: Samih Tiryakioğlu), İstanbul 1998.
- CİLACI, Osman; **Günümüz Dünya Dinleri**, Ankara, 1998.
- CİLACI, Osman; **İlahi Dinlerde Dualar (Psiko-Sosyal Açıdan)**, Konya, 1982.
- CLARK, Steve; **Tanrı'nın İsteğini Bilmek**, (nşr: Tereza A. İncici), İstanbul, 1984.
- ÇANLI, Özcan; **Meryem Ana'nın Hayatı**, İstanbul, 1993.
- DAVUD, Abdulahad; (nşr: Nusret Çam), **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (A.S.)**, İzmir 1990.
- DEMİRCİ, Kürşat; **Dinler Tarihinin Meseleleri**, İstanbul, 1992.
- ELIADE, Mircea, Ioan P. Couliano; **Dinler Tarihi Sözlüğü** (Çev.: Ali Erbaş), İstanbul 1997.
- ERBAŞ, Ali; **Hristiyan Ayinleri**, Adapazarı 1998.
- FRANÇAİS-TURC DİCTIONNAİRE (Fransızca-Türkçe Sözlük), İstanbul, 1990.
- GÜNDÜZ, Şinasi; **Din ve İnanç Sözlüğü**, Konya, 1988.
- GÜNGÖR, Ali İsra; **"Katolik Kilisesi'nin Çağdaş Misyon Anlayışında Diyalog Kavramı"**, **Dinler Tarihi Araştırmaları I**, Ankara, 1998.
- HARPUTLU İSHAK EFENDİ; **Ziyaül Kulub**, İstanbul, 1992.

- JACOB, Xavier; **Hristiyan Kiliseleri ve İbadet Merasimleri**, İstanbul, 1994.
- KAHRAMAN, Ahmet; **Mukayeseli Dinler Tarihi**, İstanbul, 1999.
- KATAR, Mehmet; "*Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma*", **Dini Araştırmalar**, C. III, S. 9.
- KAZANCI, Ahmet Lütfi; **Hz. Süleyman'dan Hz. Muhammed'e (S.A.S.) Peygamberler Halkası**, İstanbul, 1997.
- KİTAB-I MUKADDES, İstanbul, 2002.
- KOMİSYON; **On Emir**, İstanbul.
- KOMİSYON; (Fransızca'dan Çev.: Dominik Pamir), **Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri**, İstanbul, 2000.
- KOMİSYON; "*Mesih*", **Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi**, İstanbul, 1988, C.II.
- KOMİSYON; "*Meryem*", **Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi**, C. II.
- KOMİSYON; **Eglise Catholique en Turquie** (Annuaire Ecclesiastique et Calendrier Liturgique), İstanbul 2000,
- KOMİSYON; **İslâmiyet ve Hristiyanlık**, İstanbul.
- KOMİSYON; **Kilise Babalarından ve Yazarlarından Alıntılar (Günlük Okuma Kitabı)**, İstanbul, 1997.
- KUR'AN-I KERİM
- KUZGUN, Şaban; **Dört İncil** (Yazılması, Derlenmesi, Muhtevası, Farklılıkları ve Çelişkileri), Ankara 1996.
- LORD NORTBOURNE, **Modern Dünyada Din**, (Çev: Şahabeddin Yalçın), İstanbul, 1998.
- MC. DOWELL, Josh; **Marangozdan da Öte** (nşr: Levent Kınran), İstanbul, 1997.
- MILNE, Bruce; **Tanrı Öğretisi (Hristiyan İncininin El Kitabı)**, Leicester, 1982.
- MICHEL, Thomas; **Hristiyanlığın Tanrıbilimine Giriş**, İstanbul, 1992.
- NOTH, Albrecht; **Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Mücadele** (nşr: İhsan Çatay), İstanbul, 1992.
- NUSS, Xavier; Hakkı Demirel, **Hristiyan Öğretisi**, İstanbul, 1994.
- ROSAGE, David A.; **Yaşam Ekmeği** (nşr: Tereza A. İncici), İstanbul, 1984.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem; **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta, 2000.
- SCHIMMEL, Annemarie; **Dinler Tarihine Giriş**, İstanbul, 1999.
- SEVİNÇ, Sezim Sezer; "**Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İstanbul'da Katolik Yapıları**", T.C. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve

- Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanatlar Programı
(Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997.
- SIRMA, İhsan Süreyya; **İslâmiyet ve Hristiyanlık**, İstanbul, 1991.
- SOYSALDI, H. Mehmet; **İbadet Tarihi (Kur'an ve Sünnet Işığında)**, Ankara, 1997.
- TCHOLAKIAN, Hovhannes J.; **L'eglise Armenienne Catholique En Turquie**,
İstanbul, 1998.
- TEMEL TÜRKÇE SÖZLÜK (Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmûs-ı Türkî) (nşr:
Komisyon), İstanbul, 1985, C. II.
- TÜMER, Günay, Abdurrahman Küçük; **Dinler Tarihi**, Ankara 1993.
- TÜMER, Günay; **Biruni'ye Göre Dinler ve İslam Dini**, Ankara, 1991.
- TÜMER, Günay; **Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem**, Ankara, 1997
- ULUTÜRK, Veli; **Kur'an'da Ehl-i Kitab**, İstanbul, 1996.
- WENSINCK, A. J.; "**Salat**", **İslam Ansiklopedisi**, M.E.B., İstanbul 1993, C. X.
- WENSINCK, A. J.; "**Kurban**", **İslam Ansiklopedisi**, M.E.B., İstanbul 1993, C. VI.
- WICKWIRE, Daniel; **Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim Hakkında 100 Soru**,
İstanbul, 2001.
- YÜCETÜRK, Orhan Seyfi; "**İlahi Dinler Arasında İslâmiyet ve Özellikleri**" , **Diyanet
Üç Aylık İlmi Dergi** (Nisan-Mayıs-Haziran 1993).
- APRAHAM FIRATYAN'la Yapılan Görüşme, (Anarathıgutyun Kilisesi Rahibi).
- GASPAR BEYLERYAN'la yapılan görüşme (Kadıköy Surp Levon Kilisesi Rahibi).
- HOVHANNES J. TCHOLAKIAN'la yapılan görüşme (İstanbul Ermeni Katolik
Patriği).
- PEDER DAVID'le yapılan görüşme (Saint Antoine Kilisesi Rahibi).
- PEDER NAMIK'la yapılan görüşme (Saint Esprit Katetrali Rahibi).
- R.P. LORENZO PIRETTO'le yapılan görüşme (Saint Pierre Et Paul Kilisesi Rahibi).
- STANISLAW STOJ ile yapılan görüşme (N. D. De Czestochowa Kilisesi Papazı).
- YUSUF ORDULUOĞLU ile yapılan görüşme (İstanbul Katolik Cemati Kilise
Kayyımı).